

จินตามณี เล่ม ๑-๒

พร้อมด้วย

คำเล่าเรื่องจินตามณี

ค่อท้าย

พิมพ์แจกในงานศพ

คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรณ

ณ วัดไตรมิตรวิทยาราม

๑๕ เมษายน ๒๕๘๕

สารบัญ

คำนำ

หน้า ก-ข

คำปรารภ

หน้า ค.

รูปคุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณ
ประวัติ คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณ

หน้า ง.

จินตมณี (เล่ม ๑)

ว่าพระโหราธิบดีแต่งในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

หน้า ๑-๓๑

โคลงแซก

หน้า ๓๒-๓๓

จินตมณี เล่ม ๒

พระนิพนธ์กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

หน้า ๓๕-๑๐๕

คำเล่าเรื่องจินตมณี ของ นายกั ๋อญู่โพธิ์

หน้า ๑๑๑-๑๔๐

คำนำ

พระวรวงศ์วิสิฐ ได้นำความจําของพระยาพิรุฬห์ พิทยาพรรค มาแจ้งยังกรมศิลปากรว่า ใครจะได้ต้นฉบับหนังสือสำหรับพิมพ์แจก ในการปลงศพคุณหญิงพิรุณห์ พิทยาพรรค ผู้เป็นภรรยา กรมศิลปากร จึงแนะนำให้พิมพ์หนังสือจําตามถึ เล่ม ๑-๒ นี้ ก็พอใจรับพิมพ์ ด้วยความยินดี

จําตามถึเล่ม ๑ เป็นแบบเรียนหนังสือไทย ตั้งแต่เริ่มหัดอ่าน จนถึงหัดเรียนรู้อักษรคดีและอักษรศาสตร์ไทยชั้นสูง กล่าวกันว่า เคยใช้เป็นตำราเรียนมา ตั้งแต่สมัย กรุงศรีอยุธยา ตอน รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช ลงมา ส่วนเล่ม ๒ นั้น ปรากฏว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงนิพนธ์ขึ้นตามพระราชปรารภ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เมื่อปลายรัชกาลที่ ๓ ฉะเพาะตอน เล่ม ๑ มีต้นฉบับอยู่ในหอสมุดแห่งชาติหลายเล่มสมุดไทย และ มักจะมีข้อความแตกต่างกันมาบ้างน้อยบ้าง เจ้าหน้าที่ได้ชำระสอบ สอน ทำเชิง อรรถ ข้อความ ที่แตกต่างกัน ลงไว้ให้เห็นบ้าง เป็นบางแห่ง ฉะเพาะที่เห็นว่าแตกต่างกันมาก ที่เป็นส่วนเล็กน้อยก็ปล่อยให้ ทั้ง ตัวสะกดการันต์ในเล่ม ก็พยายามให้คงไว้ตามเดิม แม้จะเห็นว่า แตกต่างจากศัพท์ที่นิยมใช้กัน ในบัดนี้ นอกจากที่เห็นว่า เมื่อพิมพ์ลงแล้ว

๗

รู้สึกว่าการตัดกับสายตาและความรู้สึกจริงๆ ก็แก้เสียบ้าง แต่ก็ได้พยายาม
ระมัดระวังที่จะรักษารูปของเดิมไว้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า
ต่อไป

กรมศิลปากร ขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุประทาน ซึ่งเจ้า
ภาพได้บำเพ็ญเป็นहितประโยชน์ และพิมพ์หนังสือแจกจ่ายแก่
วิทยาการ จงเป็นกุศลตลอดนิตกาลให้คุณหญิงพิมพ์ พิทยาพรรณ ได้
ประสพอิฏฐผล สมดังมโนเรขงานงในสัมปรายภพ เทอญ

กรมศิลปากร

๑๓ เมษายน ๒๕๖๕

คำปรารภ

งานศพคุณหญิงแจ่ม พิรุฬห์พิทยาพรรณ ภรรยาข้าพเจ้าครวณ
ข้าพเจ้าเห็นว่าควรมีหนังสือช่วยแก้ท่านที่กรุณามาเป็นเกียรติยศใน
งานตามประเพณีของชาวไทย ข้าพเจ้าได้ขอให้คุณพระวรเวทย์พิสิฐ
ช่วยขอหนังสือจากกรมศิลปากรพิมพ์สักเรื่องหนึ่ง เจ้าหน้าที่เลือก
หนังสือจินตตามณีให้ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกพอใจมาก เพราะหนังสือเล่ม
นี้ย่อมจะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาในทางอักษรศาสตร์ และผู้ที่สนใจ
ในทางอักษรศาสตร์ทั่วกันด้วย จึงตกลงพิมพ์เป็นของช่วยในงาน
หวังว่าคงเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาและผู้สนใจเป็นอย่างดี

ขออุทิศส่วนกุศลทักษิณานุประทานที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญในครวณ
แก่ภรรยาข้าพเจ้า เพื่อให้ได้ประสบสุขุขมรรณในปรภพตามควร เทอญ

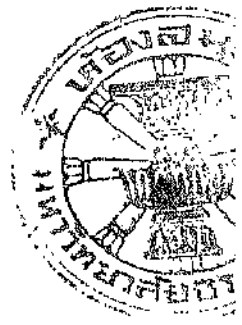
พิรุฬห์พิทยาพรรณ

๑๐ เม.ย. ๒๔๘๕

คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณ

20/03/2565 ชาติฯ ๒๔๓๑ มรณฯ ๒๕๕๕

ประวัติสังเขป

คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณ (แจ่ม พุกกะเวส) เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๓๑ ตรงกับวันศุกร์ เดือนสี่ แรม สิบสามค่ำ บัณฑิต เป็นบุตร นายอ้วน เต็กจุก นางบุญรอด เลขะวงษ์ ได้ทำการสมรสกับพระยาพิรุฬห์พิทยาพรรณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ มี บุตรและธิดาที่ยังมีชีวิตอยู่ในขณะนี้ ๔ คน คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณ เมื่อยังมีชีวิตอยู่เป็นผู้มีความกตัญญูต่อพระบิดามารดา และได้ปฏิบัติ ตนสมเป็นแม่เรือนที่ดี มีจิตต์โอบอ้อมอารีแก่บุตรธิดาและบรรดาญาติ มิตรทั้งปวง ได้ชื่อว่าเป็นลูกดี เมียดี และเป็นแม่ดีคนหนึ่ง กอบด้วย เป็นผู้ใฝ่ใจในทางพุทธศาสนา เลื่อมใสศรัทธาบำเพ็ญทานการกุศล และพึงธรรมอยู่นองนี้ คุณหญิงพิรุฬห์พิทยาพรรณป่วยเนื่องด้วยโรค ไตพิการ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๘๕ ด้วยอาการสงบ คำนวณอายุได้ ๕๕ ปี

จันดามณี

(เล่ม ๑)

ว่า พระโหราธิบดี แต่ง

ทรงแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ว่า
๑ ศรีสังขวิจิตรบรรพต ทรประเนต ทศนัฏประเนต มรณไตร
โลกยมาลี ศรีบรมไตรรัตน์ ชกดีโลกาจารย์ นบนมัสการ พระสุรัสวดี
คำภีร์ญาณแผ่นดิน อธิษฐานติปัญญา ข้อย้ำขอเขียนอาทิ อักษรปราชู
แต่งไว้ ให้ขอบตามศัพท์ ไว้เป็นฉบับสืบสาย ดำไว้คกลายขอโทษ
โปรดแปลงเอาอย่าเดียน ข้อย้ำเขียนตามฉบับ อาทิสัพทอักษร ดังนี้

อักษรวิเศษ

๑ พระบาท ภาตพระสงฆ ภาตเชอกลด้อง เงินบาท ภาตอาวุธ
อุบาทวะ วิบัติดี นิยายนิบาต สิบระบาท พระโพธิสัตว์ มหากรรมัตรา
ธิดา ทรนัฏรับชาติ ชาติสวรรค์ สัตตนิกร สัตยสัจจาจรจา
ศรัทธาทำบุญ จดบรุษย์ แลพรศไศลกลา ศัพท์ ว่าเสียง สำนียง
ศัพท์ทวาจา พรรค ว่าหมู่ พรรณต่างๆ เผ่าพันธุ์พงษวงษา พรรณ
ว่าจำเรอญ พรรษ ว่าฝน พรรษ ว่าปีว่าอายุสม พรรณักกาด
ห้วพันเกี้ยวพัน กรรม ว่ากทำ กัลปประไลย กรรม ว่าหู กรรม

ว่าค่อ กัลยา ว่านาง กระสั่ว กัณศัตร์ สุรรพ สุรพิ สัพ ทังปวง
 สัมพันธ์ แลคนใจนกรรจ กัณโจร กรรโจร กัณจังไร กัณไรหม ใจเกี้ยว
 ใจกาจ เกี้ยวคร้าน เกี้ยวดี เกี้ยวดียศ ศักดิ์ อาเกี้ยวณ เคี้ยวรดาษทั่วไป
 อุดอาจ อาสน อาสนา เป็นคนอาทมาตกล้ำहार อาตมาภาพแห่งตาย
 สุกทุก กุลยุดค ทำชอบเป็นยุดดี เป็นยุดิธรรม พระบาทยุดค
 มานุษ มนุษยทั้งหลาย อนุษ ว่าน้อง เขษฏร ว่าพี บุตร ว่าลูก สบุด
 บุษยาศิเสก ดอกกรมุต โคมุต อูบล โดยยุดลอันกล่าว ทุกคำบด
 มนสูง ให้บนถ้อยคำ ยล ว่าเหน บังพระเนตร แลเห็นไกล เตอน เดิร
 เซอญ เซิญ คำเนิร คำเนอร ทหาร ทาน อาหาร ปรรหาร บริหาร
 บะรหาร บัณหาร บรรรยาญ เกษม เขษม เกร็ ไกร ว่ากลอง
 เพร็ เเว็ ไพร ว่าศัตร์ อริ ธิป ว่าศัตร์ โลกตก ให้พิลาป
 นิมิตรพื้น ทศมิตร เปนมิตรไม้ตรี นิตย นิจ นิตติ ว่าถ้อยคำโบราณ
 อนิจ ว่ามีเที่ยง กุป ว่าความลับ โทปะ ว่ากัณเรอบ ราชรถ หอมรส
 โอซารสอาหาร มโนรถจันง พระรท รจนา รัชกุลิ ว่าล่อง รคน้ำ
 บุรพ ว่าตะวันออก เพงบุรณั ว่านเต็ม สมบุร บริบุรณั ไพบูล
 บุรี ว่าเมือง บูลย ว่างาม อังกร ว่าหน่อ กระกุล ประยุร ว่าแผ้ว
 พันธุ ว่าญาติกา วงษพงษโคตร หงวันไหวว หงวาดไหวว พระอาทิตย์
 จันทร อังการ พุช พุทศัศปดี สุกร เสาร พระเกตุ พระกาล มฤตยู
 รังแต่่งรังสรรค เมืองสวรรค ไอศวรรสวัตรราช สมบัติแห่งพระมหา-
 กระษัตริ จันทร กฤษณา พระกฤษณราช ชำระกฤตย หอกดาบกฤษ

กฤษ พระอรรชุน พระพรณ วรณกาทณ พลาหก พระพายุ พระแพศ-
 ยันตรบพิตร รศเอมโอช พระโอรุ พระโอบุ พระโอสถยา จักขุ โสศ
 ฆานะ ชิวหา กายะ ชื่อเบญจอินทรีย์ รูป ศัพท์ กัณธรศ โผฏฐัพพะ
 รศเบญจกามคุณ พระศาสนา พระศาสตาคารีย จรรย อารีย ออรรย
 กายยปะ มหรรณพ ฤพลสงสาร พุทธองค พระอัญญาวิยสงฆ สงฆบรินายก
 อาตมา ประโยชน ฤภย เรอภย โทษ ฤษี ฆาณฆ ยักษ มุทกอลทั้งหลาย
 มหาบุรุษ พุทธพงษ์ บริสุทธศีล เวียนศิลป์สาคร ชนทรัพย์ ภาระทำวล
 จักรวาท บุญสมการ ทิมพานต นฤพนม นีรพาน นิพพาน สุพรรณภาชน
 ภารทอง โภชนาลัย โจทจำเลอย พาทยพิเนท แตรสังข ศัพท์สำเนียง
 อโยทชยา อโยทชยา ร้องไห้ ให้ทรัพย์เงินทอง ไล่เที่ยว อนึ่งไล่
 ไฟไหม้เมือง ไหมใหญ่ มีไร มีไร่ของไปไกล อยู่ไกลเมืองใด ๆ กิติ
 ใต้ตรัสแล้วสรรเพชญดาญาณ สรรพัญดาญาณ กัมแพงเพชรระ เพทย
 แพทยหมอ กเพ็ช กโถงเพชรบุรี สมเด็จพระมหากษัตริ์ เสด็จไป
 คลลละถึง พระราชมณเฑียร สถิตยเสถียร ในสุรางคปราสาท
 พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรบรมนารถ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราช
 ดำเนียร ด้วยข้างพระธินั่ง เสด็จด้วยม้าพระที่นั่ง เสด็จด้วยเรือที่นั่ง
 ชลมารรด ว่าทางน้ำ สกลมารรด ว่าทางบก มาศ ว่าทอง มารรด
 ว่าหนทาง มาตราหนึ่ง มาทศสังคตักิจใด ๆ วงษ พงษ ว่าญาตี
 ยาจณ ว่าขอ ยাত্রา ว่าไป ทรัพย์ทายาทย ว่าพายิน มฤชูปายาส
 เซรไกรลาสบรรพต^{๖๕} มาลาช มาลา มาโดย ว่าพวงดอกไม้ เสวตรฉัตร

ฐฐ ฐวัช ว่าง จรเข็มน้ำ จเข็มนครี ตเข็ลลกไม้ ฆ่าช้พิตรให้ตาย
 ฆ่ามิให้ตาย รบศึก ฆ่าศึก ฆ่าพลหัวเจ้า บวดแลพังศึก ทำให้ศึกเสียคม
 พระอินทร พระพรหม ยมบาล พญาบาลรักษา ดอกบัวบาล มาณูชัย
 กปาน ทำการมงคล การย ว่ากทำยังไมแล้ว เทศการ นรگانต์ ว่าที่สุด
 นรก เกลี่ยเวลาศ เกวี่ กรวี เมธา สุเมธา สุเมธ หิรา หีโร หีเรศ พิธฺร
 แก้วไฟทุรย วิทูเรช มุณี กุรีปรีชา บัดเทตย นักปราชฺ มร อสุร หนุมาน
 สามัญ รลภิมุช ว่าน่ศึก ตารพล ขนมา ว่าอายุ อายุสม
 มหันตราชา ว่าพญาเมืองใหญ่ จุลราชา สามนตราชา พระญามืองน้อย
 ไสล ว่าภูเข อหยาไศรบ ไสยาสน เสนาสน อาสน แจจรร
 เสียงคนอนรรต อนรรต อเนค อนันต พุทธสาณ ไศรยสาตร
 สาตรวาทธ เตรงยทธ วงกต ทรภฏ ใจนกรรจ รุ่มลัก บักหลัก
 ราชเทพี ราชเทวี ธรงครณ ของกลี แสบกัน กุศล ศาตา เปนภักข
 อาภักข พับผ้า สัพสรรพ คุณ มุเนช บัญ มาตุลา น่องแม่ บิดุณา น่องพ่อ
 บิดุลา ว่าลุง เขยฐา ว่าพี่ ฌษฐา อนุช งาม้อง นัตตา ว่าหลาน
 เอารศ บุตร บุตรี ว่าลูก สุขสวัสดิ พระบันฑุลครัส หัวไฟทุรย
 แแบกทูล ทูรพล ใจปรทุชฐ ฤทธิระ มานะ พระศูร พระครุทพพาหะ
 พาหล โกรธา โกรธ โภถ โภส โภษฐ ปรตสัตว์ เปนประโยชน์
 ประชาชน อนารายณูรทั้งหลาย ภิรบาทบาท คชนทร คชินทร
 นาคินทร นาคย นาคนทร กริน คช คชา สาร หัตถี หัตถี ข้าง
 อัสว ไหย อาชาไนย สีนทพ ภาชี ว่าม้า พิสมังกู พิศณุโลก พิศวกรรม

พิศเพ็ชฌ ทุลพิทกัจฉอยความ อาศรพิศมี ฌวยอนเค็ชรพาท
 ฐาพระพัท ว่าให้กัถว ภัทม ว่าให้แหลทเบนจรณ บรรยงกรตันสิงหาศ
 พินาศ เวทาณคสาตร ไตรเวท พรหมภักตร์ ภัทตีปฐบัตตี บรียาล
 จักรพรตริราช พระมหาชาติ ฑาษ ทาศีทาสา พระหันตชาติ อวาศ
 ฌารทวาช วิป ตบัสวี ตาปศ สีวาจารย์ พระไทยโกรม ว่าแผ่นดิน
 ธิป ธิป อริ บรมภักษ ว่าศัตร์ ลับถำบง ฑาตร มนตร์ ดล ฌมบ ปรกบ
 กฤติยา อากม สุพรณมัตร์ ว่าไปทอง มัตร์โพรท ทาหุ กบถ ฌมถ
 กเขตรชิบตี ทิพสาลี โภชนสาลี สุขาโภชน สกนชา ว่าขันธ สกถ
 ว่าทังปวง สันญาวิปลาศ ว่าคิดพิถ ปรกษาณ ว่าไป อาพาธ ว่าใช้
 พิพาท วิวาท ว่าพิถกัน อถลป งามใจร้าย จันทาลทฤษฐี ทำบาป
 อูสาหะ ไทรทโมห ฌร ฌรรมทนัท ๓หะ ๒า ทูจริต ๒าป สุจริต ๒ญ
 เก็ชจักถ เล็นทล สานเทท ฌาบัถย สลย อันเดกว่าทุกขโสภ ๓บประสงข
 ๒าเหน็จบ้านาญ ๓นาล ๓นเมว ๓นาล๓าฏก โภยโภย โสพศ
 พรหมโลกย ๒ทโมกษ ๒ารรคผล เสพย๓มาคม ๓งกรอะห ๓ะพออะ
 ๓าพออะ อาสังสาถ ๒ราถนาคัตถิง ๓เอตนาสาگان อาโลย ว่าคิด อารมกั
 เสวอยรมย์ อรมถ ว่าเปนนิตย จิตร ๓เอตร ๓ะโม ๓ะมะ ๓าหยัง ๓ฤทย
 ว่าหัวใจ ๓โชติ ๓ชัชรลย ๓ัญหาญ ว่าแนะว่าบอก พจนารรถ ทำนูล
 ๒ันนูล ว่ากล่าวถ้อยคำ สูงศักดิ์ ไตรภพ ไตรวัต ไตรโตกย ๓มภพ
 โอลาษ ๓ศมี ๓รงศรี ๓มรรถ ๓มรรค ๓มกัร ๓मान ๓รนี ๓ะสุชา
 พสุณรธา ๓หิ^{3/2}๓จุกถ ๓ุตะธา ว่าพื้นแผ่นดิน ๓าชธานี ๓าตร

นครศรีธรรมราช กาญจนบุรี ชนมบุรี นนทบุรี สิงขมบุรี เพชรบุรี ราชบุรี

อังกาสพระสงฆ เพชระฆาฏ อารฆาฏ ผูกคาคค พินาฏ ราชยาน
 ฆานสะมาบัต ฆวดัญญณ สัพพะัญญัตถัญญณ ตถาคค ทศพลัญญณ
 อชิตบพิตรจอมอารย ไตรโลกาจารย์ ตริภพมกฏโลกย เมาคี
 ตริภวนารรต ศรีสุคต ชินเนทร ชินนราช ชินศรี มุนีราชะ ธรรมราช
 สัมพุทโธ โลกนาโถ ไตรภพนาถ สัตถาเทวา ว่านามพระ

เทวา เทพาธิบดี เทวเนทร เทเวศ อัมรินทร์ อมรา อมเรศ
 วัชชรินทรจ ตรีเนตร สหัยไนย พันดา เพชรปานี มัคคพาฬ โภษี
 สุขัมบดี เจ้าสุราไลย อินทราชราช

แก่นสาร ใจสานต นังโรงสาถ สวนแพง เจ้าสาม พิศาจ
 กว้างขวาง พิมพิสารราช ครลาคพลาถ พระขันท พระขรรค์ ธนว่าทรพิชัย
 วนะ ว่าบ้าน ไชย ว่าสิน ด้วดีตรคตไชย วายขนม กาลกิริยา มรณ
 ว่าตาย สบสาถถ แตนจักร อนาคต ชันทเสมา ธรรมพระกรรณ

ภูบาล ภูเบศ ภูเบนทร ภูมณฑ ภูวานา ภูวไนย ภูวนารรต
 ภูวเนตร ภูวนัดไทรย ภูมีศวร ภูมินทร ภูบดี ภูบดีเนทร ภูธร ภูตธา
 ธรรมกัษ ธรรมศร์ นรินทร นเรนทร นเรศ นรศี นราธิบดี นฤบดี
 นฤบดีเนทร นฤบาล นฤเบนทร นฤเบศ นฤปนารรต จอมจักร
 จอมราช จอมยศราชชา จอมภพนารรต จอมโลกย จอมนารรต
 จอมกรรมัตร์ ปิ่นเกล้าราชัตร์ จุฑามณี จุมพล ธรรมิศวร ราชา ราช
 ราไชย ราโช^๐ราชัส ราเชนทร ท้ารไทธรรณี ท้าวธรรมิศ ไทชเรศศร์

ไทรธนี ชรารักษ์ ทรัพย์ธรรมาธิราช สุระชาติ ขัติยวงษ์ ระพีพงษ์ สุริยวงษ์
 สุริโยศตม มไหสุรศักดิ์ มหันตมหิตราชา ว่าพญา มาดา มาคร บิดา บิตร
 บิดุเรศ บิดุราช ขนิษฐา นัคตา หลาน ทารา ภริยา ภรรยา บาทบริจาริกา
 อิตถี ษัตรี นารี บุตรี เยวมาลย ยูไพ ยูพาล นางคราญ พงโพท นางพาล
 พฐุ พเท พนิตา วนิตา สุตา ธิดา อ่อนไถ เทวี เทพี ซาชา
 ซาเยศ ซาเขนทร ยอดสร้อยสงสาร ลวราดา กัลยา เพาพาล เพาโพท
 ว่านาง เสาวภาคย์ ไสภิล ไสภว ไสภากษ ไสภณ ไสภนา พงา
 เยวโยพ ว่าหม่อมงาม

บุรุษ บุรุษยา บุรุษโย บริสสะ บริสัสสะ มานุษ มนุษย อุดม
 สมณเพราะหม่อมอาจารย์ อารย อรหันต

มหาพาร โอฟาร นักขัตติยา ดาเรศ ตั้งศยวคมนัญญู มหาบรรดิ
 ว่าฤกษ์

มณฑิรปราสาท ไข้กลี โขลนทวาร หนีท้าว นางจรรัน ตรีมุขย
 มาศ ราชรัถยา ฤนล หมอนขนน หนูนให้สูง จรรนจราย จรดจร
 ตราไตร ตรวจตรา ที่ทางเคียร เมลือยมล้า ชักเลื่อยไม้ แม่นมมลิ้น
 เมลือองเลื่องฤกษ์ด้วยศักดิ์ทานุภาพ สิหนาท สิหราช สิหสังฆ นาค
 ฤชงคนาค นาคเนทร นาคัส นาคศ นาคี นาคินทร นาคเ นาคเ
 นาค ราชอรุค ว่างู

ครุฑธราช ครุฑธา ครุฑธิ์ สุบรรณ สุบรรณิ์ สุบรรนา เวนไดย

เวन्दยะ กัณร กัณร หัตถ์ดิ่งค หัตถ์ดิ่งค อินทริย ปักษา ปักษ
สกุณา สกุณั วานก

ฤาษีสัทธี วิทชยาชร ศิวสาคร ไวทางค ดบศวี ทวีชา แพทยา
โหรา พญารุ เพรี มหศ อากาล โยคี โภคี ทิษาปาโมกษาจอรย
ชรงไตรเพทางคสาตร ศ้อยชชเพท อีรุเพท สามะเพท สบศิลปสาตร
พราหมณ กรษัตร์ แพลสย สุตร โคตร กรกุล ร้องโชนนา
พระสัพพัญญู สวยมญญาน

อมาตยาธิปตี พิริยโยธา นรานร แสนยากร พถุนทร พยุห
สบสมุห สงกัต พรรค ทั้งมวน ทั้งมูล กรวมถวายบังคม ประนต
ปรนม อภิวาท สดสดี โอนคประนาม อ่อนน้อมกาย ด้วยเกษ
เกษ เกษา ศัสระ เสียร ศโร ศีโรดม เกลา หัว ย่อมได้ สับตเจ็ด
สัตร้อย สหัชพัน โสตะว่าหุ จันรรจา เจรจา จรรจา คชทัมพยุห
ว่าข้างที่นั่ง อัญชริชช ว่าข้างอยนทั้งแปดทิศ (*) ๑

ชื่อว่าสรรพนาม นักปราชจิงประกอบ เพราะให้ใช้สรรพกาพย-
กลอนทั้งปวง ถ้าเสมิได้เรียนถ้อยคำทั้งปวง จแปลอักษร ให้เรียนจิง
จรู้อักษรไรจให้ชอบ แลนักปราชจทั้งปวงพึงเรียน ตามบังคับไว้แล ๑

---

๓. อักษรศัพทน์ ตามฉบับนายมหาใจภักดี ส่วนฉบับอื่นโดยมาก คำมี
กาวนัต มีต้นทษาฎ และดำดบคำดับส่นกันบ้าง

คำนมัสการ

๑๕ นโมนมัสการปรนม	อภิวัตน์ทา
เมแห่งตู่ข้าปรพฤติปรา	รพภโดยจ้านงใจ
๑ อัสถุจมีแก่นนสา	ทรเจตนาใน
คัสสพุทฐัสสวรไตร	ภพโลกยนาโถ
๑ ชรณนามพระภควโต	พุททภคยเคโซ
พระองคคืออรหโต	อันหักก้ามสงสาร
๑ สัมมาสัมพุทฐัสสพระสร	เพชุปุโธอิพาร
ตรัสไญยชรรมวราญา-	ถประเสริฐเลิศศไกร
๑ นบชรรมพระมกฏไทรย	ปิฎกุตตมใน
โลกุตตราวรวโสี	ยวิเสศศุกษุม
๑ ขอกรภานจนกฤษดาญ	ชาวลิตกัณภุม
พุทโธธาสิกขุมนม	คณสงฆมอรรฆฎารย
๑ เสรีจกวยศวีโรดมภวัน	ทียข้านมัสการ
ไทรรัตนทิพวราญา-	ณมหามหาศจรรย
๑ เดชานุกาพวรไตร	รัตนโชติพรายพรณ
จงศุขสวัสดิชัยสวร	ยาริบัติดีมากมี
๑ ข้าขอปรกอบอักษรแถลง	สรรพภาคยวาที
นานาวุคโตไทยจี้	นามศัปทเสร็จการ

ตัวอย่างคำที่ใช้ ๕

๓	๑	สรรพคุณที่ธรรมแสง--	ขบ่งเสรีแก่นสาร
		สพสุตรสดับนี้แสงสังหา--	รแถมแพสยสัดยา
	๑	โกศลุมภเกษตรสมบัติ	คิแลสวัตติโสภา
		เสาสุรยสวรรคแลสุรา	สุรสิทชีสมภาร
	๑	สมเดชสหันยเสมอ	สำปราชูสงกรานต
		สมฤทธสมาธิสภสถาน	สุวภาพสุนทร
	๑	สมบุรณเสาศรแลสิน	ชุตมุตสมสมร
		สารถีสมรรถแลสลอน	แมตริสสละสมามคม
	๑	เสรีจเสด็จแฉสังขพัส	ดุสิตเสวตรเสวอชมย
		ปราสาทสาครสัควสม	นถนิสาธุสงสาร
	๑	แสนสนุกนิสาวสนม	แลตตุติโสตนมัสการ
		สอลอทั้งปวงก็บริหาร	ปรเภทนานา

ตัวอย่างคำที่ใช้ ๕

๓	๑	ไพศางศิขรพิเศศ	แลศัมทศรัทธา
		ศักรุแลศุขศุทธอา	ศรภขไสขรศัม
	๑	อาศรมศีลแลศิวา	ศรโศตฺรเศรมฐิ
		อากาศแลพิสมสุถิ	ยศศักดิ์อศิวา
	๑	โคไพศภภิเศกแลปี่สาจ	แลกุศลศาวา
		ศีกศรึศรบงแลศรียา	ทศศุภศถุงฆาร

๑ ศาโรชโสภณแลปรเทศ
ศอคอนปราชูผู้ชำนาญ

ศศิธรประกาศมาน
ก็ปรกอบในวาท

ตัวอย่างคำที่ ๕

๒ มุขยาแลกฤษณกฤษ
โอภาสจกัษุมหีน

เขมมกรรมัตถ์ตรี
รักษโทษกฤษ

๑ อักษรรากษยแลขก
พฤษณาภาษบุรุษมา

ยแลเกษมบุษบา
นุษยภักษุเหาะหรรษ

๑ มีกษัมหิษแลผู้ปราชู
สืบสำเนนค้อวระสัน

ชกผู้กเป็นแจ้งฉันท
ตะคิตกโดยหมาย

๑ สบสบทกล่างนิมไว้
เพื่อใหม่หาชนทั้งหลาย

มมิกลาสมมิตลาคลาษ
ผู้จอ่านจะเขียนตาม

๑ สอดอแลศอชอ
พิเศศโดยนาม

ก็ประกาศทั้งสาม
ปรเภทภาษา

๑ หนึ่งโสคคือไม้ม้วน
ประกอบเป็นฉันท

ไม้ม้วนลายอเนกา
ผู้พิเศศอย่าหลงไหล

๑ ใฝ่ใจแลให้ทาน
ใครใคร่เลยของโย

ทั้งนอกในแลใหม่ใส
อันใดไซ้แลไหลหลง

๑ ใส่กลสไฟไม้
ใกล้ใบแลไช้ง

ทั้งได้เหนือแลใหญ่ขง
ผู้สืบม้วนค้อวราชา

๑ ท้าวโทแลไพร่พล

ทั้งพงไพร่แลไร่นา

ยโยแลอภัย

ไศรยโมยเลอศไกร

๑ ฉบับไวแลปลดไปล

แลลูกไล่แลแก่นไถล

โยไพรไปไลไป

แลร้องไห้ใจจริง

๑ เจ้าโทชนไชย

แลเอาไลยังไปถึง

หวนไหวฤโทพิง

แลไหว้พระแลโคตคลา

๑ หลั่งไหลแลในเกษ

แลไตรภพไตรตรา

ไค้ทางแลไถนา

แลแอกไถอันไพบูลย

๑ บันไดกรไค้ไฟ

เราะหน้ฝนไม่มุล

แหล่งไหลลไค้พุล

สมบุรณเขาไศยปราไศย

๑ กลองไปแลไหลหลัง

แลไค้คนแลเรือดโร

ไค้ไค้แลน้ำไหล

แลใช้บักปรไพงาม

๑ ไพร้อไทยภิก

แลขวิดไขว้แลไอจาม

ไฟไหม้แลไค้ลาม

แลในหูกแลบ้านไหม

๑ ทำไค้แลไค้คง

แลตไค้แลเป็นไฟ

กุงไค้แลออมไค้

อสงไค้ไชโย

๑ ไส้ฟุงแลตบไค้

แลหง่อไค้คอนกา

แก้ไขวไววา

ไศรยไค้คตดี

๑ ไค้ควแลเรนไร

วิไนยไค้ณแลไม้ตรี

ไค้ไค้แลไฟหล่น

แลไหลไฟตแลแกว้งไค้

๑ ไส้ไข้แล้ไภษร
 ฝักให้แล้ไม้ไซร
 (ไม้มีตาย ๘๐ คำ)
 แลสไปแลลุกไฟ
 แลไอสุรยแลล้หลาย

๑ สบคั้บทนา
 ทั้ญข้อมไม้มีตาย
 ๑ สขสแล้ไม้มีวัน
 ฝู้ไคจอ่านเขียน
 ๑ ส่วนฝู้จันองฉัน—
 ค้อบรมพุทธา
 ๑ ฝู้มอ้นวยทณ
 มากแล้มาเพิ่มกุก
 ๑ แลล้ยวตาดในกาพยกลอน
 เพราเหตุบุญญา
 ๑ อนึ่งจึ่งให้ไซ้
 กุกาก้ออาผล
 ทุกประการหมวดหมาย
 ฝู้ประเสริฐฝิ่งเรียน
 แลไม้มีตายบี้เว้นเว้น
 จงประหลูตออย่าดูเบา
 ทนนามกรเกา (*)
 รสตั้งบำเพ็ญบุญ
 แลสร้างกุกสเป็นทุน
 อนชอบไว้ในโลกา
 วรอรกคธา
 ธิการหล้งมาอวยผล
 ฤฎาใส่โดยค้ำกล
 โวหารชอบสการการ

บทคลฝู้ไคจเขียนหนังสือกาพยโคลงพากษฉันท ให้ค้ออักษร ๔
 ค้อ ฤฎาฤฎา นี้ให้ชอบกับกลอนควรจึ่งใส่ มีชอบกลอนอย่าใส่ ไม้

๓. บางฉรมบ้เม้น — ฝู้ นนามกรเกา ค้อบรมพุทธา — —

บางฉรมบ้เม้น — ฝู้ นนามกรเกา รพบรมพุทธา — —

บางฉรมบ้เม้น ๒๕๖๕ ฝู้ นนามประกอบเกา รพบรมพุทธา — —

รุอาณกัมพตเลย รุอาณกัมพตกันแล ผู้เขียนให้เขียนดังนี้ ขอบฤทธิ
 ให้ใส่ฤทธิ ขอบวิทธิ ให้ใส่วิทธิ ขอบพฤนทร ให้ใส่พฤนทร
 ขอบพวินทร ให้ใส่พวินทร ขอบ รี้ ด้วน ให้ใส่ด้วน ขอบ ฤ ด้วน ให้ใส่
 ด้วน ขอบ รี้ ด้วน ให้ใส่ด้วน ขอบ ฤ ด้วน ให้ใส่ด้วน ขอบ ลี ด้วน
 ให้ใส่ด้วน ขอบ ฤ ด้วน ให้ใส่ด้วน ขอบ ลือ ด้วน ให้ใส่ด้วน
 ขอบ ฤ ด้วน ให้ใส่ด้วน ตามอักษร จึงจพตกันเป็นกลอนแล ถึง
 ขาศักขอบกลอนแล

จำแนกอักษรเป็น ๓ หมู่

นโม พุทธาย สิทธิ อ อา อี อี อี อี อู อู ฤ ฤ ฎ ฎ ฏ ฏ เอ
 แอ ไอ โอ โอ เอ อ้า อะ

ข ข	ฃ	ฅ	ฉ	ช	ฌ	ฉ	ญ	ฎ	ฏ
ก	ข	ฃ	ค	ฅ	ฉ	ช	ฌ	ฉ	ญ
ค	ฃ	ค	ฅ	ฉ	ช	ฌ	ฉ	ญ	ฎ
ค	ฃ	ค	ฅ	ฉ	ช	ฌ	ฉ	ญ	ฎ
ค	ฃ	ค	ฅ	ฉ	ช	ฌ	ฉ	ญ	ฎ
ค	ฃ	ค	ฅ	ฉ	ช	ฌ	ฉ	ญ	ฎ

บป อ (๓)
 พ พ ภ ม ย ร ล ว

๑. ตามที่ Monsieur De La Loubère ทำเนพิมพ์ไว้ในหนังสือ A New
 Historical Relation of the Kingdom of Siam มีตัวอักษรไทยดังนี้
 ก. ข. ฃ. ค. ฅ. ฉ. ช. ฌ. ฉ. ญ. ฎ. ฏ. ฎ. ฏ. ฎ. ฏ. ฎ. ฏ.
 บ. ป. ผ. ฝ. ๐. ๓/๖๖๕ ฟ. ภ. ม. ย. ร. ล. ว. ด. ๑. ๑. ๑. ๑. ๑.

อักษรเสียงกลาง ๒๔ ตัวอันเหลือจาก ๕ ตัวนั้น ตัวก้องทำให้
อ่านทุ่มลงที่ ๔ ตัว คือ กิ คิ กุ คณะ
ค คา กิ กิ กุ เค แคะ ไค โค โคะ คำ
กิ กิ กุ คณะ

ฝืนอักษร

อักษรเหล่านี้เหมือนกันกับ กง ช ช นั้นขงหมั้น อักษรทั้ง
หลายนั้นให้อ่านฝืนออกไปตัวละ ๓ คำ ซึ่งแจกมาทั้งปวงนั้นเป็นคำตัน
สกตไม้ค่อนหางวู้^(๑) นั้นเป็นคำกลาง สกตไม้โทลงดงรูป ขอ นั้นเป็น
คำปลาย

อักษรเสียงสูง ๑๑ แม่ นั้น คำตันให้อ่านสูงแล้วลดลงไปตามที่ไม้
เอกไม้โทนั้น ขา ฉา ฉา ฟ้า ส่า ห่า
ข่า ฉ่า ฉ่า ฟ้า ส่า ห่า
ข่า ฉ่า ฉ่า ฟ้า ส่า ห่า

อักษรกลาง ๕ แม่ นั้นคือ ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ นี้คำตันให้
อ่านเป็นคำกลางแล้วจึงอ่านขึ้นไปตามไม้เอก แล้วลงไปตามไม้โทดง
รูปจ้วนั้น

ก่า จ่า คำ ต่า บ่า
กา ก้า ขา จ้า ตา ต้า ตา ต้า บา บ้า

๑. หมายถึงไม้เอก 2565

อักษรเสียงกลางก้องต่ำ ๒๕ ตัวนั้น คำต้นให้อ่านเป็นกลาง แล้ว

อ่านหุ้มลงแล้วอ่านสูงขึ้นไปตามไม้เอกไม้โท คำ งาม

คำ งาม

ชา ช่า ทา ท้า นาน่า พว พ้า ฟ่า ฟ้า

ซ่า ซ่า ท้า ท้า นาน่า ฟ่า ฟ่า ฟ้า

มา ม่า ยา ย่า ร่า ร้า ล่า ล้า วา ว้า

ม่า ม่า ย่า ย่า ร่า ร้า ล่า ล้า ว้า

ฮา ฮ่า ฮ่า ฮ่า

ฮ่า

เมื่อแจกความกันเป็นประโยคโดยโวหารโลกย (*) ให้อ่านตามตัว

กสิ กสิ กวิ คริ

คั้นคั้งนี้ กต กตา กติ กว กวา กวิ คต คตรา คติ

อช อช อช ขว ขว ขวิ ฉด ฉดา ฉติ หน หนา หน

ปติ ปติ ปติ พล ปลา พลี พร พร พลี

ปติ ปติ

ปติ ปติ ปติ พล ปลา พลี พร พร พลี

ปติ ปติ

*. หมายความว่าผสมอักษรกต่ำ

หวิ

หลิ

หว หวา หวิ หล หลา หลิ หลล หลลา หลลล หลลา หลลลล หลลลล หลลลลล หลลลลลล หลลลลลล

ขวิ ขวา ขวิ ขล ขลา ขลิ ขลล ขลลา ขลลล ขลลลล ขลลลลล ขลลลลลล ขลลลลลล

ควิ

อักษร ๑๕ เหล่านี้คือ กิ ฌ ฦ ฑะ ฦก ฦค ฦป ฦยะ ฦอะ ฦเอะ ฦวะ ฦะ ฦเะ ฦเาะ ฦเะาะ นี้คำตาย

กน กง กม นั้นอ่านแต่เสียงเดียวตามตัวสูงตัวต่ำ จึงผันเป็นสามคำตามไม้เอกไม้โทนั้นเกิด(*)

กน กั้น กาน กิน กัน กั้น กั้น กุน กูน เกน แกน โทน กอน กวน เกียน เกื่อน เกอน เกิน

๑. ขอให้สังเกตว่า ในจินตามณีฉบับ (ที่เรียกว่าความพ้อง) นี้ มีตัวอย่างแต่ต้นด้วยไม้เอกไม้โท ไม่มีตัวอย่างที่ต้นด้วยไม้ตรีและจัตวา (หรือทวิ) เลย แม้จะเป็นอักษรกลาง นอกจากความฉบับสมเด็จพระบรมนุจิต ชินวรดี (มีสองเล่มสมุดไทยคำเขียนตั้งรทหมายเลขที่ ๑/ค หอสมุดฯ ชื่อไว้เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๔) ซึ่งบอกไว้ในฉบับนี้ว่า "ฉบับสมเด็จพระบรมนุจิต ประดิษฐ์ตัดแปลงแก่คำใหม่" แต่ที่น่าปลาดท่ในฉบับความแปลก ซึ่งดงศักราชไว้ในบานแพนท่เก่ามาก กตั้นมีต้นด้วยไม้ตรีไม้จัตวา โปรดดูใน "คำเต่าเรื่องจินตามณี" ข้างท้าย

กง กั๋ง กาง กิ่ง กิ่ง กิ่ง กิ่ง กุง กุง เกง เก่ง โกง กอง กวง
เกียง เกื่อง เกอง เกิ่ง

กม กัม กาม กิม กั้ม กั้ม กั้ม กุม กุม เกม เกม โเกม กอม
กวม เกี่ยม เก่อม เกอม เก็ม

	ก่าน		จ่าน		ก่าง		ก้าม	
กาน	ก้าน	จาน	จ้าน	กาง	ก้าง	กาม	ก้าม	
กิ่ง	กิ่ง	จ่าง	จ้าง	ขัน	แค้น	ชัน	ชัน	ชัน
ขิง	ขิง	ข่าง	ข้าง	ขั้ว	แย่ง	ขึง	ขึง	ขึง
จิง	จิม	จิม	ขิม	แจม	แจ่ม	แจ่ม	แจ่ม	แจ่ม
หม	หม	ลม	ลัม					
กต่า		ก่า		ตรา		ปล่า		
กตา	กต้า	กวา	กัว	ตรา	ตรา	ปลา	ปล้า	

ปร่า   อย่า
 ปร่า   ปร้า   อยา   อย้า
           คล้า   คว้า   คร้า   พล้า
 คลา   ควา   ครา   ปลา
           คล้า   คว้า   คร้า   ปลา
 พร่า   มล้า   เกล้า   ไคร   ไคว
 พร่า   มลา   เกลา   ไคร   ไคว
           ปร้า   มล้า   เกล้า   ไคร   ไคว
 ครู   คุรุ
           คุรุ
 ฉลา   ผลา   หนา   หมา   ขวา   เสรา
           ฉล้า   ผล้า   หน้า   หม้า   ขว้า   เสร้า
           ฉล้า   ผล้า   หน้า   หม้า   ขว้า   เสร้า
 เลข^(๑) กาย กาว กัว กัว ทย ทย กุย กุย เกว เกว โทย กอย
 กวย เกี้ยว เกือย เกีย เกียะ เกือ เกือะ เกอ เกอะ กัว กัวะ เกะ
 เกะ โกะ เกาะ กุ กรรม กอ ก้อ ก้อ กย ก้อ^(๒)

๑. บางฉบับเขียนเป็น เกอย
 ๒. ในหนังสือ A New Historical Relation of Siam ของ Monsieur De Le Loubere แจกแม่เกยไว้ดังนี้

เกย กวย กอ ก้อ ก้อ ก้อ กย กย เกอ เกอ โทย กอย กวย

เกอชนั้นอ่านแต่เสียงเดียวตรงไปตามตัวสูงตัวต่ำ จึงผันออกเป็น
สามคำตามไม้เอกไม้โท แล้วอ่านซ้ำให้จึงชำนาญเป็นอนุโลมปัติโลม
โดยนิยมดังนี้

	ก่าย	กิว	ก้วย	จ้าย	จ้าว				
กาย	ก้าย	กิว	กิว	ก้วย	ก้วย	จาย	จ้าย	จาว	จ้าว
ชาย	ชาว	ฉาย	ถาย	ถอย	ถาย				
ช้าย	จ้าว	ฉ้าย	ถ้าย	ถ้อย	ถ้วย				
	ช้าย	ช้าว	ฉ้าย	ถ้าย	ถ้อย	ถ้วย			
ฝาย	ส้าย	สอย				ค้าย	คิ้ว	คิ้ว	
	ฝ้าย	ส้าย	ส้อย	คาย			คิ้ว		
	ฝ้าย	ส้าย	ส้อย	ค้าย			คิ้ว		

เกยวิ เกยิ เกยิះ เกยิ เกยิះ กัจ กัจះ เกระ แกะ โกระ เกาะ กุ ก้า กรรม
กั เกย็ย เกอ ฤ ฎ ฏ ฎา

ในจีนตามฉันฉะมีบังคับตั้งกรรมโบราณชื่อ ๑ แฉฉแม่เกยไฉฉฉฉ

เกย กัย กาย กาว กิว กิว กัย กัย กุย กุย เกอ แกอ โทย กอย
กอย เกยอ เกย็ย เกย เกย็ះ เกย็ เกย็ះ เกอ เกย็ះ กัจ กัจះ เกระ แกะ
โกระ เกาะ กอ กุ ก้าม กรรม วัระ วัระ

ตอนท้ายจีนตามฉันฉะของกรมหลวงวงษา ๑ ในฉฉฉมีพิมพ์ของหมอสฉฉฉ
(พ.ศ. ๒๔๓๓) ตอนท้ายของแม่เกย ต่างจากฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ คือเป็น โกระ
เกาะ กุม กรรมฉฉฉฉฉฉฉ วัระ

	ง้าย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย
งาย	ง้าย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย	ชาย
	ท้าว	พ่าย	พ่าย	ม้าย	ม้าย	ร่าย	ร่าย
ทาว	ท้าว	พ่าย	พ่าย	ม้าย	ม้าย	ร่าย	ร่าย
กอบ	กวย	กอน	กวน	เกียน	เกอน	เกอน	เก็น
เกยว	เกอย	กอด	กวด	เกยด	เกอด	เกอด	เก็ด
เกษ	เกษะ	ทอง	กวง	เกษง	เกอง	เกอง	เก็ง
เกอ	เกอะ	กอก	กวก	เกยล	เกอก	เกอก	เก็ล
เกอ	เกอะ	กอม	กวม	เกยม	เกอม	เกอม	เก็ม
กัว	กัวะ	กอบ	กวบ	เกยบ	เกอบ	เกอบ	เก็บ

จินตมุนี พระโหราธิบดี เอมอยู่เมืองสุโขทัยแต่งถวาย
แต่ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าพลพริบ

๑. นโม ก ข จ

ตามอักษรรรกา

กน กง กด กม มา

กบ กก เกยสุดใช้

๑. รังสฤษฏีพระแต่งตั้ง

รังรักษเกิดขอบอ

สังหารคือเป็นสอ

ใครเพทท้าวหากแก้ง

ก กา

แต่งไว้

ตามต่อ

สิ้นคำไท ๆ

สอลอ

บอกแจ้ง

สมมติ

ก่อเกือเป็นองค์ ๆ (*)

๑. มวงฉบับนี้ว่า ใครเพทท้าวหากแจ้ง -----

๑. นักปราชญ์ บ } ส ศ ม
 ๗ ๓ ๓ }
 ก็น บ ครนคนตาม เร่งไว้
 เป็นเสมียนหมู่ถามความ ก็นง่าย
 ส แล น } ๕ ๕ }
 ย } ๕ ๕ } บึงคำเมืองอื่น ๆ

- ๑. ปฐม ปริสุทธา
- ๑. อักษรปรถมบาทเบอง บริสุทธ
- ๒. ทศย์ ทณฑทเมว
- ๒. ทศย์บาทเมรุตช รูปก่อน
- ๓. ศติย์ องกุสณเจว
- ๓. ศติย์บาทองกุษ ขอขออด จริงเฮ
- ๔. ตวิธิ์ สกษณณขร์
- ๔. ลักษณอักษรสามซ้อน แต่งไว้เป็นเกสิม (?)๗

(๓) บางฉบับมีศรดาและข้อความต่อกรดังนี้ว่า

ปฐม อักษรวิสุทธ
 อักษรเบองต้น หาเอกโทมมิได้ (เช่น) กา
 ๑
 ทศย์ ทณฑทเมว
 อักษรคำรบสอง มีไม้เอกรูปตั้งค้อนหางโค " ก่า
 ๒
 ศติย์ องกุสณเจว
 อักษรคำรบสาม มีไม้โทตั้งรูปขอ " ก่า
 ๓

๑ ส ศ ข ญ ย
ร ๗ ๗ + พินท
ใ ใ ไส้โดยจีน
คือว่าทำรนนผู้

ใครทวิล
ชอบรู้
คาแม่เ็น
ฉลาดแท้เมธา ฯ

จดตกรมี เลขขสคตมี
อักษรเป็นคำรบสี่ มีไม้ตรงรูปเลข ๗ ” ก้า
๔

ปณจมี ภาคบาทผล
อักษรคำรบห้า มีไม้จั่วตัวตั้งรูปต้นกา ” ก้า
๕

ปณจวิหิ ลักษณะเอกขริ
อันว่าลักษณะแห่งอักษรกลางเบามหาประการตั้งนี้แล

๑ อักษรตัวต้นนั้น คำตรง ก้า
สองจึงมีเอกลด อย่างค่อน ก้า
๑
สามลงไม้โททรง ถานเลหี่ ขอนา ก้า
๒
๓

สี่ลักษณะไม้ตรงอื่น อยู่ไขว้จักแสดง ฯ ก้า
๑ เลขเจ็ดคือรูปไม้ ตรหมาย ก้า
ห้าจัตวาภาพลาย ทเห่า ก้า
๕

อักษรกลางเบาราย เป็นฮา คำนา
นักปราชจรรเกล้า ตั้งน้อักษรไทย ฯ

๑	แปนเสมียนรอบรู้	วิสัยทัศน์ (๑)
	พินเอกพินโททัตเต -	ฆาฏคู้
	ฝนทองอ๊กฟองมัน	นฤคหิต นันนำ
	แปตสิ่งนี้ใครรู้	จึงให้เป็นเสมียร์ ๆ

วิสัยชน	๖
พินทุเอก	๗
พินทุโท	๘
ทัตเตฆาฏ	๘
ไม้ตายคู้	๘

๑	อักษรสูงต่ำดิน	กำตรง	ขา-คา
	สองจ้งมีเอกลง	รูปค้อน	ซ่า-ค้ำ
	สามมีไม้โททรง	เขียนเล่ห์ ขอนา	ข้า-ค้ำ
	แยกอักษรอันซำรอัน	อยู่ได้เห็นพลัน ๆ	

คาตาแตรคำโคลงนี้ น่าจะได้มีผู้แต่งต่อเพิ่มเติมเข้าในชั้นหลัง กล้วย
กับฉบับความด่งเด็จกรมพระปรมาวุธดิโนร่ง

(๓) บางฉบับบ่ว่า ..... วิสัย ชันนำ

ฝนทอง
ฟองมัน
นฤคหิต

"
อยู่ในแปดสิ่ง
๑
๐ ว่าบริมณฑลคจไข

๑ นนพกอก่อแห่ง
แจกอ้อธาหอร
กตถกมกม้วยมรณ
กนกงกมเกอยนั้

อักษร
แห่ง
สามแม่
ชีพได้นามตรี ๗

๑ ส จ ต ถ ท ใ
กน ญ ร ล พด
พ ป ภา ทานสมมต
ข ค ต่างกจจ

ต่างกค
แต่งตั้ง
ต่างกบ แลนา
แจกให้แทนแสดง ๗

๑ แจก ก กา ทานห้าม
กีกักกะ ตาย
เกยะเกอะเกอะกัระราย
เกะแอะโกะเกาะนั้

โดยหมาย
แห่ง
เรียงหัว ไปนา
เหล่านักตาย ๗

๑ กคกตกบเหล่าน
ให้กลบตฺรทังหลาย
กนกงกมกปฺราย
ควรใส่เอกโทผู้

คำตาย
พึง
สามเหล่า (*) นนา
ปฺราชไว้เป็นแลลิม ๗

(๓) บางฉบับมีว่า.....สามหมู่ ^๕ นนา

๑	ทั้งห้าปราชแกล้ง	เกลือบท
	รักกล่าวเกลากลอนพจน	เรียบร้อย
	เพียงที่พิยสุธารศ	สรงโสจร ใจนา
	พึงเร่งเสนาะเพราะถ้อย (*)	ถ้วนทุกคำ ๆ

อธิบายวิธีแต่ง
กาพย์ กลอน โคลงฉันท

๑	นมสี่ตัว	นมพระศาสดา	นมพระธรรมาน
นมสงฆ์ผู้เป็น		นาบุญแก่นสาร	นบครูอาจารย์
ท่านผู้สั่งสอน			
๑	ขอผูกตำนาน	ตำนานอรรถการ	ตำนานเกลากลอน
เป็นบทย่อมผูก	เป็นครูอักษร	เป็นโคลงกาพย์กลอน	
พิศมทนต์ปลาย			
๑	อักษรเป็นหมู่	สอสามเป็นคู่	ไม้วันไม้ลาย
ไม้เอกไม้โท	เป็นคู่หมู่หมาย	ประวิหารปรलय	
ฝนทองฟ่องมัน			
๑	สติถชนิด	กาพย์กลอนพิศมิต	ชนิดรัตเกี่ยวพันธ์
คิดควรจงแม่น	อย่าได้เสียดสรัน	อย่าเอาอันพร	
มาใส่ใ้การ			

(๑) บางฉบับว่า "ปานมธุรเพราะถ้อย .....

๑ หมูไคในคณะ เป็นค้อย่าละ กาพย์โคลงพากย์หาร
 บทฉันทาไคฉงน สืบตามอย่านาน จุลู้ใช้การ
 ลึกซึ้งเกี่ยวพันซ์

๑ หนึ่งวันตติถก คู่ฉันทโตฏก กาพย์มั่งกรพันธ์
 บทอินทวิเชษร คู่อารยฉันท์ ผูกไว้ทุกสรรพ
 ทุกพรรณเกี่ยวการณ

๑ ขุนปราชหนึ่งเลิศ เป็นโหรประเสริฐ บัญญาชำนาญ
 ชาวโอบบรู๋ สวัสดิพิศาล ข้าพระภูกบ
 เจ้ากรุงพระนคร

๑ น้าวเอาตำนาน คำเนอรอรรถการ ตำนานเกลากลอน
 ผูกไว้เป็นฉันท์ พากย์ครุอักษร จงสถาพร
 จำเรณูสวัสดิ

๑ แต่เจ้าแผ่นดิน กรุงราชภูมิินทร์ นราธิบดี
 จงเกียรติพระยศ ปราบกฎเปรมปรีดิ์ ทุกให้สดุด
 ทวีท้องโลกา ฯ

ผิด ผู้จะทำดูภาพ โคลง ให้ดูจกกระบวนตั้งนี้

๑ สิบเก้าสาวภาพแก้ว (๑) กรองสนธิ
 จันทรมณฑลกล สี่ส่วน
 พระสุริยเสด็จลด เจ็ดแห่ง
 แสดงว่าครู โคลงล้วน เศษสร้อยมีสอง (๒) ฯ

โคลงทั่วอย่าง

๑ เสียงกู่เสียงเล่าอ้าง อันใด พี่เอย
 เสียงข้อมมอยศไกร ทว่าหล้า
 สองเข็พหมีไหล ลมคั่น ญาพี่
 สองพิศเคืองอ้า อยาได้ตามเพื่อ (๓) ฯ

- ๑. บางฉบับมีคำ.....แสดงภพภัยแก้ว .....
- ๒. บางฉบับมีผู้ก่เป็นคาถาว่า

นงภาโว ทศภาโว

๑ สิบเก้าสาวภาพแก้ว กรองสน
 จตุตถิ จันทรมณฑลโต สี่ส่วน
 จันทรมณฑลกล สี่ส่วน
 พระสุริยเสด็จลด เจ็ดแห่ง
 ทวาดึงสอดโต ภาวขย
 แสดงว่าพระ โคลงล้วน เศษสร้อยมีสอง ฯ

๓. จากมติศกพระรัตน๑5

โคลงอธิบาย

๑ ให้ปลายบทเอกนั้น	มาพืด
ห้าที่บทสองจัน	ขอบพริ้ง
บทสามคจเดี่ยวตัด	ในที่ เบญจนา
ปลายแห่งบทสองต้อง	ที่ห้าบทหลัง (*) ๑
๑ ที่พื้นที่ โทนน้อย	ฟังพื้นที่ เอกนา
บชอบอย่าควรกล	ใส่ไว้
ที่พื้นที่เอกอย่าจัน	ดาใส่ โทนา
แม้บมไม้	เอกไม้โทควร ๑
๑ บทเอกใส่สร้อยได้	โดยมี
แม้จะใส่บทตรี	ย่อมได้
จัตวานพวาท	ในที่ เน้นนา
โทที่ถัดมาใช้	เจ็ดถ้วนคำคง ๑

---

๓. บางฉบับว่า	บทไตรที่ห้าตัด	ขอบคต้อง
	บทตรีเขามาชัด	สุดคแห่ง เบญจนา
	ปลายบทต้องมาคต้อง	.....

แต่บางฉบับมีอีก โคลงหนึ่งว่า

๑ ที่เจ็ดบทแรกน	มาพืด
ห้าที่บทต้องชัด	ขอบพริ้ง
บทสามคจเดี่ยวถัด	ในที่ เบญจนา
ปลายแห่งบทสองต้อง	แห่งห้าบทหลัง ๑

๑ บทตันทั้งสี่ไซ้	โดยใจ
แม่ว่าจะพินทุ์ ไคไค	ข้อมไต้
สี่ห้าที่ภายใน	บทแรก
แม่น้มาทจกมีไม้	เอกไม้โทควร ๗
๑ ถิขิตวิจิตรสร้อย	สารสรร
คีอวุตโตไทยฉันท	บอกแจ้ง
สถิตชนิตพันธ์	โคลงกาพย์
จบสำเร้งเสร็จแกล้ง	กล่าวไว้ฟังเรียน ๗
๑ บทโคตอมโลกไว้	แปนมบั (๖)
อรรถแห่งครูอนันต์	บอกแจ้ง
บทกลับเกรงกลบั	ปรมาท กรุณา
คกนรกอไปแย้ง	ต่อด้วยขมบาล ๗
พระยาสี่มงาย โคลงกา	
๑ ขรวงทองรองจ้อนภา	โคมกระ
ขรวงทองรองเจ้ายะมะ	ทิวไหว
ส่วนสาวภิมานพระ	สองโลก เพื่อนแฮ
ขรวงบานเดือนจุลไหว	ทิวฟ้าเอนดู ๗

๓. บางฉบับว่า บทโคตอมศิษย์ไว้ .....

ตำนานฤๅษีโคตงดาว

๑. กาลี่ไปปล้ำแล้วมา

เห็นแต่พื้นขาวศรี
 แล่นไปเห็นเขาตาด
 ผแสนมาหู่ ญูเขยวตา ฯ

อักษรบังโท โคตงดาว

๑. โขประจมานต่งตังถม

กิปาดพายเหนือหแดงแต้ม
 เถวร่วมเวียงตบร่วม
 แก่ก่อนก้วยเข้ม เสียงสังลอลุน ฯ

อินทมกัษวกลอนโคตงดาว

๑. คิदनักหอดหักแล้ว

คิดควบถึงใครใด	ในใจ
คิदनักคิดหิวไป	ร่วมรู้
คิตบมเจ้าชู้	ในมะ โนแฮ
	บ่เว็นพระวันยาม ฯ

อินทรหลงห้องโคตงดาว

๑. ปลดคำบั่นตั้ง

ซิ่นขอขอเทียมองค์	เรียบจ
รักษ์ไม่ล้าชาติปลง	ชาติหน้า
เกอดในกัมเกอดฟ้า	เจียรจาก ฉนั้น
	ร่วมห้องพิมานเดี่ยว ฯ

ฟองสมุทร

๑ คำไข้ร้กออจ้ออ้ง   คณนา
 ขวางปลัดฟ้าพิชพา   เพกขวา
 คคสมุทเทียงชลาธา   ทูท่น คีนเอ
 สัตว์มากมวนโนนน้ำ   คลังแก่นระเทहन ฯ

หมายกวดตามชนโคตงลาจ

๑ จง ชมเขาวยอดแยมัยน   นาน
 รักัษ์ รัพันดาวานคว่น   ใต้
 จง ลลาภเมองมรผัน   ไร่
 แพง เพอพงนอ้งโหยกแท้พิพ   ออน ฯ

พจนสามชนโคตงลาจ

๑ แท่นเคียวอนเนงเคียว   กลม
 ฟ้าพบแม่ขามเคียว   ก่อง
 ชูชมออนอวรเปลี่ย   กู
 เมอขวาใจสังเสียว   ซ้อยแสง เป็น ฯ

ไทมยุงพ่นน้ำโคตงลาจ

๑ เรียมเปลงบทบาทเมือง   ไวหาร
 ค้อถ้อแถมสมการ   ชูถ้อย
 ฟุงหญิงข้อมสาธาธณ์   ทำโทษ นักเส
 บ้างพรอ้งมัวเออมซ้อย   ลอมเหล่นหลายชาย ฯ

มณฑกคคิ โคลงห้า

๕   ๕   ๕   ๕   ๕

๐   ๐   ๐   ๐   ๐

๑	น้ำจะคล้ายคลาติน	ปลาเดินกนด
	มาดำนำลงตาล	ไปกลางน้ำฝากน้ำ
	จักจากรีตรักมา	นกจันจิวจ
	จะนอนนานสงฆ์	ไว้กับเข้าแก่เข้า ๆ

อย่าง โคลงแข่งนำพระพยอม

๑	กายใจว่าต้นทอง	พวยพินแผนแต่งสำ
	อย่าปองฝีมือเถื่อน	รมศึกขยาบาดมัน
๑	จักรพรรดิภุเบศแม่	มนเมท
	หลานเทพศรีเสาคต	แก่นไต้
	จตุรรัษฎิภระลามท ^(๑)	สยสาตร
	พระรวมอรรถมนไว้	แว่นแจ่งใจตรัส
๑	จิงจะสอนสยามภาษาพุ่น ^(๒)	อักษร
	ตราประสงค์เกลากตอน	เรียบร้อย
	ควรเป็นปิ่นอาภรณ์	กระวิกาพย์
	หุตุเศียร ^(๓) สมองสร้อย	แจ่งาม

๑. หมายถึงคืดป ๖๔ ประการ

๒. บางฉบับว่า จิงจสอนสยามพากษพุ่น ----

๓. บางฉบับว่า หุตุเศียร ----

๑ ท้าวนเกลากกลอนเกลียงราบ เรียงสนธิ
ตัวได้ตาม สวร พยัญชน ถัดถ้อง
เอา อ อาทือนนค์ ษาษาค
ในที่สวรต้องตั้ง แต่งตรา ฯ

๑ เอาพยัญชนกออาทิ ห อวสาน
ภูลพรรคพรรคานตยา คลาสแคล้ว
ในพรรคแบ่งพรรคานต์ เป็นภาค
ไขที่ควรอย่าแล้ว ไล่ส่ง ฯ

๑ กลอน ก อย่าว่ากเว้น ก รับ
ช ค ชม จงคง คู่ไว้
กลอน จ จงค้ำบับ จ อยู่ คงแฮ(๑)
แม้ว่า จ บ ได้ ฉ ชณน รongกิน ฯ

๑ กลอน ฎ จงได้คู่ ฎ รับ
ถ ท ธ เสรีจสรรับ สรทน
ด ทนตจงได้คัม ด คู่ กันแฮ
แม้ว่า บ ได้พณ ถ ท ธ เอาต่าง ฯ

๑ กลอน ป ผ พ ภั ับรอง ขอบแฮ
แม้ว่าอันเอามาขาง โทษแท้
ร ลอกอักษรสนอง มาโนช
ไตชอบไตแม่ไต เลือกเอา ฯ

๑ วรสงขวรวโรสคเวณฺญ

อันไส สลเสลาเคา
รลอกถลองรลอกทัม
กลอนพินทุกลอนภักตอง

๑ วรคัททรโทษมัย(๖)

พินทุเอกพินทุโทเพียง
นิยมนทำนุภพระ
กลอนกาพย์บได้เศร้า

๑ ราชประเทศข

ไขกุญแจใจมนท์
ปลุกใจทวยหัดับนอน
เดือนต้นอย่าพลั้งหลง

๑ กระวีวรรณช้อย

พระนิตยทูลจรัส
จินตมณศัมภ์
เป็นคำเล็งศรีหน้า

วรมัมภ์

พรอกพร้อง
สุรโทษ
ดั่งเงวขง ๗

ปุนรุก เล้าแซ
แพ่งไว้
กุเบศ
สว่างไส ๗

กลกลอน
มีดกข
นานต้น
หลากคำ ๗

ชมจบมัย
แหล่งหล้า
สนองแวม ทองนา
กาพย์เกลยงเกลากกลอน ๗

สารถิชิภัทรท

๑ แจ้งคำตามข่าว
ตามแต่รูปอก
ยากยิ่งสุดความ
แท็ชรมาสู สู้ ๗

๑. บางฉบับมีว่า วร คำทรวโรสคเวณฺญ ....

บทตั้งชญา

๑ ใจจงรักเจ้า

ร่อนร่วมในความ

พียงจากไปไกล

คณิงแสนยิ่งรักษ้อน ๗

ชื่อเสื่อช้อนเดิม

๑ คำ โคลงเมาระบทสดี ให้

หม่อม อ่านสารศรีเสนาะแต่ง ดู

พร้อม ไพรงถ้อยถักถ้าวราว รู้

เพราะ พร่งท่งพินที่ไต่เรื่อง เรื่อง ๗

ชื่อพินวิดิติการกระที่ ๒๐

๑ พ พบ รักษ์ ชู้ ข่าง วิงวอน

๒ เขา สวาดี ครอบญ คณิง นอน แบน้อง

๓ เจ้า คลาศ ป่วน ถึง สมร เสมอหนึ่ง เร็มมา

๔ หลบ ภักตร์ อยู่ นาง ช้อง คึงแก่นญาโฉน ๗

ชื่อขลุ่ยต่างชนิด

๑	แก้ว แหว่น้อง เกอ พี	ทุกอน
ซู้	ก้อ ของ นองนัต	แตงเจ้า
กอง	ทอง กอ สบสรรพ	เศกแม่
เงิน	เลื่อนหลัง ช่าง เต่า	แตงจวนเรอนเรียม ๑

ชื่อทวารประดับ ชื่อสกตแคร์

๑	กลางวัน	ฟังข่าวร้าย	วันกลาง
ร้อนยิ่ง		ไฟพอนฟาง	ยิ่งร้อน
จ่มสุด		โสกไม้วาง	สุดจ่ม ชีนา
กรรมกุ		ฉันโคสอ้น	ชาติให้กรรม ๑

ชื่อคัฟเพชรรัตน

๑	ปางนั้นสองราชไท	ตามศ
สาพิมพ์ไปมา		กล่าวแก้ว
ประทานราชเอารส		สองราช
เวนแต่ชุกแล้ว		จึงไท้ชมทาน(๓) ๑

๓. จาก มหาชาติคำหลวง น. ๒๗๕ ถิ่นศักดิ์กมบรรพ มีเพี้ยนคำบ้าง,

ชื่อจตุรภาพนันท

๑ หัวไทยนฤเทศขำ	จับหน้
ลูกราชสีห์ปกกล้วย	ไพร่ฟ้า
พลเมืองบดุด	ศาลเคียด
กระเหลยคล้มลิหน้า	อยู่สร้างแสงบุญ(๗) ๗

ชื่อนาคพนธ์ ชื่อต้นหรือตงกฎ

๑ ฝนตกนกร้องรำ	ครวญคราง
ครางครวญถึงนจนนาง	โศกเศร้า
เศร้าโศกรำแต่ปาง	ไปจาก
จากไปเรื่อยใจนเจ้า	พิเพียงดรอมาตาย ๗

ชื่อทนต์บท

๑ อรอกันงนาฏแพรว	พรายสาย
ภักตร์ถักขันธ์พรณรายกาย	ก้องคว
ขงกลอุบลปราย	รายรอบ
สัตรีตันควนัว	ฝ่ายพื่อนระบำจำ ๗

๓. เขาใจว่า จากมหาชาติคำทองเหมือนกัน แต่ไม่พบในฉบับพิมพ์ หน้า
จะเคยมีอยู่ในฉบับซึ่งศูนย์เดียวแล้ว.

๒๕๕
 ชินนชิชอศกตแคว่ แต่เป็นทวาทริงประดับ

๑ เนตร คมสมลัักษณ์เนอ นิล เนตร
 น่อง จรรวานเชฐ เหนียว น่อง
 ส่อง สรห่อนตุกเกท เร็ว ส่อง
 มา สบจยวบห้อง ต่อเท้าวันมา ฯ

๒๕๖
 ขบไม่ตงน

๑ จักนเสตงพระเศษ องค์ไท่หนุเบศ ปั้นเกล้ากรงศรี
 ผ่านเทพอูทชยา เรืองพระเศษา ท้าวห้องขรณ์ อันตรายไฟร์
 บอจรวา่ ด้วยพระสมภาร

๑ ท้าวไปได้ไปปราบ เกรงพระอานภาพ ท้าวทุกทิสาร
 ท้าวราชนครเศศ ทั้งจันตประเทศ บเคยบันดาล ถวายสุวรรณมัลย์
 ทั้งบรรณาการ มกราบถวายเมือง ฯ

๒๕๗
 ไคลงขบไม

๑ ขบไม่กำหนดอักษรต่ำสูง แลนิยมให้กลอนต้องกันดูขบบังคับ
 กำหนดหนึ่ง ควรแต่งแต่บทคู่ อันไคลงกำกับขบไม่ กำหนดแต่ไม
 โท อันไม่บทหนึ่งท้าวหน้ถอยชนไปได้อักษรหนึ่ง มิได้กำหนดไม
 เอก แลนิยมให้กลอนต้องกันดูขบบังคับกำหนดหนึ่ง ควรแต่งแต่บทคู่

๑ พระเกียรติรุ่งพุ่งเฟื่อง ภาษา
 ท้าวทวนทุกทิสาร นอบน้อม
 ทรงนามไท่เอกา ทศรถ
 ๒๕๖๓/๒๕๕
 กระษัตริย์มาจนพร้อม บ่เว้นสักคน ฯ

๑	เดชะพระบารมีล้วน	อนันต์
	จักนับด้วยกัปกัลป์	ฤาได้
	สมภารภูตแต่บรรพ์	นานแก่
	ซึ่งบ้านแพงเพิ่มไว้	กราบเกล้าโมทนา ฯ

๑ ภาพย์เพชรมังกร กำหนดแต่ไม่โท มีได้กำหนดไม่เอก
 แลนิยมให้ต้องกัน ดุจบังคับกำหนดหนึ่ง ควรแต่งแต่บทคู่

๑	พระทรงศรัทธาล้ำ	เหลือแสดง
	ทรงพระศาสนา	ฤาให้
	อารามคร่ำส่ำกแห่ง	ห่อนมี
	ประสาทรราชทรัพย์ไว้	แจกให้ทุกสถาน ฯ

๑	อารามเรื่องรองถ้ำ	ทุกทิศ
	เพราะบพิตรภวญาณ	บันเกล้า
	พระองค์ทรงทศมิด	ราชธรรม
	พระศาสนารุ่งเร้า	เรื่องด้วยเคหา ฯ

ลักษณะคำฉันท์

๑	กระบวนเกณฑ์เบื้องต้น	โดยขนาด
	นางอันบำเรอบาท	บันเกล้า
	ทรงโฉมประโลมอาจ	ล้มทุกข์
	มาหมอบรอบเรียงเฝ้า	อยู่สุพรรณกราบกราน ฯ

๑ นางขี้ขานเสียงแจ้ว

ฟังใจ

ตามเพลงกลอนกลไฉน

ภาพพร้อง

มโหรีบันเลงไฉน

ขอพาทย์

ทับกระจับปีก้อง

เร่งเร้าัญจวน ๆ

- ๑ นักเทศน์ที่สพรั่ง   นางท้าวเจ้าหัวนึ่ง   แต่งตั้งบ่นยาม
- ๑ มณีถวานแก่เต้า   หังโชนจ่าลอมเค้า   อยู่เฝ้าอ้อมจันทร์
- ๑ สิบโชนตามถานถ   กะเถลที่กระแวนหม   เทียวหังวังใน

๑ ลิลิตบทร่ายกำหนดแต่ไม้โท มิได้กำหนดไม้เอก แลนิยมให้กลอนต้องกันดุงตั้งบังคับบทหนึ่ง ควรแต่งคำควรอันโคลง กาพย์ ลิลิตกานต์ อันไม้โทที่ห้ามบทหนึ่งนั้น ถอยขึ้นไปได้อักษรหนึ่ง มิได้กำหนดไม้เอกกำหนดหนึ่งควร แต่งแต่บทควร อันลิลิตบทกานต์ กำหนดแต่ไม้โท อันไม้ที่ห้ามบทเดิมถ้ามิได้ไม้โท ใสไม้เอกแทนก็ควร มิได้กำหนดไม้เอก กำหนดหนึ่งควร แต่งแต่บทควรแล ฯลฯ

๑ ราชอาณาจักรกัน ล้อมสามชั้นมีทวารใหญ่ เชิงเทินดำเนียรใน สรรพอาวุธสุดสิ่งแสดง

๑ บันใหญ่ไว้ถวนเบ้อม ฝ้ายทหารล้อมล้อมกล้าแข็ง สูงล้ำกำยำแรง บ้อมอาของทรงฤทธา

๑ อันเป็นบนนางเวียง ราชพี่เคียงทุกเสมา ฝ้ายทวารแผ่โลหาเป็นพืดครึ่งทวารบาน

๑ แต่งตั้งทวารนันทน์ เป็นคู่ขนกันทุกทวาร ราชรอบโรงคหสาร
อันชำเก็ดโรงอัสตรา

๐
๐
๐
๐ ๐

๑ อันนภพยักลอน มิได้กำหนดไม้โทแลเอก นิยมแต่กลอน
ให้ต้องกันดขบบังคับ อันกลอนบททำขึ้นนั้นทยุขขึ้นทยูลง ได้อักษรหนึ่ง
แต่งแต่บทคู่ พระอาจารย์เจ้ากล่าวไว้ว่าภาพย์ มีนิยมตั้งสำเนาโตฏก
ฉนี้ที่ มิได้กำหนดครุฑหู

๑ ข้างต้นเพื่ออกพลาขพ้ง อิกสมวังเนียมกุญชร
มัตันตั้งไกรสร สิ่งสี่หราชอาจสงคราม

๑ ข้างต้นเพื่ออกพลาขพ้ง ภาพย์ ๑
๑ ข้างหนึ่งพ้งคำ กริณี โคลง ๑
๒ อิกสมวังเนียมกุญชร ภาพย์ ๒
๒ อิกพลาขปราบไพร ราชได้ โคลง ๒
๓ มัตันตั้งไกรสร ภาพย์ ๓
๓ มาหนึ่งตั้งศรี สี่หราช โคลง ๓
๔ สิ่งสี่หราชอาจสงคราม ภาพย์ ๔
๔ สิ่งสี่ก้ออกอาจให้ ปราบด้วยขำนาญ โคลง ๔

๑ ภาพหอโคลง มิได้กำหนดไม้เอกโท นิยมแต่กลอน
ให้ต้องกันดูบังคับ พระอาจารย์เจ้ากล่าวไว้ ว่าฉันทน์ใจจึงให้อักษร
ต้นบทนั้น มาต้องด้วยอักษรต้นบทโคลงทุกบทตามที่ เหตุอุปมา
คังไม้ไผ่แลอ้อยอันมีกาบห่อ ถัดนั้นก็มีได้กลม มีประเภทเป็น
เหลี่ยมแบนฉันทน์ใจก็ดี ปราชญ์ผู้มั่งปรีชาพึงแต่งตามจึงจะควรชื่อภาพ
หอโคลง อธิบายในอนุบาลิกวิสาสินี กำหนดหนึ่งควรแต่บท
ควร อันชาติร์โคลงกำหนดทั้งไม้เอกโทตามที่กำหนด ไม้เอก
๗ อักษร กำหนดไม้โท ๔ อักษร แลนิยมให้กลอนต้องกันดูบังคับ
กำหนดหนึ่งควรแต่บทควร

ทริวิธินมสทุกโคติ พุคโทททกวิโย

อันว่าขุนเณรรัตนกัปราชผู้ใด ไครจักเรียบระเบียบบรรณภาพปราช

ย้ายภาพกลอน ฉันทพิศาลเรียบบรรณด้วยรัศมีษะ กลระเบียบ
ระบอบประกอบศัพท์ตามหานิทาน ตระการด้วยพุทธโตไท ไกร
คำภีร์สาตราคมผสมบรรณ ให้รู้จักกฤตการดั่งนี้

ผิงนิพนธ์โคลงภาพกึ่งดี โคลงคำกามกึ่งดี โคลงนิราศกึ่งดี
โคลงสังวาทกึ่งดี โคลงสนัโองกึ่งดี โคลงท่ากึ่งดี จงหาโสลกกึ่งดี
พาลนมศับุราถทำนุกทำเนียมกลอนลิลิตฉันทพากบ คติขรากลสมเศษ
สุรางคประวัลกึ่งดี ให้ประกอบศัพท์คือราชาศัพท์ นารีศัพท์ สุต
ศัพท์ จงรู้ถ้อยถึงค บรูษลึงค นะป่งสะกะถึงค จงแปลปะมาพิภค

สั๓ กติ จรูจกัณนทงหตยา คือสัหนั๓ พยัณนั๓ มถ๓ชกณนั๓
นาคปรุพินนทณนั๓ มถ๓คณนั๓ มนัรต๓ณนั๓ ๓นท๓กั๓ ปรุ๓มณนั๓
ภูมร๓ณนั๓ มา๓สาณนั๓ ๓๓ค๓กณนั๓ ๓ษ๓สัน๓ค๓ล๓ก๓ณนั๓ ๓นทรว๓เชย๓
ณนั๓ ๓๓ค๓ค๓ล๓ก๓ณนั๓ ๓๓เจ๓ย๓ร๓ค๓ล๓ก๓ณนั๓ ๓ล๓ก๓ว๓เชย๓ร๓ณนั๓

อนน๓งเม๓อ๓จ๓ทำ๓ค๓โล๓ง๓ส๓ง๓ค๓อ๓ให้๓เ๓อ๓ค๓ค๓ค๓โล๓ง๓น๓้๓มา๓ เท๓ย๓บ๓ด๓ว๓ย๓ณนั๓ ใ๓
รู๓จ๓ก๓พ๓ก๓ย๓ท๓ง๓ห๓ล๓ย๓ค๓ือ๓ค๓ล๓ม๓พ๓ร๓พ๓ก๓ย๓ ก๓า๓ก๓ข๓พ๓ก๓ย๓ ส๓ข๓ม๓พ๓ก๓ย๓ ส๓ง๓ห๓
พ๓ก๓ย๓ ๓ก๓ก๓ม๓พ๓ก๓ย๓ ๓หริ๓ภู๓ญ๓ไซ๓ย๓พ๓ก๓ย๓ ๓ต๓เล๓ง๓พ๓ก๓ย๓ ม๓ค๓ธ๓พ๓ก๓ย๓ ใ๓
เ๓อ๓ค๓ัพ๓ท๓ท๓ง๓ห๓ล๓ย๓น๓้๓ป๓ระ๓ก๓อ๓ป๓ระ๓โ๓ย๓ค๓หน๓้๓หล๓ง๓ จ๓ง๓ค๓้๓ง๓ใ๓เ๓อ๓ย๓ด๓ว๓ร๓น๓
ป๓ระ๓ถ๓ม๓ท๓ท๓ว๓ย๓บ๓ค๓ด๓ุ๓ต๓ย๓พ๓ล๓ค๓ด๓ุ๓ร๓ต๓ย๓ ใ๓บ๓ท๓ท๓ง๓น๓้๓ส๓๓ค๓ค๓้๓ง๓ใ๓เ๓อ๓ย๓ ส๓ถ๓ร๓
อ๓ก๓ย๓ร๓น๓้๓ท๓ม๓ข๓ย๓ไ๓ม๓ข๓ย๓ ๓ท๓พ๓ลา๓ท๓ว๓ไ๓พ๓ลา๓ ๓ท๓ง๓ซ๓ง๓ว๓ไ๓ส๓ง๓ข๓ ๓ท๓หริ๓จ๓ก๓ร๓ว๓
หริ๓จ๓ก๓ร๓ ๓อ๓ย๓ใ๓เ๓อ๓น๓ร๓ล๓ก๓ท๓ข๓ร๓ล๓ก๓ณ๓๓๓ ๓จ๓รู๓พ๓น๓ธ๓ท๓ง๓สี่๓ ค๓ือ๓เ๓ก
พ๓น๓ธ๓ ๓ท๓ว๓พ๓น๓ธ๓ ๓ค๓ร๓พ๓น๓ธ๓ ๓จ๓ค๓ว๓พ๓น๓ธ๓ ๓แล๓ไม๓มี๓ว๓น๓มี๓มี๓ล๓ย๓ ค๓ร๓ล๓ท๓ ๓น๓-
ถ๓ค๓ ๓เม๓อ๓จ๓อ๓น๓จ๓ร๓ู๓ส๓ล๓ธ๓น๓๓ ๓แล๓ว๓ไ๓เ๓อ๓ย๓ฐ๓ระ๓ ๓ท๓น๓ค๓ระ๓ ๓ม๓ุ๓ท๓ช๓ระ๓
๓นา๓ล๓ก๓ระ๓ ๓บ๓า๓พ๓ณ๓ด๓ว๓ย๓อ๓ก๓ย๓ ๓ด๓ว๓ย๓เ๓ค๓ระ๓๓เ๓ค๓ระ๓ ๓จ๓ง๓ร๓เ๓ก๓อ๓ก๓ย๓
น๓้๓เ๓ร๓ะ

ผ๓เ๓อ๓ก๓ล๓อ๓น๓ห๓้๓ใ๓เ๓ ใ๓เ๓อ๓ด๓ว๓ย๓ก๓น๓ท๓ง๓สี่๓บ๓ท๓ ๓อ๓ย๓ใ๓ค๓ได้๓ล๓ค๓ค๓โล๓ง๓ค๓น๓

-
- ๑. คำว่า พิน หรือ พินธุ ที่ใช้ในหนังสือนี้ หมายถึงความหมายเดียวกับที่เรา
เรียกว่า อวรรณยุกต์ ในบัดนี้ เข้าใจว่าคำว่า "ตรีพินธุ จควพินธุ"
ในที่นี้จะถูกเติมขึ้นในชั้นหลัง เพราะแห่งอื่นในหนังสือนี้ไม่พูดถึงไม้ตรี

คืออุปาทวาทศ คำสวรสมุทฺร สมุโขเย พระนันทกษัตริย์สังวาส ศรี
อุมาธิการย พระยศรราชพิลาป อย่างไม่เอาคำมูวาลนั้นมาใช้ ผิดดูเขียง
ให้ดูเขียงแต่กลบต กลพันธุ กลศัมพ แลกระทำโดยกฤตยาการภาพ
โคลง แลกลอนฉันททั้งหลายนั้นเถิด ฯ

๑ สัพพคฺลา มินาหิตลหุ ภาษา มัชฌันตฺครุ ชสา
มัชฌันตฺลา รเตเตญฺฐิ ฌณา โค คุรุ โล ลหุ
เอเตคณา อนันวักณทั้งหลายนี้ อัญฺฐิ แปด อิติ ดังนี้ ภาวนฺตี
มี สัพพคฺลา คือคณเอนมีครุทั้งปวงลหุทั้งปวง มานาม ช่อมะคณ
แลนะคณ อาทิคฺลหคณา คือ คณเอนมีครุแลลหุอยู่ต้น ภาษานาม
ช่อมะคณแลนะคณ มัชฌันตฺครุคณา คือคณเอนมีครุในท่ามกลาง แล
ครุในที่สุด ชสาณาม ช่อมะคณแลสะคณ มัชฌันตฺลาคณา คือ คณ
อันมีลหุในท่ามกลางแลลหุในที่สุด รदानาม ช่อมะคณแลสะคณ

๑ โค เมาะ คสทโท อนันวักพคคือละ อาจารย์เณ แลอาจารย์
วุจฺจติ กล่าว คุรุอิตฺติ ช่อคุรุ โล เมาะ คสทโท อนันวักพคคือละ
อาจารย์เณ แลอาจารย์ วุจฺจติ กล่าว ลหุอิตฺติ ช่อลหุ

สโยคาทิ จ ทิโม จ นิคคหิตปโร จ โย
ครวงโก ปทนต์โต วา รัสสโถญฺญู มัตตติโก ลหุ ฯ

โย อักขโร อนันวักษรตัวใด สโยคาทิจ เมาะ สโยคาทิกุโธ
บังเกิดเป็นต้นแห่งสังโยค ทิโมจ เมาะ ทิมภาวมีตโต ถึงซึ่งสวภาพ
แห่งที่ชะกัฏฐิ นิคคหิตปโร อนันนิกคหิตหนปลายกัฏฐิ โหติ มี โส

อักษโร อันว่าอักษรนั้น ครุนาม ชื่อว่าครุ ๆ วา อนึ่งไฮด โย
 อักษโร อันว่าอักษรตัวโต ปทั้นโต เมาะ จดนั้น ปาทานอวสาน-
 ภูโต ตั้งอยู่ในที่สุดแห่งบาททั้งหลายสี่ โหติ มี ไฮ อักษโร อัน
 ว่าอักษรนั้น ครุนาม ชื่อ ครุ ไฮ ครุ อันว่าครุนั้น วงโก เมาะ
 อที่ฒจันท์สัฎฐาโน มีสัณฐานตั้งพระจันทร์ครึ่งหนึ่ง โหติ มี ๆ
 อัญญู อักษโร อันว่าอักษรอันอื่น ทิมโต จากที่ณะห้าตัว มัตตติโก
 เมาะ เอกมัตตติโก มีมาตราอันเดียว รัสไฮนาม ชื่อรัสสะ โหติ มี ไฮ
 รัสไฮ อันว่ารัสสะนั้น โด เมาะ สหุนาม ชื่อลหุ โหติ มี ไฮ
 ลหุ อันว่าลหุนั้น อชฺ เมาะ สลากสัฎฐาโน มีสัณฐานเหมือนด้วย
 ไม้กลัด โหติ มี ๆ รัสสะ ๓ คือ อออิุ ที่ณะ ๕ คือ อาอ็อูเอโอ
 ครุ ๘ คือ ที่สุดบาท อาอ็อูเอโอ นิคคหิตสังโยค ๆ ลหุ ๓๕ คือ
 อออิุ กข ๆ ล ๆ นพ

ถ้าจะจำอักขระทั้งแปด โดยมีคชภาษามีได้ด้วยไม่ได้เรียนคำภีร์
 วุคโตไทย ก็ให้เล่าโคลงบังคับมีตรงทำสำรับจำคณะทั้ง ๓ บทแลพระ
 ภาพิศลอนสุรางคนางเกิด

เรากินแดง ไม ลุกไ้อักระ โต ละเพาะเจาะ นาน
 รก้อยอยู่ ไย กุจะไกร รากู ไม่ระพะ ภาณ
 นิฉะสง สาร แนะให้เกาะ ชาย ๆ ๓๒ ๆ

ตรงสำรับจำคณะทั้ง ๘

๗. ตูบาพิคคณสุรางคนาง-ศัพท์พจนฺ มิ ๗๓๗ คชนท้ายอีก

๑ มนะครุสูตัน	ดัมกัน	มะ	นะ
ภะยะครุสูตัน	เสกหน้า	ภะ	ยะ
ชะระครุสูตัน	เนาท่าม กลางนา	ชะ	ระ
สะตะครุสูตัน	ว่าไว้หนหลัง ๗	สะ	ตะ

นายทรงมาศแต่ง

๑ แสดงมณฑลเสให้สูตัน รยางค		มะ	นะ
ไภยณคความวาง	เนองหน้า	ภะ	ยะ
ชรสตะทะโลกกลาง	เนาอยู่ หลังนา	ชะ	สะ
สันตฺตจตุคคณะชา	กล่าวไว้จงจำ	ระ	ตะ

๑ แสดงมณฑลเสให้ได้ ไตรยางค		มะ	นะ
ไภยณคความวาง	เนองหน้า	ภะ	ยะ
ชะโรคะโลกกลาง	เนาเน แลนา	ชะ	ระ
สตบทสุดทัยข่า	กล่าวแล้วจงจำ	สะ	ตะ

โคลงตั้งรำจำคณะทั้ง ๘ ทรงตั้งดองบท

๑ นัยหนึ่งลหุ ๑๕ คือ อะอิอิอุฤฤเอ็เ็อะเอ็อะเอะอะวะเอะ
 แอะโอะเออะ แลอันนั้นสังสกฤตเอาเป็นลหุด้วยแล จบทั้ง กข
 เอาเป็นลหุตุจ ๑๕ อักษรนสน

๑ อินทาทีกาดาวชิราชลาโค ๗ ค ต ช ทร ๒ ๕ ๗ ๑๑ ขาน

๓. โคลง ๓ บทนี้ ในคัมภีระมีบางฉบับก็บอกหมายเหตุไว้เช่นนั้น แต่ใน
 บางฉบับก็กตั้งมกันเด็ย บางฉบับก็บอกไว้ว่าสอง โคลงข้างบนหนชรง
 ทั้งสองบท แะระบอกไว้ว่าโคลงหลังนายทรงมาศแต่ง

๑ วรรังษีประไพ
เสดางนิลรัตนสรรพ
๑ หรคันห์ปึงคำ
สหัสสรโทโพอรุณ

บุลโชติพรายพรรณ
บริโตปัลลังโค
กัมโปโลโลปโต
ภาศร์ศรัศมี ฯ

๒

๑ วุด์ดาวสันต์ตติลภททขาคาโค ฯ ค ก ฆ ช ฌ ษ ๗
ยัมังกลำ ๑๔ ฯ

๑ ฝิเถศคณหนึ่ง ภคณหนึ่ง   แลศคณสองครุสองอยู่ดับ
กันตั้งนี้   ชื่อวสันตติลภทท

๑ ป่างเสด็จประพาสนวนานต์   ศิขรินทรโฉายจร
พฤกษาวลวิธพร   ณประดับประดาขเคียร

๑ ช่อช้อยระเบียบภลประกิต   นุประกอบประดับเขียน
บานแบ่งสุมาลยนุรเมียร   ตูประนมประนังถวาย

๑ ใบบัดตระการกลประดับ   แลชรอ้อชรอ้อมหมาย
ค้อเสวตรฉัตรมวราย   รัตนกั้งกำบังสุรัย ฯ

๑ ยัมังกลำ มุนิวรศีสมหาปวิจันเค   บัญจทุกกรตเร
สุทุนพิเตเท ฯ ชื่อวสันตติลภทท ๖

๑ นบบาทพระบวรตลา   คตนพญาไกร
นบธรรมพระมกุฎไกร   ปัญจกตมาจารย์

๑ นบพระอัมฎางควรศีล   วิสุททธิยอดญาณ
เสร์จอัญชูลันมัสการ   พระวรศรัรัตนไตรย ฯ ๑๔ ฯ

- ๑ นนมขยชดาข้มาลีโกคีสหี ฯ น น ม ข ย ฯ ๑๕ ฯะ
- ๑ ผิแลนคณสอง มคณหนึ่ง ขคณสอง อยู่ตักกันตั้งใน
ข้อชีนวรรณท์ ข้อมาลีณันท์ อน่วยคิมี่ในอักษร ๘,๗.

- ๑ นิกรวิหคมั่วมน ร้องจะแจ้วจुरจงใจ
- ๑ นิกรวิหคสบไสมข ร้องระวังไพรวนักถาน
- ๑ นิกรวิหคชันยาน ชมพระสมภารเสด็จจร
- ๑ นิกรวิหคปรเอียงอร บินถอัมพรก็รอนเรียง
- ๑ นิกรวิหคเมืลเมียง ศัพท์จ่านเรียงขรจล ฯ

๑ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๑๖ นับถึง โคลสิงขณันท์ ฯ มิได้กำหนด ครุฑหู แลนิยมแต่กลอนพืดกันอย่างกาทพย

- ๑ ส้าสตัวคณาโจยจน มฤคากอนนต์
อนกมฤคเคียง
- ๑ พยัคฆมาพยัคฆมรายเรียง ชมคุ่มู่มเมียง
แลแต่อัครหิมกรรมครวง
- ๑ หัศดินทรกรินทรฉวีฉวาง ทรแตรันแล่นพลาง

แลบ้างจรวดชมกัน

- ๑ รมงัระมาตผาดฝั้น เกล่่าคู้กลดพัน
แลดูกนะน้อยแล่นแนม
- ๑ กาสรวัโตรดมาแกม เพลาะพรรณมาแบ่ม
ก็ป่นด้วยโคถึกเถลิง

๑ สิ่งสี่หมี่เหม็นร้านเริง วังเลี้ยวทองแข็ง
กระต่ายกระแตแจจน

๑ สบสัตัวคนอนนัต ในพื้นอรญ
อรัญญิกากอไอศรย

๑ อักกัสเสหียหิมัสชาสคตคา สักทูลักวกักพีดี ๆ ม ส
ช ส ต ต คุรุ ๆ ๑๕ คัมภีรา ๆ

๑ ผิแล มะคณสะคณ ชะคณสะคณ ตะคณสอง คุรหนึ่งอยู่
คัมภันแลเมยติในอักษรสิบสอง แลอักษรเจ็ด ข้อสักทูลักวกักพีดีฉันท ๆ

๑ เบองบันในวงเวศนानตรนไพธ แลวชารน้ำไหล ระริน

๑ นานามัจฉกักรว่ายคะกล้ายนจรถวิล แลกสาครแลสิน ชุนอง

๑ กิ่งกักรกฏกุมแลกมุภิลถึปอง แฟ้งฟ้าเจเนนชุนอง ฉะฉาน

๑ มรารักนาโยโยศัรเขนัตคัมมุขติยุดาสัทธีชราศักดิ์ดิตาย์ ๆ ม
ร ภ น ย ย ย ๆ ๒๑ ๆ เยสันตา

๑ ผิแล มะคณ ระคณ แลภะคณ นะคณ ยะคณสามอยู่คัมภัน
แลเมยติในอักษร ๗ ตัว ๆ ข้อสักทชรฉันท

๑ โอมลเตียรตาขนทีชาร ปทุมกุสุมา นงามตระการปาน ประดับดา

๑ บัวเผื่อนลินจงอเนกา วิจิตรมา รุดร่านเพยพา ก็หอมขจร

๑ เฟื่องฟุ้งเสาวคนธเกษร สกลคณภมร บินปรเอียงอร ววิชม

๑ สุราคณา สุโสภณา รปิงโก สมานลี ภิวันทโน สเรนโก
รัตตินทิวัง ๆ ๒๘ ๆ

ข้อวิสาละวาท ในกาพย์สารวิลาสน์ มิได้กำหนดครุฑหุ
กำหนดแต่กอลอนพัดกัน โดยนิยมนั้น

๑ สรวมชีพขอถวาย บังคมโดยหมาย ภักดีภีรมย์
เสร็จจำนองฉันท จำแนกนิยมน วิธินุกรม เพื่อให้แจ้งแจ้ง

๑ ชึ่งเผด็จตามในข ในวุดโตไทย ฤทธสำแดง
ยัตติยัตติ สัญญากรแลลง กำหนดขอบแสดง นิพนธ์ฉันทา

๑ ถวายด้วยประคิพัทธ์ ปราโมทย์มานัส รัตริ่งปรีดา
ล่องธูรี พระบาทภูวณา ขคนารทมหา คุณุประการ ฯ ดูอย่างกาพย์ ฯ

๑ สุตสารโท มหัทธโค มหาอสี สุปาทจัก กัลกษณ วรพร
วรัณัททา สุตลเสณู ฐโลกเชณู ฐโครหา กิลสโล ฤโทสมา นโม
หกา วิมุตติโก ฯ

๒๘ สุราคลา ปทุมฉันทกอลอน ๔ ฯ

๑ โอ้อกกุเอย เมื่อก่อนกุเคย สมบัติครามครัน
ทำบุญบ่เบื้อ เชื้อชอบทุกอัน จึงได้ขอมขวัญ คุณน้อยนงพาล

๑ ถึงบุญจะลอย สิ่งสินยบ้อย ยากพันประมาณ
บาปใดมาให้ พ่อเจ้าบันดาล กำจัดสงสาร สิบสองเสี้ยไกล ฯ

๑ ถ้าจะทำขานี้ ๑๑ อย่างกาพย์สารวิลาสน์ มิได้กำหนดครุฑหุ
แต่กำหนดแต่กอลอนพัดกัน โดยนิยมนั้น

๑ อคาอคาชเกือ	กลเดี่ยว
เวียมไฟ่กลิ่นเพื่อเกลียว	สวาติไว้
ธาตาชอดใจเฉลียว	เฉลาแม่ มาฤา
ยังปาน้องให้	เลิศแล้เองสรบ ๓

๑ แม้นอยู่คือน	ชาชาว
สไบระแหรองบาง	แย่งเกล้า
เปลวเอวรอรอง	แวนา กิตแม่
ไทรโลกนี้้องหน้า	หน่อท้าวเป็นจอม ๓

พยัคฆนันทกรโคง

๑ ทรนุกได้ต้องบาท	บัวจันทร์
ทรล้ามือไปพัน	พาดหน้า
ทรนงว่าจอมขวัญ	รักพี่
ทรโลดได้ต้องเจ้า	โทษนั้นเรียนขอ ๓

มฤคณันทวาศ บทมณนท เอาใจแก้ทำนุกกลอนดิติต

๑ มือซ้ายพระเจ้ายอ	มฤทังค์
จับแทนเกียรติขยง	เสี่ยเรีย
มือขวาพระเจ้าจับ	มรพาศ
สามแผ่นพระเจ้าเหยย	บำบวง ๓

ภุมราฉันทนิราศ

๑ พืหีบกล้ำขานว่า	จะกิน
ชลเนตรไหลตามริน	บ่อเอือน
ตายสยบขาดใจหิน	หายสวาทิ รักเอิบ
เริ่มลำภูกน้องเขือน	ก็อยค้อยกินมา ฯ

๑ รัตนมาลาฉันท ไว้แก่ทวนกลีลาพิศพนธ์จักร ไว้แก่โคลง
จักรประทวน มลัรัตนฉันท ไว้แก่รากลสมเด็จสุราภณา ฯ

ฉันทรรโดงกลอนคน

๑ นางน้องเข้อยงเข้า	มีผล
รวงเร่งสุกงามโอน	อ่อนนุ่ม
ยาดกลเกลองกล	เข้ลิบ
ฉันใจจะเขือนค้อม	ทานรวง ฯ

๑ รักผิวเสมอซัพ้อง	นางพงา
เราแจกเพียงดวงงาม	ชั้นช้อย
ตนชายค้อพฤษา	ล้ำมาศ
เป็นพำนักนิขวิญสร้อย	อาไศรย ฯ

๑ ส่วนลำวิลาศไม้	งามผจง
ดวงแก้วโรยไปดวง	ใหม่เต้า
แจกหญิงบตรงกง	ผ้อย่า
เมื่อยหนึ่งไปแสวงหน้า	หนุ่มแทน ฯ

- ๑ แมนสวัสดิ์สมบัติอนันต์ อเนกแจจรร
พิพิธโกโคสุรย์
- ๑ โภโคสวรขามากมูล มากมายเพิ่มภูด
อนันต์เนื่องบริพา
- ๑ บริโกคประดับนฤมลย์ นฤมลแกมกาญจน์
บัทมเพรสพรายพรรณ
- ๑ พรายเพชรศมจรตจัญ จรัสแจ่มสาวสวรรค์
โถมประกาพพิมส
- ๑ พิมานทองเกียรติพิยโสภณ โสภากย์ไทรญ
มณัประดับัษชาวด
- ๑ ชัชวรัชประดากากาญจน์ แกมแก้วพิศตร
วิมลมาศคันทอง
- ๑ คัทกลยัิงเทพันเทอง บันทางสำเริง
สำราญสำฤทธิสมบรณ
- ๑ สมบัติพิพัฒเพียบภูด เพียบเพ็ญไพบุลย์
โชติเสวยสุขสานต์
- ๑ สุขเกษมสบแสนศฤงคาร สังกัตตระการ
ศุริยคนตรีบ้ำเรอ
- ๑ บำรศัพยัชนีรมเขอ รมเขศสุขเลอ
ฉกามเทพมณีปาน

อนึ่งถ้าจะให้พระสดับให้วิหารพิศฐานโดยเลข ก็ให้ดูพระสดับ
อักษรเลขอย่างทรง

สุนัฒาไส ไตรมัทธานอร จรปรสดี สัคคิเวหา วาจาเลข
๑ ๒ ๓ ๔ ๕

วิเศศตุง อุฆุงคภาพ เอลภถักษณ อักษรสุนทร คุณบท พจนเอก
๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑

วิเศศปักษี
๑๒

ต้น กลาง หลัง ไม้ฝัด ลากข้าง พินหัว ต้น ไม้ เอ แ
๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘

ไ ใ โ นฤคหิต ๕
๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒

พระสดับ ปรีคิษทาน มรณ บาทสมพล ปราไส อีสัสมโยค
๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖

อาการ หันอากาศ ประหมวิหาร วิสันขณี เอกปักษี ปักษีอาไสรย
๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒

ต้น กลาง หลัง ต้น ไม้ เอ แ ใ โ พินหัว ลากข้าง
๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗

ไม้ฝัด นฤคหิต ๕
๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒

เลข ๑ เป็นต้นหนึ่ง เลข ๒ เป็นต้นคู่ เลข ๓ ตัวหนึ่งเป็น
ไม้เอ เลข ๓๓ สองตัวเป็นไม้เอ เลข ๔ เป็นฝนทองบนพินหัว

เลข ๕ เป็นหันอากาศ เลข ๖ เป็นไม้ไ้ เลข ๗ เป็นพื้นหัว

เลข ๘ เป็นไม้ไ้ เลข ๙ เป็นลากข้าง ซอว่า อักษรเลข

๑ หนึ่งสองตลงบาทเมือง เมื่อนับ
 เอตรีสี่เซียดัง เคลือบไ้
 ห้าตัดตัดตะพินพัง พื้นอ่อน
 นพพาอาหกไม้ ไอ้อ้อรุา ๆ

พระสดับ (ตัวหน้า) ประดิษฐาน (ตัวกลาง) มรณ (ตัวหลัง)
 หันอากาศ อากา (ลากข้าง) อีสรรพ อุบาทสมพล เอ้ปราไ้รอย
 นิลกทิด เอก ปัก

๑ อักษรโตต้นชื่อ พระสดับ
 กลางประดิษฐานลับ ซอมไว้
 สุดนั้นคือมรณดับ การอย่า ไ้หนา
 สารเอ สรร แอ ไอ้ ไอ้อ้อปราไ้รอย ๆ

๑ อีสรรพโยคไ้ อ้อ
 ประวิสนัน บอกแจ้ง
 อากาเมื่อพาที่ จริงชื่อ อานา
 อุบาทสมพลแก้ง กล่าวแท้ อู อู ๆ

๑. บางฉบับว่า เอ แอ ไอ ไ้ ไ้ ไ้ คือ ปราไ้รอย

๒. บางฉบับว่า .... ดาก่าง ินา

๑ ผัดไม้ปั่นช่อ	หน้าอา กาศนา
พินเอกโดยสัญญา	ช่อแท้
พินโทดจบบั๊กษา	กร เมือ บินเฮ
นฤคหิตเดี่ยวแล้	กล่าวไว้คือองค ๗

สุนัฒาไศรบ (ตัวหน้า) ไตรมัตชาษร (ตัวกลาง) จรกษัตร์ (ตัวหลัง)
 สวัสตีลีลา วาจาเลศ (สภกข้าง) วิเศศอัญญ อุชงคภาพ เอลาพลัก
 อักษรสญญ คุณเบท พจนเอก เลศบักษ

๑ สุนัฒาไศรบต้น	ศุภอรรถ
ไตรมัตชาษรสวัสตี	ถัดไซ้
สุนันจรกษัตร์	เสาวภาคย
สวัสตีลีลาคือไม้	พัดให้แทนแสดง
๑ วาจาเลศลาภข้าง	ยาถวิล
วิเศศอัญญพิน	พจนไว้
อุชงคภาพพิน	ยลบาท
ส่วนเอลาพลักไซ้	คือไม้ทั้งมวน
๑ มุรุษพิพท์สวัสตีหน้า	อักษร
บัตขิมาสาทร	ถัดถ้อย
ปฤษดาณุสนัวร	โดยสัพ
มหนักลลาสร้อย	สับไม้พัดบน ๗

๑ วาเชรมหัตไช้

อย่างงล

วิธคฺลึงพล

พินแท้

อุทังคป้าเทกล

อัยนาฏ

เอคนกุลแม่

มาทไม้ทลายพรรณ ๗

๑ สุรยสถิตยแจ้ง

โดยชล

ปรคิมพิเศสกล

ถัดต้อง

เอกวโรพล

พิเศส

โทวรไวยหาศซ้อง

สืบแท้โดยนาม ๗

ไทยนับ ๓

เรขเออสยเตศุเงภกสาอ์ถระดงสัถ รนมอคำชุกพรพรศัรด์พอพจ

บไปฤคทกยนระเบหัลลศศ

เล้เรินปงเมรป้อนนงเร้าชทีเขงหม

ไทยนับ ๕

รทว้อว้ยโบกรณได้ยลไย

ช้สปหเนรนลลชว้เนหอนสแย

ท้าวรรล้าสำนอณำรชน

ภคยนลัตริยาคบฤถักถภกอพน้ำ ๗

ไทยหลง

๑ ดสาจลสสทาบต๋หบ

งภาถาร

โหดห่คตนลี้รวงสาด

งลาทเมร้า

มุขชุตหฤจมาต

วตลเพณ

มงอ่ปล่ปเงวเน้า

ช้เผจลคดียงาร ๗

๑ หังวลสสทวาลลหง

วิวส่วถิ

สตีถาดาลลันด

แนกไส้

จุทรรงโรจรกผลถัก

เผจคถห

ข้าไห้บอกรพชกไอ'

หายห้ากเมตผล

ฎาษัฎบแตตงสาร

๑ ลิตขีศอศรเทไ
งฟถัันวทวขารสา
รรมคาทุศรเสนธา
มอ้าตยถุศรนจพ้าเ

ฎนลบา
มนุ่หนน้ำเห
งงยะลึงถึยล
เน้เ้าอพเคใ

๑ กอรรฆรวณษกถันวลั
อขัษฎางลปแระสา
คถัณยลัปเเนยพเเนอลถรกา
นสททเหลเบถัทไ

งลพเลพา
บสวไ
ยถาลบถลค
นอ้านถัเเนปเมฆก
บั้งคัม

๑ จบเส้รจถันรจขเร้อง
จันตามนัถบับ
หนั้งค้ออถัษรสบัท
ทังวุดโตไทนันแกล้ง

บอกแจ้ง
สงเขย
ถลวไว้เ็นครุ ๙

๑ หนั้งค้ออถัษรเด้น
ทังจ้านแกจกแจง
โทเอกอเนกเสตง
วุดโตกาพยกลอนถัน

สารนถลง
ถึถวัณ
โดยเสศ
เสศถ้างเพ็เรียน ๙

๑ หนั้งอถัษรเลถถวัณ
ทังศุภสวารพะสบับ
อถัษนัถขาไศรยสรบับ
หนั้งบูรพิทสร้อย

ฎกถับ
มากถัอัย
สารสบ
สรบับพรอ้งเ็นกถ ๙

๑ อักษรโหมบ์แกล้ง	เปลี่ยนพลัด
ไทหลงสงไสยอรรถ	ขึงพัน
ภาษาแปลงสารสวัสดิ	สนเทห์
สับทุกตริกยากถัน	เถ่หล้ากำบัง ๑
๑ อักษรจัดถัดเนื่อง	โดยดับ
เปนสารสับสี่ฉบับ (๑)	บอกไว้
เขม็็จขบวรควรรำนัก	อุปเทศ
นรชนสนใจได้	ชื่อเชื้อเมษา (๒) ๑
๑ ดิจิตวิจิตรด้วย	ศุกอรรถ
ตั้งมณเฑียรรัตน์	เลอศแล้ว
อันมีสิริสวัสดิ	โสภาศย์
ใครรู้คือได้แก้ว	ค่าแท่ควรมื่อง ๑
๑ ขบเสร์จอาจารย์แกล้ง	เกลาสาร
โคลงกาพขกลกลอนกานท์	เรียบร้อย
มธุรสพจนันันหาญ	โอวาท
พียงเร่งเสนาะเพราะถ้อย	ถึถ้วนทุกคำ ๑

๑. บางฉบับว่า เป็นดาร์ตียบตีฉบับ.....

๒. บางฉบับว่า .....ใจไซ้ ซาศิเชื้อเมษา

ก กษ กิ กิ กิ กิ กิ กิ ๓ก ๓๓ก ๖ก ๖ก ๘ก ๓กษ กิษ กิษ

๑ กิดถึงรชพงษ

บวชชวัน

๕. หลงหลง๖หลม๓มอฝน

อยคัว

๕ ๕ ๖นฝนว่สรสอน

๒ ๓อม๘๐๓

๓ปนน รนดรฎามวย

๕ ๓๓กิดึงคึงถึง ๗

จินตามณัณระบบพมพของหมอดันรมคความคยไปน พมพคชทวยจินตามณัณ
เดม๑นคคย แต่ในระบบชนๆไมม่ เห็นควาเบตคกอยคึงตงพมพไฉนทนคคย

ก ข ข กิ ค ข ง จ ฉ ช ช ฉ ฉ ฎ ฎ ฎ ฎ ฎ ฎ ฎ ฎ
๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔
ค ค ก ท ธ น บ ป ฝ ฝ พ ฝ ก ม ย ร ต ว ส ศ ย ห พ อ ฮ
๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๑ ๒ ๓ ๔

มอชช
เจนนอเหตุไฉ
มาคอนคคั เพราะ เคอชนไฉ
พชเงา มอชชเงา

๑ ไม่นอบน้อม	นมัสการ
เมแห่งเราเริ่มงาน	เร่งเร้า
อัครทูตไทรย่นทวาร	มิเกิด
พุทธัสสะแต่พุทธเจ้า	ตรัสรู้สรรพธรรม ๙
๑ อักษรแสงสีบสร้าง	สรรคมา
ต่างต่างชนนานา	ยอมใช้
โดยประเทศภาษา	หลายอย่าง เจียวแฮ
เขียนอ่านออกโอฐได้	รอบรู้เรื่องราว ๙
๑ อักษรสังเขปเข้า	เป็นสอง
อย่างหนึ่งหมายคำรอง	อรรถใช้
อย่างหนึ่งนักปราชดรอง	นับแต่ เสียงนา
แล้วจึงรวมตัวให้	ถูกต้องคำคน ๙
๑ หย่างว่าแรกนั้นอีก	ชมจัก จินยวน
ตัวมากนักฤาเด็ก	จักรู
ขุ่มข่ามใหญ่ไม่เล็ก	ดั่งผัก ชินา
ลูกศิษศิกษาสู้	๙ สิ้นสปี ๙
๑ หย่างหลังที่วานั้น	อักษร
ชนเอนกนบันนิกร	ห่อนได้
ไทพม่าเขมรมอญ	แมนแจก ฝรั่งเศส
อินดูสิงหพาไร	แยกย้ายยักผสม ๙

๑ อักษรไทหย่างน

จรจากแต่เมื่องราม
 ค้อต้งอ้อยยังสยาม
 แปลงรูปักหย่างโน้น

เค็มพราหมณ์
 ราฐโพ้น
 ประเทศ น้เต
 จ้งให้ไทเรียน ฯ

๑ จักแจงแจกกอปให้

แรกเริ่มออานำ
 ก ข ต่อดัวจำ
 ต้งใส่ทันทมาฏไม่

ชอบคำ ไทนา
 เพื่อใช้
 จงถ้อง แท้แล
 ฆ่าให้หายเสี้ยง ฯ

๑ จังผสมเสริมใส่ด้วย

สำเรจแม่กกา
 จังแจกกลกงมา
 จนแม่เกยกายกัน

อา
 หัดน
 กนถบ กมเฮย
 กู้เข้าเคียงสะแดง ฯ

๑ หน้านจิงแจกแจง

เสริมใส่ ข ค นำ
 ตัวอื่นอกเอาทำ
 จนจบแจกจิงยัง

จดจำ
 ต่อดั้ง
 เทียบเถิด
 หยุดให้หายควั ฯ

๑ อักษรสูงดำไร

สังเกตุจงค
 เอกโทรราชปักษี
 หงส์หมายมาให้

ย้อมมี อยู่หนา
 ซอไม้
 กากระบาบท
 ย่อมขานโดยเสี้ยง ฯ

จินตามณี

เล่ม ๒

พระนิพนธ์ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

- ๑๔
ผู้แต่งชื่อมิตรพิพิธมา—
- ๑ นามนพิโลกุตระรัตน์
ธรรมเนียมศาสนบรรหาร
- ๑ สองสงฆ์สราพกพิสุทธิ์
เสวยสวัสดิวิภูสุขไพ
- ๑ ด้วยเคหะไตรรัตน์แบบ
จงจัดอุมั้ทวะบันดาล
- ๑ จักเร่อมลขิตวิวิธลัก—
หย่างสยามอันคำภีรภิปราย
- ๑ นโมเป็นอาทิบทแรก
ก ข ก็คือคณะทุกพรร—
- ๑ สามแผนกจักแจกอักษรเภท
สูงกลางอิกต่ำพะพรวบเคย
- รวมทสาศดา
รเกดศลาญปาน
บริยัติโอพาร
ชกะสัศวสยไสมย์
คณะพุทธเวไนย์
มุกยมารคผลญาณ
แลเคารพนมัสการ
สุขแผ้วภัยันตราย
มณะอักษะราหมาย
กลออังแต่ป้างบรรพ์
จะจำแนกอักษรสรรพ
ฉกัระห่งถึงกมเกย
และพิเศศสำนวนเฉลย
ชนฟังก็ถึงมา

- ๑ โทเอกเอนกวิธวิธ กลดรีแลจั่ววา
สูงต่ำบงคับคับทอนปรา— กฏสามสำเนียงสะแดง
- ๑ หมุกกลางฟังอึ่งพจนบัญญัติ— จกผันสำนวนแดง
ถ้ว่นประมวญขุลแจจ ทุกประการบรรหารแปล
- ๑ ฟิงเพียรจำเนียรนิตยบร้าง และบห่างบเหอนแห
โหดครันชำนานญลัษณแด ตรีละงสว่างถึงโคลงฉันท์
- ๑ เถลียวพากย์นิพนธ์กลสุภา— กรณรัตนพรพ
ประดับกายกระวีวรินทร์— ตรีเรื่องธรรชา
- ๑ จกักรอญดิเรกคุณยศ ทิศทิศด้าแดงขาน
เฉลอมกรียคินเรศรภิบาล ฤพเพ้าอะโยทชยา ฯ
- ๑ นโม พุทธาย สัทธ อ ออ อี อี อี อู อู อู อู
ภ ภา เอ แอ ไอ ไอ โอ เอา อ้า อะ ฯ

ข ข น ฐ ฌ

ก จ ฎ ฏ ค ต

ค ค ข ง ช ช ฉ ญ ฑ ฒ ฌ ษ ษณ

ฝ ฝ ส ศ ษ ห

บ ป

อ อักษร ๔๔ ตัวนี้ ให้

พ ฟ ภ ม ย ร ล ว พ อ อ่านแต่สองเสียง

อักษร ๑๑ ตัวคือ ข ฃ ฉ ฐ ถ ฒ ฝ ส ศ ษ ห ให้อ่านเสียงสูง

อักษร ๓๓ ตัว อันเหลือ นั้น ให้อ่านเสียงกลางเสมอกันไปคือ

ก กิง จ ญ

อักษรกลาง ๕ ตัว คือ ก จ ฎ ฏ ต บ ป ๑ นั้น ตัวเบาไม่มี
ก้อง เมื่อแจกให้อ่านเบาต่ำลง ทีละ ๔ ตัว คือ กิ กิ กุ กะ ตี ตี ตุ ตะ
อ อี อู อะ นั้น

ก กา กิ กิ กุ เก แก ไก ไค โก เกา กำ

กิ กิ กุ กะ

อักษรสูง ๑๑ ตัวนั้น ไม่มีก้อง ให้อ่านหนักดัง ทีละ ๔ ตัว นั้น
คือ ขิ ขิ ขุ ขะ นั้น

ข ขา ขิ ขิ ขุ เข แก ไข ไค โข เขา ขำ

ขิ ขิ ขุ ขะ

อักษรกลาง ๒๔ ตัว อันเหลือจาก ๕ ตัวนั้น ตัวก้องต่ำ ให้
อ่านสูงชน ๔ ตัว คือ กิ กิ กุ กะ

กิ กิ กุ กะ

ค คา คิ คิ คุ เค แก ไค ไค โค เกา คำ

อักษรเหล่านี้เหมือนกันกับ ค ข นั้นทั้งหมดนี้ อักษรทั้งหลาย
นั้น ให้อ่านผันออกไปตัวละ สามคำ ซึ่งแจกมาทั้งปวงนี้เป็นคำตัน
สะกดไม้ค้อนหางวันนั้นเป็นคำกลาง สะกดไม้โทลงตั้งรูปขอนั้น เป็น
คำปลาย

กต กตา กต^๑ กต^๒ กต^๓ กต^๔ กต^๕ กต^๖ กต^๗ กต^๘ กต^๙ กต^{๑๐} กต^{๑๑} กต^{๑๒}
กต^{๑๓} กต^{๑๔} กต^{๑๕} กต^{๑๖} กต^{๑๗} กต^{๑๘} กต^{๑๙} กต^{๒๐}

โกส เกลา กลำ

กตะ

กถ กถ^๑ กถ^๒ กถ^๓ กถ^๔ กถ^๕ กถ^๖ กถ^๗ กถ^๘ กถ^๙ กถ^{๑๐} กถ^{๑๑} กถ^{๑๒}
กถ^{๑๓} กถ^{๑๔} กถ^{๑๕} กถ^{๑๖} กถ^{๑๗} กถ^{๑๘} กถ^{๑๙} กถ^{๒๐}

กช กช^๑ กช^๒ กช^๓ กช^๔ กช^๕ กช^๖ กช^๗ กช^๘ กช^๙ กช^{๑๐} กช^{๑๑} กช^{๑๒}
กช^{๑๓} กช^{๑๔} กช^{๑๕} กช^{๑๖} กช^{๑๗} กช^{๑๘} กช^{๑๙} กช^{๒๐}

กค กค^๑ กค^๒ กค^๓ กค^๔ กค^๕ กค^๖ กค^๗ กค^๘ กค^๙ กค^{๑๐} กค^{๑๑} กค^{๑๒}
กค^{๑๓} กค^{๑๔} กค^{๑๕} กค^{๑๖} กค^{๑๗} กค^{๑๘} กค^{๑๙} กค^{๒๐}

กณ กณ^๑ กณ^๒ กณ^๓ กณ^๔ กณ^๕ กณ^๖ กณ^๗ กณ^๘ กณ^๙ กณ^{๑๐} กณ^{๑๑} กณ^{๑๒}
กณ^{๑๓} กณ^{๑๔} กณ^{๑๕} กณ^{๑๖} กณ^{๑๗} กณ^{๑๘} กณ^{๑๙} กณ^{๒๐}

กบ กบ^๑ กบ^๒ กบ^๓ กบ^๔ กบ^๕ กบ^๖ กบ^๗ กบ^๘ กบ^๙ กบ^{๑๐} กบ^{๑๑} กบ^{๑๒}
กบ^{๑๓} กบ^{๑๔} กบ^{๑๕} กบ^{๑๖} กบ^{๑๗} กบ^{๑๘} กบ^{๑๙} กบ^{๒๐}

กม กม^๑ กม^๒ กม^๓ กม^๔ กม^๕ กม^๖ กม^๗ กม^๘ กม^๙ กม^{๑๐} กม^{๑๑} กม^{๑๒}
กม^{๑๓} กม^{๑๔} กม^{๑๕} กม^{๑๖} กม^{๑๗} กม^{๑๘} กม^{๑๙} กม^{๒๐}

กอย กอย^๑ กอย^๒ กอย^๓ กอย^๔ กอย^๕ กอย^๖ กอย^๗ กอย^๘ กอย^๙ กอย^{๑๐} กอย^{๑๑} กอย^{๑๒}
กอย^{๑๓} กอย^{๑๔} กอย^{๑๕} กอย^{๑๖} กอย^{๑๗} กอย^{๑๘} กอย^{๑๙} กอย^{๒๐}

กั้ว กั๊วะ เกะ แกะ โกะ เกาะ กุม กรรม กรรม กอ ก้อ ก้อ
กั๊ ก้อ^๕

๖ จักขานบรหารเหตุ
สปรำบรยาย

ประเภทอักษรทางหลาย
บรรพัญัติถ้วนทุกสิ่งสรรพ

๗ กุลบุตรจงแจ้งลัก-
โทเอกอนเนกนร-

ขอแห่งอักษรพร
ดประกอบอักษรเป็น

๘ ผิวพวกอักษรตาย
เอกโทพึงวางเว้น

ทั้งหลายกลางมร้างหน
จะประกอบบชอบการ

๙ เพราะเหตุสำเนียง
แทนเอกประเทียบนร

เป็นเสียงอกทุกคำงาน
โบราณใช้ในโคลงสะแดง

๑๐ หมูร์ศสะอักษรภา
กั กั กุ กะ แลลง

ใน ก กา ก็แจกแจ่ง
เป็นอหิท่านบรยาย

๑๑ ทุกแม่ละสี่สรร
กค กด กัคำตาย

พรัรำพรบรรพัญัติหมาย
กั กบ ถ้วนทั้งมวนมี

๑๒ สามหมู่ล้วนมรณะ
แต่เกยเฉดยวิธี

โดยอักษรชเรอักษรศรี
ทั้งเป็นตายก็หลายพรรณ

๓. ต่อจากนี้ มีแจกดูทุกตัวอักษรทั้งสามหมู่, ทุกแม่ แดะแจกอักษรกฉา
เช่น กว, กต, กอ เป็นต้น แดะแจกอย่างผัดด้วย เอก โท ศรี จัควา
ตามอักษรทั้ง ๓ หมู่ คือ ดุง กตวง คำ โดยพิศดาร ในถารพิมพ์ศราวณ^๕
ได้วันเสี่ย 0/03/2565

๑ เกยะเก้อะ กับ เกะแกะ เกอะ กัวะ และ โกะ เกาะ บรร
หัญคือผู้อักษรสรรพ

ทุกทุกแม่ คือ คำตาย

๑ ล้วนใช้ไ้ต่างเอก

อะดิเรกมีเหล่าหลาย

ฤ ฎ ล้วนตัวมลาย

ประเหลื่อเอกละกลกัน

๑ ตัวเป็นใน ก กา

คณนาที่ครามครัน

๑ เอกโทศวรใส่ไ้
แจ้งใจไปล้ำเชิญ

ฉบับไว้ให้รู้เห็น
ฟังยลอย่างแต่บั้งบรรพ์

๑ ถน กง กับ กม ใจ
ทุกแม่ทุกหมู่พร

เอกโทได้สมล้ำสรรพ
จนเด่นล้วนเป็นปวง

๑ หมู่เกอยที่เปไนใส่
ตัวตายทั้งแปดห้วง

โทเอกใจต้องตระทรวง
มิให้ไม้เอกโถม

๑ อักษรทั้งสามหมู่
สูงต่ำพรพาท

กำหนดรูซ่งวาจ
แต่สามเสียงสำเนียงหัน

๑ หมู่กลางนั้นพรท
ทอนกับประดับกัน

เพราะจัตวาไม้ตรีอัน
จึงแบ่งเบญจะบรรหาร

๑ เหตุแห่งอักษรสูง
จึงผันคำไซซาร

จะนำรุ่งฤศวรรการ
ถึงห้าเสียงสำเนียงหลาย

๓. ต้นฉบับตก และพบเพียงฉบับเดียว ไม่มีฉบับด้นทาน จึงทราบ
ไม่ได้ว่าตกไปก็คำ 2565

- ๑ ประการหนึ่งอักษรกลาง บันดาอ้างว่าคำตาย
ไม่ตรีประทับกลาย สำเนียงแปลกประหลาดกรรม
๑ เหมือนคำว่า โตะ กัก เป็นต้นยกเลงบรรพ์
กวางไสไม่ตรีพร สัมผัสอื่นด้วยว่าที่
๑ คำสูงสองหมู่ไซ่ ฤอาจใช้ถึงไม้ตรี
เหตุสองอักษรมี ผูกกันถึงโดยบรรยาย
๑ อนึ่งอักษรสูง จักจูงนำตัวตาย
กลับสูงสำเนียงพิปราย ก็ได้ตั้งจินตประสงค์
๑ จึงห้ามมิให้เอา ไม้ตรีเข้าประทับลง
อักษรสูงต่ำลง ทั้งคั้นปนแลถ้าย
๑ อิกกับไม้จัตวา ก็บรรพห้อมเหมือนหมาย
ไปทั่วทุกเหล่าหลาย เฉพาะไซ้แต่หมู่กลาง
๑ สำหรับจักชกจุง ให้คำสูงสำเนียงวาง
แจกออกแจกเช่นปาง โปราณเพรำภาที่สะแดง
๑ กุลบุตรผู้ปากเพียร จะเล่าเรียนอย่างนี้คแห่ง
ลักษณะแจ่มแจ้ง วิจาร์ณแจ่งด้วยปรีชา
๑ โทเอกอิลครุ่ ทั้งคำยักแลจัตวา
นฤกहितหมายนานา หันตนาฎฆ่าวิสัยชนี้
๑ แจ่งทั่วทั่วที่ตัวสลด จักพร้อมพจนวาที
จงให้จงขอบวช⁶⁵ วิวิธพากยภาษา

๑ น ฦ กั บ ฦ ร
สกตเป็นกนบรรชาปรา-

๑ สกต กง นันตัง
ตัวอื่นบร้างนิม

๑ เหตุใ้ช้ในฤคหิต
ต่างต่างกัมปรา-

๑ เมกค้ำว่า จู คุ
เปน ง เปน ม สมาน

๑ ตัวสกตหมุกตหลาย
ฉ ฎ ฐ ฑ นุกรม

๑ ไหญ่ น้อย อิก จ ช
คณนาอเนกนอง

๑ สกต ก ก คือ ก ข
ขานครบห้าอักษรคาล

๑ สกต ก บ คือ บ ป
สัถ้วนประมวญยัง

๑ ตัว สกต คือ ย ว
อันอิก บ แแปมปน

๑ บงคัมตัวสกตกำหนดแถลง เสรีจกัแจกแจง
วชอันมสืบไป

แถ ล พ ในอักษระ
กฏหกอักษรพระสม

อิกตัว ม สกตกม
แต่ตัวเดียวทั้งโทคณา

ขจิตรแทนในวาจา
กฏขอมประกอบสาร

แถ ฐ ฑ นำนาขาน
สกต กง สกต กม

บรชขายมัณเรศพสม
ทั้ง ฦ กั บ ประมวญตะบอง

แถสาม ส สันทั้งผอง
กำหนดนับสิบห้าประมาณ

ทั้ง อ ค ฦ ไหวหาร
ประดับเพิ่มเข้าเต็มหลัง

กั บ พ ฦ ประกอบทั้ง
อิกแม่เกอยเฉลยปน

อิกตัว อ เป็นสามกล
บรหญุติสามอักษรสะเดง ๑

- ๑ อักษรคำวิญญูสยสไซ๋
จักขักจักนาคำขาน
๑ เอาอักษรสูงเป็นประธาน
จึงสูงขานส่งสำเนียง
๑ คอ ห เน่านำเสียง
ให้เสียงเป็นสูงเสมอสमान
๑ เจกคำพร้าวว่าหลนหลาน
เป็นต้นเป็นอย่างบรรยาย
๑ หนึ่งอักษรสูงทั้งหลาย
แลน้ำขังคำดำเต็ม
๑ สูงได้จุดดองเฉลิม
เป็นสองอักษรเสมอกัน
๑ ทุกหัวตัวสูงนำพร
ทวนสนสยเฮ็ดอักษร
๑ หนึ่งอักษรหม่มชกมีมา
จักนำตัวดำหึ่งผอง
๑ นำได้โดยไรสมปอง
บเพยนบแตกแปลกเปลง
๑ ฟิงให้พิจารณาเสแดง
ก็ใช้ตัวสูงจุกำ
- สำเนียงสูงไฉน
น่านำสำน่าน
คำขานขนเคียง
คำแหงคำหวาน
วิสัยขน์หมาย
จุงพจนเพิ่มเต็ม
เสียงสูงเทียมทัน
ถ้วนเนาวสังขยา
ชอบใช้คำมลบอง
แม่ชอบโดยแดง

- ๑ ผิดควรอักษรกลางนำ ฟังใส่นำประจำ
- ๑ จักทึบเอกโทเบองบน พรเสียงเสมอกล
- ๑ จงอ่านสำนวนสนธิ
- ๑ อักษรสูงใสเอกโท
- ๑ ผจงจิตร์พินิจแบบโย- ฆทเนนโม
- ๑ มานะตำหริศรไตร
- ๑ คำยาวจักสั้นนั้น โฉน อาจารย์ท่านไซ
- ๑ โอวาหนักับปรับรง
- ๑ ควรใส่ตายคู้เข้าผดุง ชักคำบำรุง
- ๑ ท่ยวให้สั้นบรรหาร
- ๑ เดกเช่นเค็ญเจ็ญเปเนระชาน อาทิพจมาน
- ๑ ค้อแบบเลบงแพรงแกลง
- ๑ หน่งทักเจทากฎผู้เผด็จสอแดง ฆวอักษรแฝง
- ๑ ชงสับสกดหนหลัง
- ๑ ห้ามห่อนให้อ่านบอกลมง คับไว้ฟังฟัง
- ๑ อย่าอ้งอย่าออกวาที
- ๑ จักแกลงแห่งอักษรศรี ตัวเพี้ยนเปลี่ยนมี
- ๑ แลเพลงแลผลัดวันา
- ๑ ฆ เปลี่ยนเปเน ท อักษรา แปลเปเน ห ตรา
- ๑ แลแปลงเปเน ต ตามประสงคี่

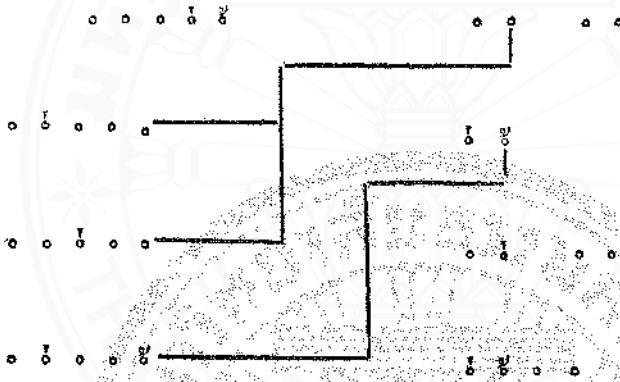
- ๑ ต น้อย เป็น ฎ ใหญ่ปลง เป็นระตะคง
แกล ตะ เป็น กะ กอปลก
- ๑ ร เปน ล ได้อย่างน ย เปน ช คน
แกล วะ เปน พะ ฟังประมาณ
- ๑ ย เปน ก เปลี่ยนคำขาน ข เปน ย บันดาล
แกล ป เปน ฬ อักษร
- ๑ ต เปน จ ก อุทาหรณ์ มีในประกาศ
คือ สนธิบรรณกิจจัดสรรก็
- ๑ เปลี่ยนแปลกกันได้หลายพรรค จงทราบโดยบรร
ยายวิวิชาติ
- ๑ ฟันทองฟองมันวิสัญญานี้ นฤคหิตอันมี
อีกหันอากาศหลากหลาย
- ๑ ส สามไม้วันไม้มีสาย แดงลักษ์ด้นชัชช
ไว้แจ้งในจินตมถิ
- ๑ เล่มหนึ่งฟังดูด้วยดี เจนจำไว้
ที่ท่านบรรหารสารสอน
- ๑ รอบรู้ครุแบบบทกลอน ทราบเสร็จในสมร
สมรรถปรีชาชาญ
- ๑ กลใดไปเผยแพร่ศดาร สำเนียงกสำนาน
ในเล่มนี้มีบริบูรณ์^{๕๖๕}

อนึ่ง ถ้ากฤตบุตรเรียนรู้ในพิชอักษรสามเล่มไม้ม้วนไม้มลายแล้ว ก็ให้ฟังพิริยพิจารณาให้รู้ในพิชจะกระทำ ซึ่งบท แล กลอน คือ ร่ายสุภาพ ร่ายคั่น ร่ายกาพย์ โคลงสอง โคลงสาม โคลงสุภาพ และโคลง จัตวาทนต์ที่ ดรพิชพรรณ แลโคลงคั่นนิวรีนมาลี บาทกฤษร แลพิงตกแต่ง กระทำให้ถูกต้องตามโบราณคดี อันท่านเบญจคีรีไว้ให้ข้อบด้วยวงบท แลกลอนพืด ตำลัษตามชนบทสุภาพ แลเอกโทจงถูกถ้วนทุกประการ พึงพิจารณาให้ปราศจากเอกโทษโทโทษ อชวให้เข้ามาระคนอยู่ได้คู่จ แบบขมวรที่กระทำไว้ให้เห็นเป็นอย่างนี้ ประการหนึ่ง พึงให้พิจารณา กลอนร่ายนั้น ถ้ากลอนสุภาพรบด้วยสุภาพ เอกรับตามเอก โท รับตามโท ทั้งร่ายสุภาพแลคั่นแปลกลันแต่พิมพ์สอง อย่างพิงสงสย เลข กฤตบุตรผู้จะเพียรเรียนรู้ไปในเบื้องหน้านั้น พึงให้พิจารณาเรอัย กรองบทกลอนตามขมวรแบบเบญจคีรีไว้ให้เกิด

ร่ายสุภาพ

๑ ศรีสิทธิสุนทรโวาท ประกาศกรวีรรวิเศศ บุนเรศรัญ อโยทธยา ส่วนปรีชาเชลลงอรรถ แห่งชินวัจน์วีรวาทย์ นานเอกพากย์ ภาษา ทุกประการทั้งมวญ ควรสรรเสริญเยอวยศ จรดเจอรอญ คิดเท่วด้าว ๒๐ ผดุงพระเกียรติไทท้าว ธีราชผู้ผ่านมไห สวรรย์นา ฯ

โคลงสุภาพ

๑ นิพนธ์กลกล่าวไว้
 ฟังแต่งตาม บงคับ
 เอกโททำนลำดับ
 ทุกท่วลक्षणล้วน
 เป็นฉบับ บทพ้อ
 ถัดวัน
 โดยที่ สติตนา
 เส้นคู่ไกลง ๆ

๒ สุภาพพจนสืบแก้
 สี่ศะศิระววิร
 ค่อสร้อยเสสอักษ
 ความบ่เต็มค้อมไ้
 เกลาไกลอน ประถาเย
 เจ็ดไว้
 บทหนึ่ง สามนา
 ดูอั่งหย่างสะแดง ๆ

๓ บทแรกทีเจ็ดคล่อง
 บทที่สองสามประสบ
 กลอนโททีเจ็ดฉจบ
 หนบทสี่เมืองหน้า
 กลอนกระทบ
 แห่งห้า
 โทที ห้าแฮ
 แบบนฟังยล ๆ

๑ โทเอกเปลี่ยนผลัตไต โดยประสงค์
 แห่งที่ห้าควรคง บทต้น
 บทอนบอาขปลง แปลงแบบ นาพ้อ
 เฉพาะแต่บทหนึ่งพัน กวานันฎามี่ ฯ

๑ เอกเจ็ดหาซากแท้ สุดแสน เชิญเอย
 เอาอักษรตายแทน เทียบได้
 โทสี่ประหยัดแทน หวงเปลี่ยน
 ห่อนจักหาอนใช้ ตังเนนโบมี ฯ

๑ เอกโทพิศที่อ้าง ออกนาม โทษนา
 จงอย่าลหย่างตาม แด็ก
 พงจิตรคิตพขยาม ถุกถ่อง แท้เฮ
 ขลเขียงปราชสับปลี่ เปล่าสิ้นสรรเสริญ ฯ

๑ ใช้ได้แต่ปราชคร้าน การเพียร
 ปราชประเสริฐดำเนียร หมั่นซ้ำ
 ถือเท็จทวนตเค็ยณ คำดู่ คำนา
 มักง่ายอายอับหน้า อาจถ่องถึงโฉน ฯ

โคลง ๒

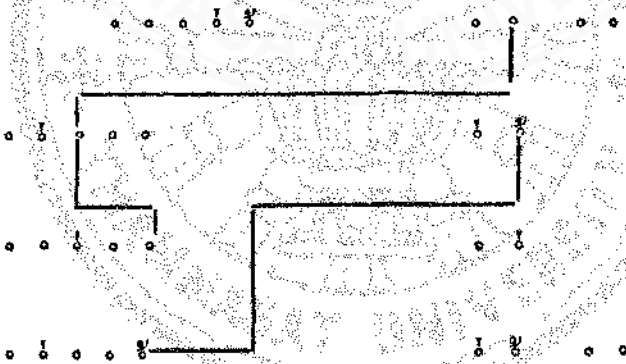
๑ โคลงสี่มถบับไว้ หนึ่งเรียกโคลงสองให้
 ปราชรุคณิพนธ์ ฯ

๑ หลายกลยลเขียงตั้ง   แต่งอย่าพึ่งพลาดพลั้ง
ถูกถั่วขึ้นขวรบท   แบบนา ฯ

โคลง ๓

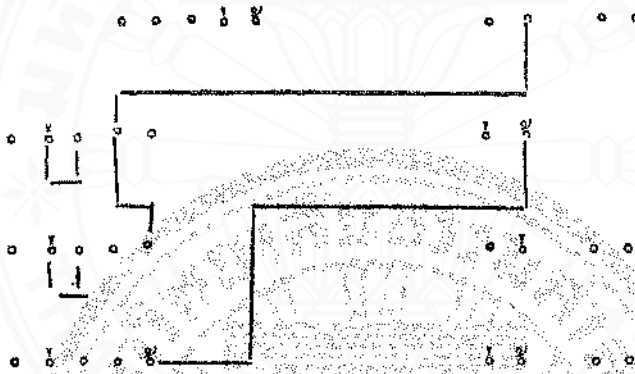
๑ โคลงกำหนดหนึ่งนาม   คือโคลงสามสี่บั้ง
เสนอบัณฑิตประดิษฐ์   โอษฐ์เอื้อนเตือนเขม ฯ
๑ เปรมกรรมตฤตี   จินตกรรมวิหวั
โคลงซึ่งไม่รู้   จักรู้ฤาจน จิตรนา ฯ

โคลงกริพิทพรรณ

๑ โคลงหย่างวางฉบับตั้ง   นามมี
คือช่อศรีพิทพรรณ   พากยไว้
ปวงปราชลตาควาที่   เสดล็กษณ์ นินา
กลอนรันทสามไว้   แต่เบื่องบทสอง ฯ

โคลงจำกัดวาที

๑ โคลงหนึ่งนามแจ้งจัด วาทีน ๓๓
 บงกักรับกันสะแดง อย่างพร้อม
 ขวรแบบแบบลพร แลคนิด อันเฮย
 ที่สบทสองคดอง ท่อนท้ายนทปถม ฯ

รายตน

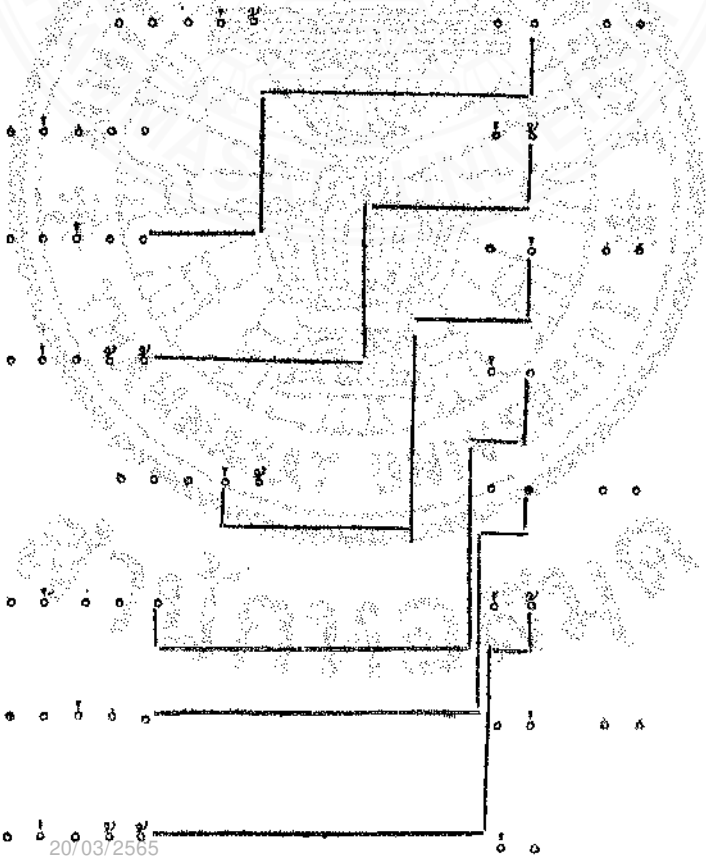
๑ ศรีสวัสดิวัฒนวิธ ขวลิตโลกย์เลอง เพื่องฟูภูมิณฑล
 สกลแผ่นภพ สบพิลย์สยาม รามนรินทร์ภิญโญศ ปรากฎกระเดื่อง
 เปื้องปราชูปรีชาชาตย ขานคุณทั่วทิศทิศ ขจรข่าง ภาคระหลอด
 พัดัน แล่งธรา ฯ

๑ เป็นอารมณ์แก้วก้อง   ภายกระวี   ชาติเอ๋ย
 อาคมไอโสภายแสง   สว่างหล้า
 เอกองเกรยติเกร่อนธรณ   หลกแหล่ง   หล้าณา
 ฎาท้วดินฟ้าฟุ้ง   เฟื่องคุณ   ฯ

โคลงบาทกฤษณ

๑ อธิโคลงแบบต้นหนึ่ง พงยล
 บอกรื่นบาทกฤษณ ช่ออ้าง
 วิชาเล่มกล แผลกก่อน
 ยากกว่าบรรพ์เสร้างสร้าง อันแปลง

๑ ส่องรวตกลอนห่อนพลัง นิตพจน์
 เฉกสี่เชองสารสะแดง ย่างพ้าย
 สำผัสทั่วทุกบท ฎาเคลื่อน คลายเฮย
 บงคังบาทข่างย้าย ต่อตาม ๆ

ร่ายกาพย์

๑ งามเกรยติก้องท้องธาขตรี กระวีสยามประเสรออฐ
 เลอศหลายผู้ ร่มล็กลิ้น กวีวรรณเวท ประเภทกลกาพย์
 สุภาพต้นนสะแดง แดงเปลศันท์ พรรณพฤดิพจน์ บทมาตรา
 สามรรถญาณ ชาญเชอวยทราบอักษร สรรพ์สาสบทกลิ่ง สันแจ้ง
 แจกกลอน ๆ

๑ อยู่ทชยาศัยงิ้วตัว ไต่ปุ่น เปรียบฎา
 เข้มเทพสฤยดิไอสุรีย์ เสกสร้าง
 ไต่รรคันรุ่งเรืองจรูญ เจริญสาส นานา
 เกรอกพระเกียรติราของ หน่อเนอพุทธภูมิ ๆ

๑ ปราสาทสูงเทริดฟ้า

จรูญรัตน์จำรัสโสม
พ่างไพษยนต์ประโลม
สิงหาศน์มาศกอบแก้ว

ฟูโผยม

สุกแพรว
จิตรโลกย์ เล็งเฮย
ก่องหล้าเลอสวรรค์ ฯ

๑ สมบูรณ์สมบัติอึ้ง

ร้อยโอบฐฎารำพรณ
สิบสองพระคลังอนันต์
สรรพสิ่งสูงนารถวัน

ไอสวรรค์ อินทร์เอช
พราถวัน

๑ เนืองนองมวณูมาตย์ผู้

สองฝ่ายฝ่ายทหารหาญ
พลเรือนรอบราชการ
แจกตั้งขุนคลังแก้ว

อนนกราช ทรพัยเฮ
เลอศัพน์แผ่นดิน ฯ
บริบาล บดินทร์ฤ
ศีลแผ้ว

๑ พลคชนพริขานร่า

อิกกับแก้วกฤษร
สี่ตระกูลคชบวร
ชาญศึกอีกหาญสู้

ผดุงโกลก ภูลพ้อ
กอบทั้งขุนพล ฯ
รงค์รอน
เผือกผู้

๑ พลไหยหาญทันท้าว

มีบัตตอเรนทรลาญปาน
ดุรงค์ฤทธิราชยาน
ฉักรพรรดิพาหนะก

วรรณหลาก หลายเฮ
เผด็จเสี้ยนเตียนไภษย์ ฯ
รำมาญ
ปลาต
อย่างเสะ รัตนฤ
เกอดเกอกฤษฎา ฯ

๑ พลพรรคนั้แตะเกล้า	รณรงค์
โรมรูปปล่องปลง	ชัมม้วย
รยยานแข่งรถทรง	อัมเรศ แลฤา
ข้าโอ้โอภาษด้วย	ประดึบ้แก้วแกมกาญจน์ ๗
๑ พลเท้าทวยทเกล้า	สามรรถ
ชาญเขี้ยวพ้หัดถัด	จบสิ้น
นานาวุชสันหัด	เพลงพุง พันเฮย
เผด็จชัยกรดำดิน	บั้นเกล้าเอาเคียร ๗
๑ สาดรณานะกพร้อม	ป็นไฟ
ดินลูกสังสยไสมย	เมือบถ้วน
บรบักษจักปองไทย	เพียรบ้วย
ทุกทัวสีมาม้วน	มอมให้สวายเวียง ๗
๑ เมืองชนเมืองออกพัน	กณนา
โทเอกครจัตวา	อกร้าว
ประเทษราชชาดิภาษา	คนต่าง
ขอมแฆกมลลาวดินดำ	เขตรแคว้นแดนสยาม ๗
๑ งามยศยศยั้งดำ	โคทัน เทียบฤา
งามทุกสิ่งไอศวรรย์	เลอศผู้
งามพระกรุณาบรร	พลั้งทัว ชเรศนา
งามกุศลอกบกุ	ก่อสร้างสืบแสวง ๗

๑ อวาสนนุรณารถให้
 บุรณะหลายถิ่นสถาน
 ถาปนกิจประกอบการ
 ปลื้ตกว่าอารามครั้ง

๑ ทรงสถยติพุทธรูปน้อย
 กังขรัตน์รัชฎาพจน
 ก่ออิฐจจิตรปูนลง
 บ้างบุบ้างหล่อบ้าง

๑ พระมหามรกฎแก้ว
 ทรงสถยติพนรูปพุทธ
 สุปรรณพิเศศสุท
 อีกพระพุทธรเลศหลัก

๑ บริษัติอรทดท้าวทั้ง
 สบสังสรรพคำภีร์
 หลายฉบับบนบอเนกมี
 เปดหม่นสี่พันถ้วน

๑ ฉบับเอกทรงงเรขพน
 ห่อดาตยระบับพิศ
 กรอบแก้วกรองกาญจน์ประกิจ
 แลเลศประเสริฐสิ่งสิ้น

ผดุงงาน
 ที่ตั้ง
 โหม่มมาก วัดเอย
 ก่อนใช้ไปเสมอ ๆ

ใหญ่องค์ เอนกเอย
 สำสร้าง
 รักปิด เหมเอย
 มากพันคณา ๆ

เกษมกฤ โลกย์แฮ
 ยอดฟ้า
 สัตติรัตน์ รัตย์เอย
 ติลกเผ้าภไพโร ๆ

มาพี ธรรมญา
 เลอศล้วน
 จบเสร็จ สันนา
 บอกเบื่องธรรมขันธุ์ ๆ

ไพจิตร ยิ่งแฮ
 เพรอศพัน
 งาแกะ บ้างพ้อ
 พิลาศล้วนนม ๆ ๆ

๑ สำนักรงกอบเกอ
 รงรักษ์ศักดิ์ราชา
 เอกโทหัตถ์
 อิกกัษพระครุตั้ง

๑ ปวงชีวินบุตรกำ
 สอบไล่ไตรปิฎกกล
 อำนวนิจักตรนุก
 ทำนุกพระศาสนกั

๑ อารุงเรืองรุ่งทอง
 ไตรรัตน์จรัสรงบ
 ทวาราวดีบุรี
 ทุณครห่อนท้ำ

๑ พระคุณชาติยศเจ้า
 พุทธสาครราชสาครสบ
 พระญาณพระยลครบ
 สรรพพากย์หลากหลาย

๑ พระทรงอาโลกด้วย
 ไปเชียวไปชาญพจน์
 เลบงแบบแบบอย่างบท
 จงเร่อมรินพนธ์คอง

กรรณา
 คณะทั้ง
 เรขนามาก องค์เยอ
 แต่งขนตามคุณ ฯ
 คัมภีร์
 เพ็ญ
 เกอตลก หลายเฮ
 กอบเกอการเพียร ฯ
 ษรณี คตเยอ
 สว่างหล้า
 อุษษเบศ ยิงพ่อ
 เทียบได้กับทั้น ฯ
 จอมภพ
 หาราบถัน
 จวรภาพย์ กลอนเฮ
 ท่วงถ้อยล่องแลลง ฯ
 เอรส ราชฤ
 พากย์พร้อง
 กลอนภาพย์ โคลงนา
 ฉับตั้งแต่เพรง ฯ

๑ จวบจุดสักราชถ้วนน
 อึกเอ็ดรทาสกไสมย
 วิสาขมาสดฤถ์ไคโร
 วารพุดมกฤถ์รุงแก้ว

๑ สารส่งงสุริยชาติถ้วนน
 เวียนเรียบพจน์พฤตโต
 จงเฉลียวลักษณในโว
 ผดุงพระเกียรติสพสร้าง

๑ เหตุนี้เปนนต้นเรื่อง
 ปรรวณลักษณขุบล
 เปนคุณประโยชน์ผล
 แก่พระชาติยพงษ์ทั้งง

๑ กรวมวงษาสนิทอ้าง
 นิพนธ์พจน์โดยอำเกอ
 ป้องเปนประโยชน์เผยอ
 รงรักษ่อักษรทู้

พันอุไทย ร้อยฤ
 ดุขแล้ว
 กภาพักษ์ ปางพ้อ
 โยษฐเออนโองการ ๗

ชาติโย รสฤ
 พกภัยอ้าง
 ทารแห่ง ปราชญ์เฮย
 เพลงพินฟูไฟท ๗

วิกล
 แบบตั้ง
 เสาวภาคย์
 ท้าวผู้ทวยผอง ๗

นามเสนอ
 ภาพ
 พระยศหม่อ นเรศร์ฤ
 กอบไว้เฉลิมมเวียง ๗

๑. คุลบุตรสุทธชาติเชอ
 อักหม่มมาตยวงษ์
 ไปจงจิตรจำนง
 เพียงแต่เพลงภอรู

จัดยพงษ์ กัด
 ท้าวผู้
 เปรมปราศ วายพ้อ
 แต่งบ่างอย่างทรม ๗

๑. โคลงฉันทน์ถนภพยทรวง
 หลายเลศหลายเสงมบท
 โบราณก็เสอมหมด
 โดยคำแต่จักใช้

สุขุมพจน์ นั้เนา
 บอกรไว
 ท่อนศึก ขวเส
 เอกเพี้ยนเปลี่ยนโท ๗

๑. ดนทุผู้ศิษย์แจ้ง
 กรมขุนจิตวิโนรสวั
 ฉบบัเบบเบบยลชัค
 ท้าวถ้องลบองกลก

เจนอรรถ
 นาทช
 เซลกลหลาก หลายฤ
 รอมรู้กรกลอน ๗

๑. จิงวิระจเรขรอน
 เส้นขอจิดนตามณ
 จักรพรรดิทุกสิ่งมี
 เตอมเล่มสองตรงแล้ว

สารศรี นฤ
 คังแก้ว
 ประสงค์เสร็จ นึกนา
 ถ้วนขบวรกล ๗

๑. หวังฉลองสอองบาทเบอง
 ปันอยุทธเขศยศ
 เทียมทีพยสุคนธรรศ
 บุษิตอดิศรกี

บงกช
 ยิงผู้
 บุปผชาติ
 ก่อเกอคุณเนลอม ๗

๑. เป็น - จิงวิระจเรขรตัวกย.....กัม

๑ ป่องเป่นประโยชน์ท้าวพัน
เดลอมพระเกษรติกระษัตริ
ปราชสูดับโตบตี
คงอยู่คู่ดินฟ้า

ปลัดพี่ ดลเอษ
เกร่อนหล้า
เชอญุดก เดอมเส
อย่ารู้เส้อมไชษย ๗

๑ จงเรื่องจรงรุ่งฟุ้ง
พระนกรอโยทชยา
โรยปราชูเปรื่องปริชา
สามารถอจอวดอ้าง

ฟูชรา ชารเส
อย่าร้าง
ยังเมื่อบ มุตพ้อ
โษษรุถ้อยแถดงหลาย ๗

๑ ไช้เชิงข้านี้เกดอ้ว
ฟุ้งนิพนธ์คำขาน
กตัญญุนฤบตีตาส
ผดุงจิตรคิพจน์พร้อง

โหวาร
ชิตข้อง
มะเดอมเหตุ
พรำพร้องมเพียรเสดง ๗

๑ จะแต่งโคลงกหู่ ไหว้หวังเป็นครู ให้ดูลำน้า
เหมือนเตอนสะติ เร่งตระตรงคำ ไช้จะเกดสั่งทำ
แต่ภอกกล้องจง ๗

๑ เป็นข้าราชการ อย่าเกยขอย่าคร้าน การงานตฤกตรง
เข้านอกออกใน อย่าให้ลำพอง จักกราบทูลผลตง

๑ อย่างเห็นกับคน สิบบาทคาดคั้น ไม่พ้ออาชญา
 อย่างประจบอย่างประแจ ช่วยแรงวาสนา กิจการภรา
 จงหมั่นจิตรจำ ฯ

๑ แม้นจะว่าความ ไล่เลียงได้ตาม ให้งามแม่นยำ
 อย่างคุมเหงไพร่ หาให้ชอบธรรม เกรงบาปกลัวกาม
 ในอนาคตกาล ฯ

๑ กุศลหาไม่ เงินทองป่าวไพร่ ถึงได้ไม่นาน
 คงให้วิบัติ พลัดพรากจากสถาน เวรกรรมบันดาล
 นิบหาชวชนม์ ฯ

๑ จะ กล่าวกลบทให้ เห็นความ
 แต่ง สุภาษิตคม ฉบับรู้
 โคลง สุภาพหยาบหยาม คำกล่าว แกล้งเฮ
 กู้ บราณท่านผู้ ปราชูไว้หวังสอน ฯ

๑ ไว้ เป็นแบบฉบับเมือง บัญญัติ
 หวัง ประโยชน์ราชบรรพสัช สมเชอ
 เป็น คติต่างบรรทัด ทางเที่ยง ธรรม์นา
 ทรุ แต่ปางก่อนเกอ กอบไว้แปลกล ฯ

- ๑ ให้ วิจารณ์อ่านสุภสร้อย สารสอน น้อย
 ดู ทานุกทานองกลอน กล่าวอ้าง
 ถิ่น ฤกษ์คำเข้านอน อย่างนี้ อยู่มา
 นำ จิตรที่แข่งกระด้าง อ่อนได้ดิบดี ๆ
- ๑ เหมือน สารณกัมมา สิมธพ ชาตีเฮ
 เดือน ฟาดเส้เลี้ยวตลบ กล้องเกล้า
 สะ ตั้งศกใจสงบ เสี่ยงมพศ ลงพ่อ
 คี โทษคนอย่าเข้า เขตแคว้นแดนพาล ๆ
- ๑ เร่ง เรียงเร่งรอบรู้ กฎหมาย
 คิริ คฤกสุภาสีดหลาย ฉบับพร้อม
 ครอบ ประดิษฐานพระร่วงภิปราย แปรียบเทียบ สอนนา
 คำ บุตรอินทร์สอนน้อง นักไว้อย่าเฟลอ ๆ
- ๑ ไซ้ ของชรวงษ์ข้าง อวดตน ดีเอย
 จะ ดีเดือนแต่คน อื่นไซ้
 แกล้ง แปรียบเทียบเป็นกล การกระทบ กระเทียบนา
 ทำ เพราะหวังเหตุให้ หากแจ้งใจจำ ๆ
- ๑ แต่ สงงเขปไม้สู้ พิศดาร
 ถอ แนะนำเพื่อนราชการ ยอย่าพลั้ง
 คล้อง คล้อยค้อยชำนาญ นึกเื่อง นิจเอย
 ของ จิตรจตจำขัง ยอย่าพ้องการพาล ๆ

๑	เป็น หลวงขุนพระทัง	พญา
ข้า	พระบาทมฤติกา	แก่นไ้
ราช	กิจคิดไตรตรา	โดยรอบ
การ	ศึกเสื่อเหนือไ้	เร่งรู้เขม็จขบวร ๗
๑	อย่า โภคคุณโทษให้	เลงเหน
เก็ช	กิจการบเป่น	บระโยชน้แท้
อย่า	หยิ่งท่านจึงเอน	ดูท้ว หน้เอน
คร้าน	น้กม็ก้ออ้อ	ห่อนไ้เป่นคุณ ๗
๑	การ ไ้กลการไ้กลข้อม	เชองการ
งาน	รายฎร์งานหลวงงาน	พวกพ้อง
ตฤก	ให้ตฤกหลายสถาน	ทางตฤก
ตรง	ท้วนำหลังต้อง	ตอบไ้ตามตรง ๗
๑	เข้า ในพระนิเวศน์ให้	บัญญัติ
นอก	แต่ในจังหวัด	เร่งคร้าม
ออก	นำอย่าทำดัด	จรัดหยิ่ง เย่อแฮ
ใน	บทไ้โยยการห้าม	โทษแท้ถึงตัว ๗
๑	อย่า แต่งน้งหม้ผ้	ใหม่สวย
ให้	เช่นคนส้ารวย	วิกัร
ถ้า	พงงภาพพ้งขวย	ขามเจ็ด ขยาดเฮย
พอง	น้กม็กมึนบ	บอบช้ถ้าเค็ญ ๗

	๑ จัก เผ้าท้าวอย่าได้	เจรจา
กราบ	พระบาทมุลิกา	สดับถ้อย
ทูล	กิจอย่าถลงถลา	ถล้าถลาถ ไถดูเฮ
ฉลอง	แต่เรียบเรียบร้อย	เรื่องรู้งจตุล ฯ
	๑ ออย่า ปัดธรรมาเจ้า	จรโลง โลกย์เฮย
ได้	แต่ล้ำคดโกง	ถากผู้
มุ	ทลูละเลห์ล้ำโพง	พุดพลา
สา	ระพัตจะรู	ไถ่ถ่วงเหลวไหล ฯ
	๑ ออย่า ประมาทม้กพลาดพลั้ง	พด้นผิด
เหม	แก่หม่นาคณคิด	คดค้อม
กับ	พวกทมิฬผสม	พยศกา
คน	คตออย่าโอบอ้อม	คบค้ำภาเสียบ ฯ
	๑ สีน หรพัยค่านับทั้ง	ก้านัด
บาท	หนึ่งถึงมากกรัน	ท้านให้
คาด	เห็นแก่รางวัล	จักวุ่น วรชเฮ
บน	ออย่ารับบนไซ	สุดแท้แต่จริง ฯ
	๑ ไม ซอสดัยต่อเจ้า	จอมขรรวม
พัน	กตัญญูพลัน	พลาตม้วย
อาช	องค์จักอาสาญ	สูญชีพ
ญา	ติกาพลอชด้วย	ดาบปลั่งญาหลอ ฯ

๑	อย่า นิยมยศช้อง	สรรเสริญ
ประจบ	ท่านเที่ยวเที่ยวเดิน	ดั่งงม
อย่า	เสือกอย่าสูงเกิน	สุด
ประจบ	ประจบเลือกหน้า	เลือกหน้าใจตรง ๆ
๑	ช่วย หวานพืชนไร่	หวังผล
แรง	บ่มอวดตน	ดื้อแข็ง
วาศ	รูปดำรงสกนธ์	ตูดอน
หนา	และบางรู้แจ้ง	จึงรู้อาณา ๆ
๑	กิจ ท้าวเป็นข้าท่าน	อย่าเลย เสียเฮ
การ	ราชกิจขออย่าเลย	ละไว้
ภา	รชระเลขเมษ	เสียมั่ง
รา	เรอศรราชการไซ้	เสอมสันยศลา ๆ
๑	จง คำหระรอบรู้	ราชการ
หมั่น	ไม่เว้นวันวรร	ชาติเฝ้า
จิตร	พันผูกระวังงาน	อย่าเกยจ กร้านเอย
จำ	แบบบรปิดข้อเค้า	บทเบื้องบรรพปลบอง ๆ
๑	แม่น ว่าเป็นผู้พิจ	รณา ความเฮย
จะ	พิพากษ์ฟังเมตตา	ทวิผู้
ว่า	ตามแต่สัจจา	จริงเท็จ เขาเฮ
ความ	มหันตโทษรู้	เร่งร้อนรวนิจารณ์ ๆ

	๑ ไล่ คุ้มทั้งผู้โจทก์	จำเลย
เลียง	หล้อหลอมฟงเจดย	เด่ห้ลัน
ไล่	ความภิปรายเปรย	ปรับเทียบ กันแฮ
ถาม	ซักไซ้ให้สั้น	สอมน้ำสำนวน ฯ
	๑ ให้ สุจริตต้องแท้	ทางความ
ง่าม	โจทก์จำเลยงาม	ท้าวหน้า
แม่น	มันอย่าเถียงตาม	หลงโลก ลากแฮ
ย่า	พระเดชเจ้าหล้า	จักเลี้ยงสืบไป ฯ
	๑ อย่า เกษคมเขยนชู	คุกคาม
กุม	โทษเที่ยวเก็บความ	ไฟรฟ้า
เหง	ฮักหอนเกรงขาม	เหนแก่ เงินแฮ
โพร์	แข่งชกทุกหน้า	หอนได้จำเวญ ฯ
	๑ หา เงินทองทาสทั้ง	ศฤงฆาร
ให้	แต่พ่อคกรการ	กับได้
ชอบ	ผิดอย่างไรประมาณ	แต่ชอบ
ธรรม	พระเทศนาไว้	ว่าเว้นเวรเวียน ฯ
	๑ เกรง ไทยอมัจจุราชนั้น	จงหนัก
บาย	จักนำตนประดัก	ประเดิดคืน
ถลัว	เวรเร่งระวางรัก	ฆาตย์ ศีลนา
ก้าม	อย่าทำก้ามสั้น	สุขแก่เสวยสวรรค ฯ

๑. บางฉบับว่า...พระมัทศูรได้ .....

	๑ โน นรกรุ่งเร้าร้อน	รณเพลอส
อนา	คตกำมีแรงเรอง	กาจกต้ำ
คต	นักมักกระจะกระเจิง	จมกุก หลุมเฮ
กาด	ฝ่ายกายภาคหน้า	กอบบั้งทางบุญ" ๗
	๑ กู กะมะเท่งตั้ง	คัวโต
ศต	จิตรหยังโยโส	อวดอ้าง
หา	บุญช่วยชวดโอ้	อาบแปล่า
ไม่	ตลอดเลยข้าง	กิดแพ้โกยตัว" ๗
	๑ เงิน ตราผ้าผ่อนสั้น	เหลือหลาย
ทอง	นาคแก้วแหวนสาย	มาศสร้อย
บัว	หญิงและบัวชาย	เฉลยทาส
ไพร่	สักห้าหกร้อย	ร่วงร่วงฤาหลอ" ๗
	๑ ถึง มีทรพีพร้อมพรั่ง	ศกุงนาร
ได้	ยศบรรดาการ	กอบเกอ
ไม่	เป็นเครื่องแก่นสาร	สี่บลุก หลานนา
นาน	ไม่ก็เมือมือ	มอดม้วยมลาชวาช" ๗

๓. บางฉบับว่า..... เร่งรู้

คต โกงคิดรบ่าทอง ทางบาป

กาด เมือม้วยทนต์ สู้หน้ารทกานต์" ๗

ให้ ๑ คง จักเหนไม่ช้า นานวัน
 วิ เริงคิดบุญชรรพ์ บาบ้าง
 บัดติ จารณจิตรพื่อนผัน พันพวก พาทเฮย
 บัดติ สุขบัตติทุกข้มล้าง จึ่งเลียวแลเห็น ฯ

๑ พลัด พ่อแม่พี่น้อง เผ่าพันธุ์
 พราก ลูกพลัดเมียบพลัน พลัดสน
 จาก ยศศักดิ์สงสรรพ์ แสนเวท นานา
 สถาน สักเทวมภกรณ อยู่ไร่ไปคง ฯ

๑ เวร เหมือนเงาติดเต้า ตามตน
 กำม ก่อกำมกำมคด คัดตัว
 บัน ดาหม้ออกสล สู้- กติเฮย
 ดาล บาปบาปติดตัว แด่ตั้งตามสนอง ฯ

๑ ฉิบ หายกลายกลับหัว อปริมาณ
 หาย ตั้งเหี้ยร้ายทยาน เย้าเข้า
 วาย วอดตลอดตถุภทธาน เหลนชุด ไชมเฮ
 ชนม์ กัดบัสถุญเสร่า กิดหน้าอนิจจง ฯ

๑ อย่าง้อหลวง ลวงลวง ตักบง
 ให้ขาด ราชทรัพย์คคลัง ทานไท้
 อย่าง้อราชฎร์ ราชฎร์หวัง ประโยชน์แก่ ตนเฮ
 ให้ขุ่น ขันจนได้ ยากแค้นขายตัว ฯ

๓. บวงพระบั้งวัด ๒๕๖ ชนม์ กระจ่างเปนแท้ .....

๑ ขอพรกรมเลศเจ้า
ให้พระหน่อขัตติยนิม
พากเพียรเล่าเรียนสม
วางพระทัยให้

๑ ขอพรไกรลาสแก้ว
ผดุงศักดิ์ดวงฤดี
กตัญญูกตเวที
จงประพาศพระไทยให้

๑ ขอพรจักรกฤษณ์แก้ว
ช่วยขจัดสรรพโรคน
ให้เจริญพระเกียรติอัน
ในพระหน่อเอนเรศให้

๑ ขอพรเทพย์สถิตยง
ดลพระไทยหน่อกระษัตริ
กุศลกัมมบถวัตร
มลายโลกพละการมล้าง

๑ พันธสองร้อยเอ็ดอย่าง
รกาขวมเอกศกนิก
เดือนอ้ายผายสุกรบักษ
ศฤงษณิลักษณ์อักษรแล้ว

จอมพรหม
อย่าลื
ดั่งพระ ประสงค์เอษ
ชอบด้วยโดยกระเส ๗

ธรงตรี สุลเอษ
หน่อไท
โทธราช ราพ่อ
เพียงเทพางธรรม ๗

ไถยน์ ตราชเอษ
ชาติใจ
อดุลย์เดช ยิงนา
ธราชเจ้าจอมเวียง ๗

เสวตรมัตริ
สืบสร้าง
แสงยุค ธรรมเอษ
มละสนสิ่งพาล ๗

จุลศักดิ์ ราชเอษ
ษัตริ์เกล้า
สุกรคำ หน่งนา
เล่มสร้างสืบสอง ๗

๓. วันศุกร์ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือนช้าย มีระกา เอกศก จ.ศ. ๑๒๓๓

๒๐/๐๓/๒๕๖๕
ตรงกับ วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕

คำเล่าเรื่องจินตามณี

จินตามณี เป็นชื่อหนังสือสำคัญเรื่องหนึ่งในวรรณคดีของไทย มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อไม่ชำนาญ ได้ทราบว่ายกย่องท่านผู้รักเกยกันถึงชื่อของหนังสือเรื่องนี้ว่า จะเป็น "จินตามณี" หรือ "จินตามณี" แน่ ดูเหมือนถึงกับออกความเห็นกันว่า จินตามณีเป็นชื่อของหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งมีอยู่ก่อน ส่วนจินตามณี เป็นชื่อของหนังสืออีกเรื่องหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นต่อมา หรือกลับกัน คือ จินตามณีก่อน ส่วนจินตามณีทีหลังอะไรทำนองนี้ ทราบมาไม่ชัด และจะมีเหตุผลสนับสนุนความเห็นนี้ว่าอย่างไรบ้าง ก็ไม่ทราบต่อไปเหมือนกัน.

ชื่อหนังสือจินตามณี

ตามที่พบทั้งในสมุดไทยและสมุดพิมพ์ เห็นเขียนกันไว้หลายอย่าง เป็นจินตมณี, จินตามณี และ จินตามณี ก็มี เป็นอันว่าจะชี้เอาเป็นที่แน่นอนในตัวหนังสือที่ปรากฏว่า อย่างไรก็ดี เป็นทางถูกแน่ไม่ได้ และคำที่เป็นปัญหาที่อยู่แต่ในพยางค์ท้าย คือ มณี, มณี หรือ มณี แน่ ส่วนพยางค์ต้น คือ "จินดา" นั้น เป็นอันลงกันหมด ไม่มีแตกต่างกัน เห็นได้ว่าพยางค์หลังเป็นปัญหาอยู่ ถ้าเราจะหันไปหาจารึก ก็จะได้พบจารึกวัดจุฬามณีที่พิษณุโลก จารึกไว้ว่า จุฬามณี แต่เราเรียกหรือเขียนกันในชั้นหลังนี้เป็น จุฬามณี ในประชุม

จารึกสุโขทัย เล่ม ๑ หน้าที่ ๒ กล่าวถึงสมเด็จพระมหาสามองค์หนึ่ง
 จารึกไว้เป็น สรรสาราชจุลามณี บ้าง จุลามณี บ้าง ซึ่งในเรื่องสร้อย
 นามของสมเด็จพระมหาสาม เป็นเจ้าน้ำจะเพี้ยนมาจาก มณี ส่วน
 ในเรื่องชื่อหนังสืออื่น ที่ถูกนำจะเป็น จินตามณี อย่างเดียว ส่วนที่เขียน
 แยกแยกไปต่าง ๆ นั้น ก็น่าจะเป็นความพ้องผลของผู้คัดลอกต่อๆ
 มา หรือเพี้ยนไปตามที่จะเป็นไปได้ เพราะเสียง อะ เป็น อุ ย่อมมี
 ทางที่จะเพี้ยนไปได้โดยมาก เช่น ชมพูนุท เป็น ชมพูณูท, โลกนท
 เป็น โลกนุท, สมมต เป็น สมมุต เป็นต้น เพราะฉะนั้น จินตามณี
 ก็อาจเพี้ยนเป็นจินตามณี - มณี ได้ จุลามณี ก็อาจเป็น จุฬามณี ได้
 เห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมัง เมื่อโบราณท่านต้องการจะให้ มณี คง
 เป็น มณีจริงๆ ท่านจึงลากเสียงให้ยาว หรือเขียนเป็นสระยาวเสียว่า
 มูณี เช่น สรรสาราชจุลามูณี - มูณี ในจารึกสุโขทัยดังกล่าวแล้ว
 ที่เข้าใจว่าชื่อหนังสืออื่น ที่ถูกนำจะเป็น จินตามณี อย่างเดียว ก็
 เพราะคำว่า จินตามณี เป็นชื่อของแก้วสารพัดนึกอย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อ
 ก้นมาแต่โบราณว่า ถ้าใครมีอยู่แล้ว อาจนึกอะไรให้ใครผลสำเร็จตาม
 ใจนึกของผู้เป็นเจ้าของ ฉะนั้น ท่านผู้แต่งตั้งนามของหนังสือนี้ ก็
 ฉะนั้น คือ น่าจะตั้งใจให้ความหมายว่า ถ้าบุคคลผู้ใดเรียนได้
 ตามหนังสือเล่มนี้แล้ว ก็จะมีแดนฉานในอัคพรศาสตร์ของไทยได้
 เหมือนหนังสือแก้วสารพัดนึก คือ จินตามณี จึงมีโคลงบทหนึ่งท้าย
 หนังสือนี้บอกความไว้ชัดว่า

๑ ถิขิตวิจิตรสร้อย

ศุภอรรด

ดั่งมณีจินดารัตน์

เลอศมแล้ว

อันมัสรีสวัสดิ์

โสภาคย์

ใครรู้คือได้แก้ว

ค่าแท้ควรเมือง ฯ

และยังมีชาดกเรื่องหนึ่ง ซึ่งท่านพระสิริมังคลาจารย์ยกเอามา

สาธกในมังคลัตถที่ป็น ตอนเก่าปาวีรัต กุลวดีนางยักษินบอ
วิชา ชื่อ จินตามณิ ให้แก่ลูกชายที่จะมาอยู่ในหม่อมมนุษย์ แต่ที่นาง
พันธุรัตบอกให้พระสังข์ ในเรื่องสังข์ทอง เรียก มหาจินตามนต์ และ
ตำหรับวัยเรียกเนื้อ เรียกปลา

อันรูปเงาะไม้เห็นกอกแก้ว

แม่ประสิทธิ์ให้แล้วดังปรารถนา

ยังมีนดัมหนึ่งของมารดา

ชื่อว่า มหาจินตามนต์

ถึงจะเรียกเต่าปาลามัจฉาชาติ

ผู้สัตว์จัดบทในไพรสณฑ์

ครุฑาเทวัญขนิบน

อันมนต์ขนิบนแล้วกลับมาพลัน

มีมหากาพย์ของวรรณคดีทวีป เรื่องหนึ่ง ชื่อว่า ชั่วก - จินตามณิ
ว่าได้แต่งขนตามแบบอย่างจากหนังสือสันสกฤต ชื่อ กษัตริ - จูตามณิ
ผู้แต่งชื่อ ตีรุตกกล - ม - มณี เป็นจิวในราชวงศ์โจละ ซึ่งบวชใน

๓. ชาดกเรื่องน มีเค้าเหมือนเรื่องพระอภัยมณีตอนต้น คือ ตอน
พระอภัยมณีตกนางผีเสื้อพาไปอยู่ด้วยจุมพุกคือ ดินสมุทร บางทีสมุทร
อาจได้เค้าผูกเรื่องชนจากชาดกนั้นก็เช่นได้ ดู ปทกตชาดก ในนิบาตชาดก
(นอกนิบาต) เดือน ๑๐ น. ๓๔-๓๖ ฉบับพิมพ์ของหอสมุด ฯ พ.ศ. ๒๔๗๒

ศาสนาเซน เป็นเรื่องเล่าถึงการท่องเที่ยวเผชิญภัยต่างๆ ของพระราชา
กุมาร ชื่อ ชิวกะ แต่งเป็นแบบภาพเขียนสีสด และเป็นฉันท์ ชื่อว่า
วิรัตม์ นอกจากนี้ คำว่า จินตามณิ ในภาษาสันสกฤต ยังใช้เป็นชื่อ
ของคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ทานเทศพลแต่ง และ
คัมภีร์อรรถกถาต่างๆ และยังเป็นชื่อเขาเข็ปรออีก แม้คัมภีร์ยา
แผนโบราณของเราซึ่งมีชื่อคล้ายๆ กันนี้ก็มี คือ คัมภีร์ยาชื่อ ประชุม
จินดาร์ (ดูแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑) ในหนังสือปฐม ก กา หัด
อ่าน เรียกโหวทคำสั่งสอนว่า “มณจินดา” หังชื่อของหนังสืออนกัม
อ้างถึงในปฐมมาลา ซึ่งเข้าใจว่า แต่งขึ้นในรัชชกาลที่ ๓ ว่า “ถ้าใคร
ใครรู้ ให้ดูสารา เพียรล้นหา จินตามณิ” ในจินตามณิ เล่ม ๒
ของกรมหลวงวงษาฯ ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อปลายรัชชกาลที่ ๓ ก็อ้างถึง
จินตามณิฉบับเก่าว่า “สสามไม้มีวันไม้มีลาย แกลงลักษณะชีบาย ไว้
แจ้งใน จินตามณิ” ในหนังสือนิติสารสาขของเจ้าคุณศรีสุนทรโวหาร
(น้อย) ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อต้นรัชชกาลที่ ๕ พิมพ์เมื่อประกา พ.ศ. ๒๔๑๔
ก็อ้างชื่อหนังสือไว้ว่า

“ท่านไซ้คำจำให้เนออย่าแซะซอน แล้วจึงเลอนเล่าคำไม้มีลาย
ของโบราณขนบทไว้ห่มดสัน ในแบบจินตามณิกัมหลาย”
ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ จึงยืนยันว่า ชื่อที่ถูกต้องของหนังสือเรื่องนี้ คือ
จินตามณิ

ส่วนที่ว่าหนังสือชื่อ จินตามณิ มีมาก่อน จินตามุน มัชฌิมทีหลัง
หรือ จินตามณิมทีหลัง จินตามุน มัชฌิมแล้วก่อนนั้น น่าจะเป็นความ

เข้าใจด้วยสำคัญคาดเคลื่อนไป ตามข้อของหนังสือที่เขียนกันผิดแผก
แตกต่างกัน และที่พูดถึงฉบับเกิดขึ้นภายหลังนั้น บางที่จะหมายถึง
ฉบับพระนิพนธ์ของกรมหลวงวงษาธิราชสนิทก็ได้ แต่ฉบับที่กรม
หลวงวงษาธิราชสนิททรงนิพนธ์ขึ้น ดังได้พิมพ์รวมอยู่ในเล่มนี้ ก็
แสดงว่า พระองค์ท่านทรงตั้งพระทัยจะให้เปรียบด้วยแก้ว จึงให้ชื่อ
จินตามณี ดังโคลงพระนิพนธ์ว่า

๑. จิงวิจเรกขร้อน	สารศรี นฤ
เสนอชื่อจินตามณี	ดั่งแก้ว
จักรพรรดิทุกสิ่งมี	ประสงค์เสร็จ นึกนา
เต็มเล่มสองตรองแล้ว	ถักวนขบวนกล ฯ

ประเภทของหนังสือจินตามณี

หนังสือจินตามณี ว่าโดยประเภทที่แตกต่างกันจริง ๆ เท่าที่พบ
ในหอสมุด ฯ เวลา ดูเหมือนจะมีสัก ๔ ประเภท คือ

๑. จินตามณี ฉบับความแปลก มีอยู่ ๒ ฉบับ คือ ฉบับ
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดีรงราชานุภาพ ประทาน ๑ เล่ม
(หมายเลข ที่ ๑) กับฉบับที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุด ฯ ๑ เล่ม
(หมายเลข ที่ ๑/ก) เป็นสมุดไทยต้นสำเนา ทั้ง ๒ เล่ม ๒ ฉบับนี้
ส่วนมากมีความแปลกกับฉบับอื่น ๆ

๒. จินตามณี ฉบับความพ้อง มีหลายเล่มสมุดไทย หอสมุด ฯ
ขอไว้บ้าง มีผู้ให้ข้าง เข้าใจว่าบางเล่มตรงกับที่หอสมิขเคยได้ไปทำ

ต้นฉบับพิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์ครุสมิท บางคอแหลม จ.ศ. ๑๒๓๒
(พ.ศ. ๒๔๑๓) กมี

๓. จินตามณี ฉบับพระนิพนธ์กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

๔. จินตามณี ฉบับหมอบรัดเลรวบรวม พิมพ์จำหน่าย (มีทั้ง
ประถม ก กา แจกลูก กับประถมมาลาและปทานุกรม พิมพ์รวมอยู่ใน
เล่มเดียวกัน) จินตามณีฉบับหมอบรัดเลรวมนั้น ต่อมาโรงพิมพ์
พานิชสุภผลได้ออมาพิมพ์จำหน่ายอีกเมื่อ ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘)

จินตามณี ฉบับความแปลก

๑. จินตามณี ฉบับความแปลกนี้ มี ๒ เล่ม เล่มที่เป็นสมบัติ
เดิมของหอสมุดฯ มีบอกไว้ข้างต้นว่า "สมุดจินตามณี ข้าพทวิชเจ้า
นายปานชูป ทูลเกล้าฯ ถวาย" และทั้งสองเล่ม มีบานแพนทขึ้นต้น
เหมือนกันทั้งสองฉบับ แปลกจกฉบับอื่น ๆ ที่เรียกว่าฉบับความ
พ้อง คือ มีว่า

"ศักราช ๒๔๕ (*) ปีขแมศก พญาร่วงเจ้าโตเมืองศรีสุพรรณาโดย
จึงแต่งหนังสือไทย แลแม่อักษรทั้งหลาย ตามพาทย์ทั้งปวง อันเจรจาซึ่ง
กันแลกัน แลตรงนั้นตั้งแต่แม่อักษรไว้จะได้ตั้งเป็นปรกติวิถารณ

(๓) ศักราชนี้เข้าใจว่า เป็นจุดศักราช ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๒๖ และตรงกับ
ปีที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกหลักที่ ๓ ของพ่อขุนรามคำแหง เป็นเวลา
ก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา ๖๘ ปี

ห้ามได้ แลกลุบุตรผู้อ่านเขียนเป็นอันยากนัก แลอนึ่งแม่หนังสือ
แต่ ก กา ถึง กน ฯลฯ จนถึง เกยนี้ เมืองขอมก็แต่งมีอยู่แล้ว
พญาร่วงเจ้าจึงแต่งแต่รูปอักษรไทยต่างต่าง แลอักษรขอมคำสิงหลพากย
นั้น เดิมมีแต่ดั่งนี้ พระอาจารย์เจ้าผู้มีปัญญาจะให้วิจารณ์ จึงแต่ง
กำกับไว้ดั่งนี้ เพื่อจะให้กลุบุตรอันเล่าเรียนพิจารณาเห็นแต่เดิมมีแต่
แม่อักษรขอมดั่งนี้” ต่อไปเขียนเป็นอักษรขอมว่า “นโม พุทธยา
สิทธิ์ อะ อา จนถึง พ อ แล้วแจกลูก ก กา จนถึง เกย เป็นอักษร
ขอม และมีคำอธิบายต่อไปนี้ว่า

“อันนี้เป็นคำขอม แลคำพระอาจารย์เจ้า ตกแต่งไว้ดั่งนี้ก่อน
พญาร่วงเจ้าจึงทำรูปอักษรไทยทั้งปวง ครั้นจุลศักราช ๑๐๔(๑) ปีชวด
ศก จึงพระอาจารย์เจ้าผู้มีปัญญา(๒) แต่งจินตมนิถาย หวังจะให้
กลุบุตรอันจะเล่าเรียนรู้อักษรที่กำหนดกฎหมาย พิณ เอก โท แลไม่มีวัน
ไม่มีลาย แลไม่มีตรีจัตวา แลครุฑหุ คือตั้งเดิมแม่อักษรไทยดั่งนี้”
แล้วเขียนเป็นอักษรไทยว่า นโม พุทธยา สิทธิ์ อ อ ฯลฯ พ อ ส
ต่อไปมีบอกการแจกลูก แบ่งอักษรสามหมู่ พันด้วยไม้เอก โท ตรี
จัตวา เป็นต้น

(๑) หน้าจตุตถเลข ๓ ไปสักคัวหนึ่ง ควรเป็น จุลศักราช ๓๐๓๔ ตรงกับ
พ.ศ. ๒๒๑๕ ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งเป็นรัชกาลเหมือนกัน

(๒) พระโหราธิบดีฯ

ข้อความที่ชักมากล่าวไว้ข้างต้นนี้ คุณก็มีหลักฐานดี แต่ตอนต่อๆ ไปดูกระท่อนกะเท้น ทั้งกล่าวถึงไม้ตรีจัตุวาอยู่ด้วย(*) จึงเข้าใจว่าในคราวเขียนคัดต่อๆ มา คงจะถูกเพิ่มเติมจนคลุกคละปะปน หรือหาย หกตกหล่นเสียมาก เสียหายที่ยังไม่มีโอกาสพิมพ์ออกกรับการพิจารณาจากท่านผู้รู้ให้แพร่หลาย

จินตามณี ฉบับความพ้อง

๒. จินตามณี ฉบับความพ้องนี้ มีมากเล่ม แต่ไม่เหมือนกันทีเดียว แตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ถ้าจะกล่าวอย่างรวบๆ ก็เห็นจะมีที่แตกต่างกันจริงๆราวสัก ๔ จำพวก คือ

(ก) ฉบับมีลายมือเขียนเก่าที่สุด เป็นสมุดไทยคันเสี้ยน มีบานแพนทหน้าคัมว่า "วัน คำ จุลศักราช ๑๑๔๕ ปีชวด จัตุวาศก ข้าพระพุทธเจ้า ขุนมหาสิทธิธาระ ข้าพระพุทธเจ้า หมื่น กทพ) ไม้ตรี เทพ" ขุด ข้าพระพุทธเจ้า ทน ๓ ครั้ง ฯ" ปีจุลศักราชในบานแพนทตรงกับ พ.ศ. ๒๓๒๕ เป็นปีเสวยราชย์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก คือไปขึ้นต้นด้วยฉนั้นทั้งสันตติสก ดำเนินความ

๓. ไม้ตรี และไม้จตุวาหรือกาละมาศ * ที่ใช้ในการแต่งตั้งเสด็จยังมีปัจจุบันนี้ นำมาเสด็จหลังรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ หรืออย่างน้อยก็ภายหลังพระอิทธิราชที่แต่งคัมภีร์จินตามณี คุณตอนต่อไม่

“สรรเพชญ์ธรรมเสนาบดี ข้าราชการชั้นสูง”

๙

แล้ว นโม พุทธาย สิทธิ (มีวินิจฉัย การเขียนคำว่า บุญ)
แล้ว นามศัพท์ คือตอเนาตรพระสงฆ์, พระพุทธบาท, โคลงบอก
เอกโท, ตัวอย่างแต่งฉันท, บอกลักษณะแต่งโคลงสุภาพ, พระสดับ
แล้วโคลงรหัสอักษรต่างๆ จบ (ฉบับนี้หม่อมเจ้าทัศนประทานเมื่อ
วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๗๑ หมายเลขที่ ๑ ก ๑) ข้อความและลำดับ
เรื่องคล้ายกับฉบับ (สมุดไทยดำเส้นรวงหมายเลขที่ ๑/ฟ) เจ้าพระยา
มุกขมนตรี (อวบ เปาโรหิตย์) ให้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ต่างแต่ฉบับ
หลังนี้ตัวอักษรงามกว่า และมีข้อความละเอียดกว่า ชั้น (๑) ศรี
สิทธิวิธมว (๒) นโมเนตการประนม แล้ว (๓) นมสสิตวา
และยังมีฉบับอื่น ๆ อีก ซึ่งแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

(๑) ฉบับนายมหาใจภักดี มี ๒ เล่มสมุดไทยดำ เล่มหนึ่ง
(หมายเลขที่ ๑/ข. ๘) หน้าต้นชุบเส้นทอง ต่อๆ ไปเขียนเส้นรวง มี
ชุบเส้นทองบ้างเป็นบางแห่ง เจ้าหน้าที่ได้ใช้เป็นต้นฉบับสำหรับ
ชำระสอบสวนในเล่มพิมพ์นี้ อีกเล่มหนึ่ง (หมายเลขที่ ๑/ข) ชุบ
เส้นรวงตลอด ลำดับเรื่องตรงกันในตอนต้น คือชั้น (๑) นโมเนตการ
ประนม (๒) นโม พุทธาย สิทธิ และ (๓) นมสสิตวา แต่
ฉบับเลข ๑/ข. ๘ มีอักษรศัพท์ คือ (๔) ศรีสิทธิวิธมว ต่อ

ท้าย ส่วนฉบับหมายเลข ๑/ข. ไม่มี ทั้งสำเนาฉบับภายในเอาไป
ไว้ท้ายเสียบ้าง มีโคลงลงท้ายบอกไว้ตรงกันว่า

๑ จินตามุนีสนี นายมหา

โวกักราชสมยา เสกให้

ฉลองลักษณเทียบทานมา สามฉบับ แล้วพอ

เลือกแต่ล้วนควรไว้ สบสร้างศิษย์สอน ฯ

(ค) ฉบับพระยาชัชเชศ (หมายเลขที่ ๑/ง) ฉบับนี้ ขึ้นต้นและ
ลำดับเรื่องต่างกับฉบับ ก.ข. มีรายชื่อนั้นแปลกับฉบับอื่น ๆ ดังนี้
“ศรีสุทนต์สวัสดิ์ ทศนัฏประณม บรมบาทบงกช ทศพลเพญาณ
มหานตักพเพญา การุญติเมทรก เอดโมลิต พิชิตมารโมลี ตีเหล็กตรี-
พังภพ นพโลกลุทธธรรม อภิวันทนอัญญา อริยางคโยค จัตุรโองขจัด
รัตนไตรยน้อมเสด็จ ผเด็จอู่บทัน อันตรวยวินาศ กัดบาทมทรคัน
จัตติยาธิบดินทร ภูมินมิ่งมงกุฎ - ศรีอยุธยาเวียงบวร ทิดเกรจำหรด
รัชนิกรสองหล้า พัวคินศุขสมพอง ฉลองลักษณเพ็จิตร วิกะสิศสะโรช
ร้อย สร้อยประดับกรรม กลฉนัที่กลโคลงหลาก มาก ๆ หลายอย่าง
ต่าง ๆ หลายชั้น โคลงคั้นโคลงสุภาพ กาพย์ห่อโคลงกานท์ บุราณ-
รังรักษ์ จักรสงเคราะห์ท หวาทศราศรี มาลีเลื่อนผลา ประทุมมาลย-
กมูท ภูงค์เกียรติกระหวัด รหส์อักษร สดาพรจักรพิช มหิศรเรื่องยศ
ปรากฏกัลป์วสาร ประหารมลวิมล ฆณมาศผู้มีอำน้อย ยาวัยคย่นย้ง-
ร้อย รอบรู้คุณธรรม สิบนา ฯ

๑ รวบรวมวรรคเรียงคำเบื่อง บรรพ์สนอง ไว้ว่อง
 กตภาพกตกาณท์สรรพ สุขสร้อย
 กตฉันทกตโคลงฉลอง เฉลิมโอฐ อ่านแฮ
 เล่าสู่มาลสร้อย ไสรดสรวม ฯ”

ต่อไป บอกภาพยี่บาฬีและภาพยี่ภาษาไทยสำหรับจำคณะ, มี
 กาณาและโคลงบอกเอสโต, รหัสอักษร, ตัวอย่างฉันทที่ต่าง ๆ และ
 บอกวิธีแต่งภาพยี่ฉบับพร้อมทั้งตัวอย่าง (ซึ่งในฉบับอื่น ๆ ไม่มี),
 ตั้งที่พิมพ์ในจินตามณีเล่ม ๑ นั้น แต่ยังมี “ศรีสิทธิวิธบรร” อักษร
 ศัพท์ต่อท้าย จบลงด้วยโคลงคล้ายกับฉบับนายมหาใจภักดิ์ว่า

๑ จินตามณี นามพญา
 ชีเมศราชสมญา เสกให้
 ฉลองลักษณ์เทียบทานมา สามฉบับ แล้วพอ
 เลือกแต่ล้วนกรวีรไว้ กับสร้างศิษย์สอน ฯ

ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพน มีขอพระยาธิเบศรบดีอยู่ในหมู่
 กวีผู้แต่งโคลงฤๅษีตัดต้น บางทีจะเป็นคนเดียวกัน

(ง) ฉบับความสมเด็จพระปรมาธิบดีศรีไชยราช จินตามณี
 ฉบับความนี้ มี ๒ เล่มสมุดไทยคำ คือเล่ม ๑ เล่ม ๒ (หมายเลข
 ที่ ๑/ก) เขียนสั้นง ในเล่ม ๑ ขัน (๑) นโมแม่สการปรนม
 (๒) นโมพุทฺธาย (๓) นมสฺสิดวา และมี (๔) ศรีสิทธิวิธบรร
 มีภาพยี่สารวิลาสินี (ค้นภีร์บอกลักษณะแต่งภาพยี่ ๑๕ ชนิด) แซก

อยู่ในสมุดไทยเล่ม ๒ เช่นเดียวกับจินตมณีนฉบับพิมพ์ของหมอมสิข (ซึ่งมีภาพยาสารวิธานี่เขกกลางด้วยเหมือนกัน) แต่ตอนอื่นต่างกัน อยู่บ้าง จินตมณีนฉบับความสมเด็จกรมพระปรมมา ฯ นี้ ต่างกับ ฉบับความพ้องอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วในส่วนสำคัญ คือมีโคลงและ ตัวอย่างคำที่ผันด้วยไม้ตรีจัตวา (ดูเชิงอรณในจินตมณีนเล่ม ๑ ฉบับ พิมพ์ขึ้นข้างต้น) เข้าใจว่า สมเด็จกรมพระปรมมา ฯ ทรงต่อเติมขึ้นใน ตอนหลัง เพราะบอกไว้ในตอนท้ายเล่มสอง (สมุดไทยคำ) ข้างหน้า "ศรีสิทธิ วิธิบวร" ว่า

"จินตมณีน ฉบับสมเด็จพระบรมมานุชิต ประดิษฐานดัดแปลง แต่งต่อใหม่ ท่านเอนามศัมพิวงวินะเบองคั้น แม้วาบุทคลผู้ใดชอบ ใจอย่างฉบับเดิม ก็พึงลิกขิตเขียนนามศัมพิท้นก่อน แล้วจึงข้อนไป เขียนนมัสการต่อฝ่ายหลัง ดังเราบอกไว้ให้เกิด"

ที่เชื่อว่าคำผันด้วยไม้ตรีและไม้จัตวา น่าจะเป็นของเดิมขนในชั้น หลังนั้น ก็เพราะในจินตมณีนอีกฉบับหนึ่ง (สมุดไทยขาว เส้นหมึก หมายเลขที่ ๑/๖ นายนก ชุกัญจนมา ให้หอสมุด ฯ เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๔๖๕) บอกไว้ตอนท้ายเล่มว่า

"ถ้าบุทคลผู้ใดจะใคร่ร้อกนรหัง( )แล้ว ก็ให้ดูเอาที่เขียนไว้ข้าง ปลายน้เกล ด้วยว่าฉบับจินตมณีนมอักษรสวม ฯ ข้าง ฯ เห็นว่ายัง ขาดอยู่จึงได้พ้อมเติมลง แต่ถือเป็นตัวอย่าง พึ่งให้ถูกลบุดร

๑. หมายถึงอักษรที่ผันได้ ๕ เสียงในจำพวกอักษรกลาง เช่น ก ก ก ก ก ก

สี่ส้าให้เข้าใจไม่เอกโทตรงตัวนเทอน” และ บอกจบไว้ว่า “พระ-
สมุทจินตามุนน พระเป็นสร้างไว้ในพระศาสนา ถ้าบุทคลผู้ใด
ได้ไว้กพึงให้สับสับไปเกิด”

จินตามณี่ข้าพเจ้าเรียกว่า ละบับความพ้องน ดูเหมือนจะมท
แตกต่างกันจริง ๆ สัก ๔ จำพวกเท่านั้น นอกนั้นก็ละบับแตกต่างกัน
ไปบ้างก็เพียงเส็ก ๆ น้อย ๆ เช่นมี โคลงตัวอย่างนางโคลงเพิ่มขน
หรืออธิบายความต่างออกไปนิดหน่อย สับคำด้วยเส็กเส็กน้อย ซึ่ง
ไม่ใช่สิ่งสำคัญอันใด เพราะหลักใหญ่ของเรื่องตรงกัน ดังปรากฏ
ในละบับพิมพ์ตอนเล่ม ๑ นั้นแล้ว

จินตามณี่ ละบับพระนิพนธ์กรมหลวงวงษา ฯ

๓. จินตามณี่ละบับนี้ ได้พบต้นละบับซึ่งพอจะกล่าวได้ว่า มี
จบบริบูรณ์แต่ละเพราะที่พิมพ์รวมอยู่ในตอนท้ายหนังสือจินตามณี่ละบับ
พิมพ์ของหมอสมิธิ บางคอแหลม เมื่อพ.ศ. ๒๔๑๓ ได้กลับมาทำต้น
ละบับลงพิมพ์ไว้ในเล่มนี้เป็นเล่ม ๒ ขึ้นต้นด้วยฉันทวิสามนิตยศาสตร์แล้ว
ต่อไปแจกสุทรวมทั้งอักษรกล้ำในแม่ ก กา, กค, กง, กค, กน,
กบ, กม และเกอย แล้วขึ้นอักษรกลางทุกตัวด้วยไม่เอก โท ตรี
จัตวา (๔ เสียง) อักษรสูงด้วยเอก โท (๓ เสียง) อักษรต่ำด้วยเอก
โท (๓ เสียง) รวมทั้งอักษรกล้ำทุกแม่ และอักษรต่ำที่มี ห และ อ
นำ แล้วจึงถึง “จักษานมรรหารมเหตุ” ไปจนจบคั้งที่พิมพ์ในเล่มนี้

ตอนแจกลูกและฝัมนั้น เห็นว่าเข้มน้อยมาก เจ้าหน้าที่จะตัดออกเสีย
 จึงตามถ้และบับพระนิพนธ์ของกรมหลวงวงษาธิราชสนิท เห็น
 ได้ว่า ทรงเขียนแบบอย่างไปจากจินตามถ้ของเก่า (กะบับความพ้อง)
 หากแต่ทรงแก้ไขให้กระตัดรัดและเข้าใจความได้ง่ายขึ้น มีเนื้อความ
 ปรากฏในโคลงตอนท้ายว่า เมื่อประกาศเอกศก พ. ศ. ๒๓๕๒ ตอนปลาย
 รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรารภถึงพระ
 เจ้าลูกยาเธอชั้นเล็ก ซึ่งทรงพระเจริญขึ้นโดยมาก มีพระราชประสงค์
 จะให้ทรงศึกษาวิทยาการ บางทีจะได้ทรงแสดงพระราชประสงค์นั้นแก่
 กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ซึ่งในเวลานั้นยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น
 จึงได้ทรงนิพนธ์จินตามถ้เล่ม ๒ นั้น รวมเวลาแต่ทรงพระราชปรารภ
 (๕ พฤษภาคม ๒๓๕๒) จนทรงนิพนธ์เสร็จ (๑๖ พฤศจิกายน ๒๓๕๒)
 ราว ๖ เดือนเศษ กรมหลวงวงษาฯ ทรงอัญพระองค์ไว้ในโคลงว่า
 เป็นสหายสมเด็จกรมพระปรมาภิไธยในรส ได้แต่งจินตามถ้และบับ
 (เล่ม ๒) นั้น เป็นการแต่งชรัอนของเก่าซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว จึงลำดับ
 เล่มเพิ่มเติมของพระองค์ท่านให้เป็นเล่ม ๒ ดังบอกไว้ในโคลงว่า

๑. จิงวิธราชเรขาร้อน	สารสร นฤ
เสนอชอจินตามถ้	ดั่งแก้ว
จักรพรรดิทุกสิ่งมี	ประสงค์เสร็จ นึกนา
เต็มเต็มสองตรงแล้ว	ถ้ถ้วนขบวรกล ฯ

จินตามถ้เล่ม ๒ นี้ นอกจากหมอมสมิธเอาไปพิมพ์แล้ว หมอ

บรรดเลขังคัดเอาบางตอนไปพิมพ์รวมอยู่ในเล่มเลขหมาย ๔ (ซึ่งจะ
ถึงกล่าวต่อไป) คือตอนอธิบายถึงวิธีแต่งโคลง ขึ้นตั้งแต่คำว่า “อนึ่ง
ถ้าคุณบุตรเรียนรู้ในพิธีอักษรสามแลไม่มีวันไม่มีลาบ ฯลฯ” ข้างหน้า
ท้าย “ศรีวิสุทธิสุนทรโวาท” ไป และชนโคลงกะทู้ตั้งแต่ “จะ แต่ง
โคลง กทู้” ถึง “อย่าล้อหลวง ให้ขาด อย่าล้อราษฎร ให้ขุ่น” ต่อ
มาเมื่อ (พ.ศ. ๒๔๕๔) หอสมุด ฯ ได้ตั้งคณะสมุดไทยเพิ่มเติม
มา ก็พบเพียงโคลงที่ขึ้นต้นว่า “อวยชัยซึ่งด้าว ไฉนบุณ ปรียาญา”
จนถึงโคลงสุดท้ายว่า “พันสองสี่แปดอั้ง จุลศกั ราชเอษ ฯลฯ”
จึงพิมพ์ลงใน พ.ศ. นั้น ให้ชื่อว่า “โคลงสุภายิตจินตมณี” (*) เมื่อ
มาทราบว่ากรมหลวงวงษา ฯ ทรงนิพนธ์เป็นตำราแบบเรียนให้นามว่า จินตา-
มณี และลำดับเล่มของพระองค์ท่านเป็นเล่ม ๒ จึงได้นำมาพิมพ์รวม
ไว้ในที่นี้อีก

กรมหลวงวงษาราชสมิทธิ ทรงเป็นกวีที่เชี่ยวชาญและมีชื่อเสียง
พระองค์หนึ่ง ได้ทรงแต่งหนังสือไว้มากหลายเรื่อง คราวหนึ่งได้ทรง
นิพนธ์โคลงนิราศพระประชมขันธ์ ครั้นเสร็จแล้วได้ทรงนำถวายสมเด็จพระ
กรมพระปรมาภิไธยบรมส ผู้ทรงเป็นอาจารย์ เพื่อให้ทอดพระเนตร
และทรงแก้ไข เมื่อสมเด็จพระปรมาภิไธย ฯ ทรงอ่านตลอดแล้ว
ได้ทรงนิพนธ์โคลงเติมลงข้างท้ายว่า

๓. ดู โคลงสุภายิตจินตมณี พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหลวงวงษา-
ธิราชสมิทธิ/ทรงพระนิพนธ์ ฉบับพิมพ์ของหอสมุด ฯ พ.ศ. ๒๔๖๗

๑	กรมวงษาสนิทัผู้	ปรีชา เชื้อวเฮ
	เรียบรจเรชกถา	เพราะพร้อง
	เนื่องเนกคณเมธา	ทุกทัว อ่านเอษ
	การจักยอษสร้อง	แซ่ซั้นสรเสริญ (*) ๑

จินตมณิ ทมอวัตต์เล

๔. จินตมณิ ทมอวัตต์เลนี้ เป็นฉบับสำรวมใหญ่ คือ พิมพ์รวมกันไว้ตั้งหลายเรื่องในเล่มเดียวกัน มี (๑) ประถมกกาแจกลูก (๒) จินตมณิ (๓) ประถมมาลา และ (๔) ปทานุกรม นอกนั้นยังเพิ่มเติมแซกเรื่องและคำอธิบายต่างๆ ลงไว้อีก เช่นอักษรควมและบอกไว้ว่า "คำว่า แสง แฉง โจน ไถล ถนน เถลิง เปนต้นนี้ ไม่มีในจินตมณิ แต่เราผู้ชำระหนังสือนี้ได้จัดแจงไว้เพื่อจะให้กุลบุตรรู้จักอ่าน ๒ อักษรควมติดกัน" และมีแบ่งอักษร ๔๔ ตัว ออกเป็น ๕ จำพวก แล้วบอกไว้ว่า "อันแบ่งอักษรเป็นห้าจำพวก เช่นว่ามานี้ ไม่สู้สำคัญนักแก่กุลบุตรที่เป็นไทย แต่จำพวกคนมาแต่ นอก ผู้เป็นปราชูชอบเรียนภาษาไทยเลียด เขาเห็นสมควรจะแบ่ง

๓. ดู (โคลง) นิราศพระประม ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ฉบับกรมหมื่นพิทยาทังกรณิ ทรงชำระ พิมพ์ในนามของ หลอดมุด ๑ พ.ศ. ๒๕๖๘

อักษรไทยเช่นว่านี้ เราจึงได้แบ่งออกตามใจเขา จะได้เป็นประโยชน์แก่ฝรั่งบ้าง” และได้เอาเครื่องหมายวรรคตอนในภาษาอังกฤษมาลงไว้ด้วย มีราชาศัพท์, ศัพท์คำพหูพจน์, คำชวา และโคลงกลบทต่างๆ ในจารึกวัดพระเชตุพน รวมอยู่ในเล่มเดียวกันเสร็จ จึงเป็นเสมือนหนังสือสารวมใหญ่เล่มหนึ่ง จึงตามถนัดฉบับสำรวมใหญ่ของหมอบรัดเลย์ ต่อมาโรงพิมพ์พานิชกุลผลได้เอามาพิมพ์จำหน่ายอีก

ยังมีจินตามถนัดสมุดไทยขาว เขียนเส้นหมึกอีกฉบับหนึ่ง หอสมุดฯ ขอไว้เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ (หมายเลข ๑/ฎ) เป็นฉบับแปลดีกว่าเพื่อนอย่างแปลต ขันต้นด้วยคำบาลีว่า ตรวีธนมส ตุกโคตพิตุโคตยกรวิโย แล้วต่อไปแปลขกลศัพท์ จบแล้ว ขึ้น “อันว่า มุนีนารถนักราชผู้ใด ใครจักเรียบเรียงบรรลภาภิปราย” เหมือนเช่นที่พิมพ์ในตอนเล่ม ๑ นี้ จบแล้ว ขึ้น นโมพุทฺธยสสิทฺธึ แล้วแยกอักษรเป็นวรรคต่างก็ฉบับอื่น ๆ มีคำบอกต่อไปว่า “กล่าวมาทั้งนี้ โดยในยพระบาทก็ถือเป็นสังเขป แต่ก็เป็นคุณนโยนั้น มีแจ้อยู่ในมูลนั้น เล่าจะแจกในจินตามุนต่อไป” คือจกนี้ แบ่งอักษรเป็น ๓ หมู ตอนหนึ่งมีอธิบายว่า “กค อค กข ๓ เหล่านี้ เมื่อแจกอ่านเสียงเสมอกันไปคจ กน กง กม นั้น แต่จะผันให้เหมือนเล่า ในจินตามุนนี้ห้ามว่าลงเอกโทมิได้ แต่มีในมูลอักษรว่า คำใดในภาษาต่าง ๆ แล้สำเนียงสัตว์ขัดเข้าแล้ว ก็ควรจะใช้เป็นคำเป็นได้ทั้งสิ้น เหมือนคำว่า คุลฺลึ กิลฺลึ เสอฺร้องโหฺกึ เป็นต้น จะได้มีก้าตายนั้น

หามิได้ ถ้าผู้ใดจะใคร่รู้ให้พิศดารแล้ว จงพิจารณาดูในมุลอักษรนั้น”
 จินตามูลีฉบับนี้สำคัญเป็นสำนวนใหญ่อยู่ และอ้างถึง คัมภีร์(?) มุลอักษร
 บ่อย ๆ ทั้งคัดค้านหลักคำตายในแม่กด กก กบ ตามหลัก
 จินตามูลีเล่ม ๑-๒ ที่พิมพ์ขึ้น และมีอรรถาธิบายมาแต่คัมภีร์อุจจรรณ
 วิจารณ์บ้าง มีตัวอย่างฉันท์แปลกจากในจินตามูลี และมากกว่า แต่
 ไม่ได้กว่าหรือไพบีเราะกว่า คัดเอามาจากกาพย์สารวิลาสินีก็มี คัดมา
 จากโคลงทศมาสก็มี ซึ่งในฉบับอื่นไม่มี จบลงด้วยร่ายว่า
 “ศรีศรีสวัสดิ์พิศาล สิทธิตำนานตำนานนิทเทส โดยบุรพศ
 พิไสย ใจพิศดารจินตามูลี ปรีดการมณเฑาะพมด ให้ปรากฏบุรุษลักษณะ
 ผู้ใฝ่ภักดีคือป้าคม อุดมด้วยพฤกโศไทย ไครสาตราธิคุณ
 อุดุลยกาพย์วิลาส สยามิวาทกัเสสรจ เผด็จตาม ไบราณจารย์
 เปนศุภสารมหาราช สืบอนุสาสน์สาทร ข้อยขอพรทวยเทว
 สุรารักษ์มณฑล ทิวมณเฑาะเดสสาร หกสีขรรุภขัตตา สามณภักศักดี
 พรักโลกยธาตุอำนาจ ทวยท้านเชญดัมเชญ ให้สฤดีเอยน์สุขสานต์
 ศัทรุพานพินาศ ปราศจากคูปัทวัน ตรีรายรณรอนราบ สัพพนฤคาป้อมิตร
 สมสมฤทธิสมาหาร ทานเมตดาอย่าโรย โดยเอาศีลเปนองค์
 ผดบรรจงเรีงรัน ขักขันขันหมงดู ดูจินตนาภิรมุส สาหะวุดติพากย์
 รากแก้วเกิดเปนตา สกานานาภิรมุส สรรวมผลญาณสำเรทช
 เผด็จมคคณัทรญาณภายใน ข้ำขอท้นองค์พระศรี อริยเมตรีจะมาตริส
 ในสังสารวัฏเวียนนวล ดนสิ่วโมกข์อย่าปรวน แม้เที๋ยทวนมรณชาติ

ขอบิดุมাত্রรรคสฤษฏนามาร ทารมมิตรร่วมไมตรี มีมหุททยามลภักดิ์
 ผลักอรินให้ไภษช โกลโรคาพาชพิบริต เว้นทริจิตรพลาตา โสตรครุกา
 ขัดวาทพิการ ขั้วพิพาลบณฑพ เป็นชายสพบทุกชาติ ปรีชาฉลาด
 คำภีร์ธรรม ทั้งพุทธฉันทสาครศรี ซากรจับเจอนใจ กำลังไกรย่นชนม์
 ทกสกลเมตตา แผ่แผ่อสงวสุสัตว์ อเนกอรรถพิบูล เกิดไหนดคุณคง
 ปราชู ทางธรรมฉลาดไตรเพท สรรพสิ่งเสตรอบรู้ ในรู่พิพากโยวาท
 เนียรทราชาดิบุษถ้อย ข้อยขอโกลพลาตา จากวงษญาติมิตรสนิท
 พาลอย่าชิตร่วมเหล่า พ้าต่างพรภกษานประเทศ รูปรอยเฉทอย่าชล
 ขอนิพนธ์พฤกค้ำคง แจกเป็นธงสี่ทวีป รื่บรวมใจสาธุสัตว์ สรรพ
 สิ่งสวัสดิ์อ้อมถาย ฝากลิขิตผายพรหมโลกย์ โยคเฮอร์ธวิยชาติผล
 อยู่เท่าทนดินฟ้า สันภพเหล่าสุญกัณฐี ส่องสว่างวรรโณภาม ในโลก
 ชาตออย่าสูญญญ ข้าขอคุณคุณศล สัตยาจันตย์ทุกคำเข้า ขอเกอดใน
 สาสนพุทธเจ้า ธรรมเท้านฤพาน ฯ”

จินตามณีฉบับนี้ แปลกประหลาดกว่าเพื่อน และเห็นว่าเป็น
 สำรวมใหญ่ไม่แพ้ฉบับของหมอบรัดเล ตั้งแต่สำรวมกันไปคนละ
 ทาง เมื่อประกอบการพิจารณาเล่มมือที่เขียน ถึงดูออกจะเป็นฉบับใหม่
 อยู่ เข้าใจว่าจะเก่าไม่เกินสมัยรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์ บางที
 จะมีท่านผู้หนึ่งผู้ใดเก็บเอาตำราเรียนของเก่ามารวบรวมขึ้นจากหนังสือ

หลายเล่มหลายแห่ง และโดยมากจากจินตามณี จึงมีหลักใหญ่และ
 ส่วนความบางตอนตรงกันกับที่ในจินตามณีของเดิม

จินตามณีเป็นแบบเรียน

โดยเหตุที่หนังสือจินตามณีเป็นตำราแบบเรียนภาษาไทยและใช้
 กันแพร่หลายมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยที่ยังไม่มีการพิมพ์
 เช่นนั้น จำเป็นอยู่เองที่ผู้ใคร่ความรู้จะต้องชวนหาต้นฉบับมาขอ
 คัดลอกไว้ และสมมุติใช้คัดลอกก็ไม่มีอะไรยุ่งยากและสะดวกไปกว่า
 สมุดไทย จึงเมื่อคัดลอกกันสืบ ๆ มาหลายยุคหลายต่อเข้า ก็ย่อม
 วิปลาศคลาดเคลื่อนไป ผู้ผู้มีสิทธิ์เป็นเจ้าของสมุดได้ความรู้ความ
 เห็นอันใดมาจากไหนใหม่ ก็เขียนเพิ่มเติมลงไปในสมุดนั้น หรือเห็น
 มีหน้ากระดาษว่าง ก็คัดเขียนเรื่องอันบรรจุลงไป โดยที่สุดตำรายา
 เกเรศ เมื่อสมุดขาดก็อาจเอาต้นต่อกลาง กลางต่อท้าย ปลายต่อต้น
 ตามเรื่องของสมุดไทย จึงเป็นเหตุให้ปะปนสับสนกัน เหตุนี้
 ฉบับที่มอยู่จึงแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง อันเป็นธรรมดาของหนังสือ
 ที่ใช้เป็นแบบเรียน ไม่จำเพาะแต่จินตามณี แม้หนังสือกลอนสวด
 อื่น ๆ และตำราเรียนบาลีที่มีฉบับอยู่ในหอสมุด ๆ เดียวกัน ถ้า
 ฉบับใดมีผู้นิยมมากและใช้เรียนใช้สวดกันแพร่หลายแล้ว ย่อม
 วิปลาศคลาดเคลื่อนแตกต่างกันมาก ยิ่งมากฉบับ ก็ยังมีต่างกันออกไป
 ไปมากขึ้น หนังสือจินตามณี ซึ่งนับว่าแพร่หลาย และใช้เป็น

แบบเรียนกันมานาน เพิ่งเลิกใช้เมื่อแบบเรียนกันเสียเมื่อพระยา
ศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ได้แต่งหนังสือมูลบทบรรพกิจ
ขึ้นเป็นแบบเรียนหลวง ในตอนต้นรัชกาลที่ ๕ จึงน่าจะถูกต้องเต็ม
หรืออาจถูกตัดทอนได้มาก

ผู้แต่งจินตมณี

เมื่อหนังสือจินตมณีหลายสำนวนเช่นนี้ จึงเป็นการยากที่จะ
สรุปหาว่าใครบ้าง เป็นผู้แต่งฉบับไหน สำนวนใด แต่ในฉบับที่
ข้าพเจ้าเรียกว่า “ความพ้อง” นั้น เกือบทุกฉบับมีบอกนามผู้แต่ง
ไว้ว่า “จินตมณี พระโหราธิบดี เดิมอยู่เมืองสุโขทัย แต่งถวาย
แต่ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าเลพบุรี” บางทีจะเป็นคนแต่งหนังสือ
จินตมณีฉบับและสำนวนแรก ทมิชนในภาษาไทย จึงขอนำประวัติ
ของผู้แต่งจินตมณีฉบับความพ้องมากกล่าวไว้ในที่พอเป็นการนำทาง
เพื่อท่านผู้สนใจและยังไม่ทราบ

ในจินตมณีฉบับความแปลกที่อ้างถึงมาข้างต้น บอกไว้เพียงว่า
“ครั้นจุลศักราช ๑๐ (๓) ๕ จึงพระอาจารย์เจ้าผู้มีปัญญาแต่งจินตมณี
ถวาย” ถ้ารู้เรื่องอยู่บ้างแล้ว คุณพ่อก็จะเดาให้หลังกันได้ และในฉบับ
ความพ้องตอนท้ายคำฉันท์บอกคำไข่ม้วนไม่มีสาย ก็ทำที่เป็นจะบอก
นามผู้แต่ง (บางทีจะเป็นเฉพาะตอนนั้น) ว่า

๑ ส่วนผู้จ้างองคมนตรี

นินามกรเถา

คอบรมพทุธา

รสตงบำเพญบุญ

๑ มีผู้อำนวยทาน

และสร้างกุศลเป็นต้นทุน

มากแล้วมาเพิ่มกุล

อันชอบไว้ในโลกา

๑ เถลียวผลตาตในกาพย์กลอน

วอรรถดาดา

เพราะเหตุบุญญา

ธิการหลั่งมาอวยผล ฯ

แต่คำฉันทนก็ผิดเพี้ยนคำตรงที่ขดสัญญาประกาสต่าง ๆ กัน (ดูเชิงอรรถ

น. ๑๓) จับเค้าไม่ได้แน่ ตอนต่อมกภาพย์สร้างตงบอกรไว้อีกว่า

๑ ขุนปราชหนึ่งเลอศ เป็นโหรประเสริฐ ปัญญาชำนาญ

ชาวโชนบุรี สวัสดิพิศาล ข้พระภูบาล เจ้ากรุงพระนคร ฯ

กาพย์ตรงนี้ ดูก็ส่งความราวจะบอกรว่า พระโหราธิบดี เพราะกล่าวว่

ขุนปราชญ์ผู้หนึ่งเป็นโหรประเสริฐ แต่แทนที่จะบอกรว่าชาวสุโขทัย

ไพลไปเป็นชาวโชนบุรี ตามหลักฐานที่นักประวัติศาสตร์ยุคติดกันใน

ชั้นหลังนี้ว่า เมืองโชนบุรี ได้แก่เมืองพิจิตร ซึ่งเรียกเป็นคำไทยๆ

ว่า เมืองสระหลวง หรือ พระโหราธิบดี ผู้นี้ เดิมจะอยู่สุโขทัย

แล้วภายหลังย้ายมาอยู่พิจิตร เป็นอันไม่ทราบแน่

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบาย

ไว้ในบันทึกสมาคมวรรณคดี ปีที่ ๑ เล่ม ๕ พ.ศ. ๒๔๗๕ ว่า “จินดา

มณี เป็นตำราเรียนหนังสือไทย แต่งไว้พิสดารตั้งแต่หัดอ่านเขียนจน

ถึงหัดแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอน บอกรไว้ในตำนานนี้ว่า พระโหรราชว

เมืองโอชมูรี (คือเมืองพิจิตร) เป็นผู้แต่ง และมีหนังสือกรเรื่องหนึ่ง
คือพระราชพงศาวดาร (ซึ่งหอพระสมุดฯ สมมติชื่อเรียกว่า "ฉบับหลวง
ประเสริฐ" นั้น) ในบานแผนกข้างต้นว่าสมเด็จพระนารายณ์ดำรัสสั่งให้
พระโหราแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ เป็นหลักสันนิษฐานว่า สมเด็จพระ
นารายณ์คงโปรดฯ ให้พระโหราคนเดียวกัน แต่งหนังสือจินดา
มณีและหนังสือพระราชพงศาวดาร นอกจากนั้นก็ยังมีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษ-
ฐานต่อไปอีกข้อหนึ่ง ว่าเหตุใดสมเด็จพระนารายณ์จึงมีรับสั่งให้พระ
โหราฯ แต่งหนังสือ ๒ เรื่องนี้ ด้วยปรากฏในเรื่องพงศาวดารรัชช-
กาลสมเด็จพระนารายณ์ว่า เมื่อพวกบาทหลวงฝรั่งเศสแรกเข้ามาตั้ง
สอนศาสนาคริสต์ในพระนครหรืออยุธยา มาตั้งโรงเรียนขึ้นสำหรับ
สอนหนังสือแก่เด็กไทยด้วย อาศัยเหตุนี้เห็นว่าคงเป็นเพราะสมเด็จพระ
นารายณ์ทรงพระราชดำริว่าถ้าฝ่ายไทยเองไม่เอาเป็นธุระจัดบำรุงการ
เล่าเรียนให้รุ่งเรืองก็จะเสียเปรียบฝรั่งเศส พระโหราคงเป็นปราชญ์มี
ชื่อเสียงว่าเชี่ยวชาญอักษรสมัยอยู่ในครั้งนั้น สมเด็จพระนารายณ์จึง
มีรับสั่งให้เป็นผู้แต่งตำราสอนหนังสือไทยขึ้นใหม่ ส่วนการที่โปรดฯ
ให้แต่งหนังสือพระราชพงศาวดารนั้น จะแต่งเป็นหนังสือเรียนหรือ
แต่งสำหรับให้เบ็ดความรู้แก่ทูตต่างประเทศที่เข้ามาในครั้งนั้น ก็อาจ
จะเป็นได้ทั้งสองสถาน แต่ควรพึงเป็นยุติได้ว่า การที่กวตขันให้
ลูกผู้เล่าเรียนหนังสือไทย คงเริ่มขึ้นในครั้งรัชกาลสมเด็จพระ
นารายณ์ ความทุกกล่าวนี้ ยังมีหลักฐานที่สังเกตอีกอย่างหนึ่ง ด้วยตัว

อย่างหนังสือพิมพ์อาลัทธิเขียนในครั้งนั้น เช่นหนังสือสัญญาที่ทำกับ
ฝรั่งเศสยังปรากฏอยู่ กระบวนอักษรวิจิที่ใช้วิปลาศดาดเคลื่อนมาก
เห็นได้ว่าความรู้หนังสือไทยคงตกต่ำมาเสักราวหนึ่ง ฟังมากลับเจริญ
ขึ้นตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ เพราะฉนั้นต่อมาถึงรัชกาล
หลัง ๆ จึงมีผู้รู้หนังสือสันหัดมากขึ้นโดยลำดับ จนสามารถแต่งบท
กลอน เช่นเล่นเพลงยาวกันได้ชุกชุมเมื่อในรัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐ์
ตั้งกล่าวมาข้างต้น

เมื่อพิจารณาในหนังสือจินตมณิ ทพระโหราแต่งเมื่อรัชกาล
สมเด็จพระนารายณ์นั้น ยังได้แจ้งอนทจะสันนิษฐานเรื่องตำนานการ
แต่งบทกลอนคือไปอีกชั้นหนึ่ง ว่าก่อนนี้มีผู้ที่หัดแต่งบทกลอน
คงได้อาศัยแต่แต่งตามตัวอย่าง หรือคำแนะนำของผู้อื่น สำหรับตำรา
สำหรับนักเรียนอาศัศึกษาน่าไม่มี พระโหราจึงรวบรวมระเบียบบท
กลอนต่าง ๆ ให้เป็นตำราไว้ในหนังสือจินตมณิ เป็นแรกที่จะมีตำรา
แต่งบทกลอนในภาษาไทย สันนิษฐานคือออกไปได้อีกชั้นหนึ่งว่า
คงเป็นเพราะมีตำราของพระโหราชน จึงมีผู้แต่งบทกลอนประเภทที่
ยังไม่ปรากฏว่าเคยแต่งมาแต่ก่อน คือหนังสือไทยซึ่งแต่งเป็นฉันท
เป็นต้น ความที่กล่าวขานมาคำฉันทที่เรื่องสมุทโฆษปรากฏอยู่เป็นตัว
อย่าง หนังสือคำฉันทที่เรื่องสมุทโฆษนี้ มีตำนานว่าพระมหाराชครู
เป็นผู้แต่งตอนต้น (ที่เรียกว่า พระมหाराชครู นั้น สันนิษฐานว่าเห็น
จะเป็นคนเดียวกับพระโหราผู้แต่งหนังสือจินตมณินั้นเอง ทำนองจะ

เรียกกันว่าพระมหाराชครู เพราะสมเด็จพระนารายณ์ทรงยกย่องเป็น
 ครูบาอาจารย์ มีใช้เป็นตำแหน่งพระมหाराชครูลูกขุนหรือพระมหา
 ราชครูพราหมณ์ ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่าหนังสือสมุทโฆษคำฉันท์
 นั้น) สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระราชวินิจฉัยต่อตอนหนึ่ง แล้วอ้าง
 มาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ
 จิตรพงศ์ทรงแต่งต่อจึงจบเรื่อง หนังสือสมุทโฆษบางที่จะเป็นเรื่องแรกที่พระ
 มหาราชครูในแต่งหนังสือไทยเป็นคำฉันท์ ด้วยประสงค์จะพิสูจน์ให้
 ปรากฏว่า ภาษาไทย อาจจะแต่งเป็นฉันทให้ไพเราะได้ สมเด็จพระ
 นารายณ์จึงทรงนับถือถึงทรงพระราชวินิจฉัยต่อ และผู้นั้นจึงเอาอย่าง
 แต่งคำฉันท์เรื่องอื่น ๆ ขึ้นแต่นั้นมา”

เกียรติคุณของพระโหราธิบดี

พระโหราธิบดีผู้ปรากฏเกียรติคุณว่าเป็นผู้ทูลถวายคำทำนาย
 แม่นยำ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเชื่อถ้อยมาก มีกล่าวไว้ใน
 พระราชพงศาวดารว่า “พระโหราคนนั้นแม่นยำนัก ครั้งหนึ่ง (สมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวปราสาททอง) เสด็จอยู่ในพระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์มหา
 ปราสาท มุสิกตกลงมา ทรงพระกรุณาเอาขันทองครอบไว้ ให้หาพระ
 โหรมาทนาย พระโหราคำนวณแล้วทูลว่าสัตว์สี่เท้า ทรงพระกรุณา
 ตรัสว่าเกี้ยว พระโหราคำนวณแล้วทูลว่าสัตว์ ทรงพระกรุณาตรัสว่า
 สัตว์สี่เท้านี้ถูกอยู่^{๕๖๕} แต่ทสี่ตัวนั้นผิดแล้ว ครั้นเปิดขันทองขึ้น

เห็นตุ๊กตีสีกกลานอยู่สามตัวกับแม่ตัวหนึ่งเป็นตัวที่ทรงพระกรุณา
 ตรัสสรรเสริญพระโหราธิบดีว่าดูแม่นกว่าตาเห็นอีก ให้พระราชทาน
 เงินตราหนึ่งร้อยสองสำหรับแต่นั้นมาเชือกอพระโหราธิบดี
 นี้” ต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๘๖ พระโหราธิบดีถูกกว่าใน ๓ วันจะเกิด
 เพลิงในพระราชวัง สมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้ทรงฟังก่ดกพระทัย
 จึง “ให้ขุนของเทพราชวังออกไปอยู่วัดไชยวัฒนาราม ทั้งเรือ
 มัลลิกี เรือศรี เรือคลัง คับคั่งแออัดกันอยู่ แต่ในพระราชวังนั้น
 เกณฑ์ไพร่สามพันสรรพด้วยพราหมณ์และครุฑอันรักษา ห้ามมิให้หุงเข้า
 ในพระราชวัง แล้วเรือดำรงค์คอยบอกเหตุทุกท่มโมง ครั้นการบสาม
 วัน เพลายายแล้วสิ้นนาฬิกา เรือดำรงค์ลงไปกราบทูลพระกรุณาว่าสงบ
 อยู่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่าครั้งนั้นเห็นพระโหราจะผิดอยู่แล้ว สิ่ง
 เรือเกิด จะเข้าพระราชวัง เจ้าพนักงานก็เลื่อนเรือพระที่นั่งกิ่งเข้ารับ
 เสด็จ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาถึงถนนประจักษ์ท่า พระโหราอยู่ท้าย
 เรือพระที่นั่ง กราบทูลว่าขอให้ข้าพ้องก่อนจึงจะสิ้นพระเคราะห์ สมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวก็ให้ลดยเรือพระที่นั่งอยู่ เพลายายแล้วสิ้นนาฬิกา เมฆ
 พยับคลุ้มขึ้นข้างประจิมทิศ ฝนตกพรำ ๆ ลงมา ทรงพระกรุณา
 ตรัสแก่พระโหราว่าฝนตกลงมาสิ้นเหตุแล้วกรรมจึง พระโหรากราบทูล
 ว่าขอพระราชทานงดก่อน พอสิ้นคำลง อสนีเปรียงลงมาต้องเหมพระ
 มหาปราสาทเป็นเพลิงติดปลั่งโพล่งขึ้นใหม่ด้ามลงมา คนทั้งหลายซึ่ง
 อยู่ในพระราชวังมีผู้ที่จะทำประการใด แต่มีกู้อันคาดหลังคานั้นไหล

รากลงมาตั้งห้าฝน เพลิงก็ไหม้ติดต่อไปทั้งห้วยคลังเรือนน้ำเรือนหลัง
ร้อยสิบเรือนจึงดับได้”

สมเด็จพระนารายณ์คงจะได้เคยเป็นศิษย์พระโหราธิบดี มาตั้งแต่
ยังทรงพระเยาว์ ปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๑๙๔
สมเด็จพระเจ้าปราสาททองเสด็จประพาสพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพอาสน์ที่
บางป้อม ครั้นเพลาค่ำเสด็จออกมาประทับบนม้านั่ง สมเด็จพระ
นารายณ์เวลานั้นมีพระชนม์ได้ ๑๐ พรรษา ทรงส่องโคมถวาย อสนี
ลงน้ำบัน แว่นประดับและรูปสัตว์คกรายลงมารอบพระองค์ สมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอจะได้เป็นอันตรายห้ามไว้ ทรง
พระกรุณาให้พระโหราทำนาย ถวายพยากรณ์ว่าเป็นมหาศุภนิมิตร
จะทรงพระกฤษฎาธิการยิ่งขึ้น แล้วจะได้พระราชลาภตั้งประเทศ”
เมื่อปรากฏว่าพระโหราธิบดีเป็นที่ทรงเชิดอไว้วางพระราชหฤทัย กอบ
ทั้งทรงเกียรติคุณเช่นนั้น สมเด็จพระเจ้าปราสาททองคงจะได้ทรงมอบ
สมเด็จพระนารายณ์เมื่อเป็นพระราชกุมาร ให้พระโหราธิบดีถวายพระ
อักษรและอบรม จึงปรากฏว่า ในรัชกาลของพระองค์ สมเด็จพระ
นารายณ์ทรงเป็นขัตติยกว่าที่ทรงพระเกียรติพระองค์หนึ่ง ราชสำนัก
ของพระองค์สนันเสนาะไปด้วยศัพท์สังคัมและชำระลงไปด้วยสำเนียง
แห่งภาพยนตร์กมลโคลงกลอนฉันท์การกวี เจกษณ์ ศรีปราชญ์กล่าว
ไว้ในอนิรุทธคำฉันท์ว่า

๑ จำเรียงสามเสียง ประอรประเอียง กรกรัดเพ็ชของ
เต็งตึงเพลงพิน บีแคนทรตอง สำหรับลบบอง ลเบงเง่งฉันท

๑ ระงมดนตรี คือเสียงกระวี่ สำเนียงนรินทร์ บรรสานเสียงถวาย
เย็บผลัดเปลี่ยนกัน แลพวกแลพรวรค์ บรรสานเสียงดุริย์ ฯ

ลักษณะการแต่งหนังสือจินตามณี

ขอนำเอาลักษณะของหนังสือจินตามณีมากกล่าวไว้ในที่นี้เพียงเล็กน้อย บางทีจะเป็นทางนำประกอบความคิดได้บ้าง ส่วนความพิสดารนั้น ขอท่านผู้อ่านได้โปรดตรวจในฉบับพิมพ์ผนวดยกตนเอง

๑ ตอนต้นมีรายนำ แล้วรวบรวมศัพท์คมเสียงพ้องกัน แต่เขียนผิดกัน เช่น บาดร บาท บาส เป็นต้น เรียกว่านามศัพท์หรือสรรพนาม ในฉบับพิมพ์ของหมอบรัดเล เอาไปจัดลำดับและพิมพ์ไว้เป็นพวก ๆ ให้ดูง่ายอย่างเรียงพจนานุกรม แต่ก็ไม่ได้ลำดับอักษรที่เดียว ในรายข้างต้นดูเหมือนจะบอกว่า ของเก่ามีอยู่ แล้วเขียนไว้ตามของเดิม เพราะกล่าวว่า "ข้อยข้าขอเขียนอาทิ อักษรปราชแดงไว้ให้ใช้รอบตามศัพท์ ไว้เป็นฉบับสืบสาย คิ้วใดคล้ายขอโทษ โปรดแปลงเอาอย่างเดียน ข้อยข้าเขียนตามฉบับ อาทิศัพท์อักษร" การรวบรวมศัพท์เช่นนั้น ของเก่าก็มีเขียนไว้ในสมุดไทย เช่น ราชศัพท์ และคำฤศดี ดูเก่ามาก ยังไม่ได้สอบสวนว่าจะเก่าสักเพียงไหน

๒. ตอนจบมีสำหรับให้จำคณะทั้ง ๘ ทิว เรากินแดงโม ลูกไอ้

กระโต ๓ ต ๓ นั้น มีหมายเหตุว่า “ตรงสำหรับจำคณะทั้ง ๘” และโคลง
 สำหรับจำคณะทั้ง ๘ ซึ่งมีอยู่ ๓ บท ก็มีหมายเหตุไว้ใน ๒ บทท้าย
 ว่า “โคลงสำหรับจำคณะทั้ง ๘ ตรงทั้งสองบท” คำว่า “ตรง” นี้ ดู
 เป็นราชาศัพท์อยู่ ไม่แน่ว่าใครตรง (แต่ง) สงสัยว่า บางทีจะเป็น
 สมเด็จพระนารายณ์ก็ได้ อาจทรงแต่งไว้สำหรับให้ข้าราชการที่มี
 อุปนิสัยใส่ใจในการทูล ขอบโดยเสด็จในการแต่งถันท์ จึงทรง
 พระราชนิพนธ์ไว้เพื่อทรงช่วยให้จำคณะครุฑได้ง่าย พระโหราจึงนำมา
 ลงไว้ในหนังสือจินตมถน เพื่อเป็นเกียรติยศแก่หนังสือ ด้วย
 นับถือว่าเป็นบทพระราชนิพนธ์ ส่วนอีกโคลงหนึ่งก็มีหมายเหตุไว้ว่า
 “นายตรงบาทแต่ง” แต่ออกจะสับสนกันอยู่หน่อย บางฉบับหมายเหตุ
 ไว้ที่โคลงบทต้น บางฉบับ ที่โคลงบทท้าย (ดู น. ๔๖) นายตรง
 บาทผู้นี้ คงจะเป็นความชอบนับถือกันว่าแต่งโคลงดีมากที่สุดหนึ่งเหมือนกัน
 พระโหราจึงนำมาเป็นตัวอย่างในหนังสือของท่าน เข้าใจว่า นายตรง
 บาทผู้นี้ ต่อมาได้เป็นเจ้ากรมเรือกูรในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา
 มีธดาได้เป็นอัครมเหสีใหญ่ อัครมเหสีน้อย ในรัชกาลสมเด็จพระ
 เจ้าบรมโกศรู้ถึง ๒ องค์ ที่เรียกในพระราชพงสาวดารว่า พระพัน-
 วัสสาใหญ่ คือกรมหลวงอโยธินเจ็ด และพระพันวัสสาน้อย คือกรม
 หลวงพิพิชมนตรี

๓. ก่อนฉบับโคลงรหัสอักษร เช่น ไทยนับ ๓ ไทยนับ ๕
 ไทยหลง เป็นต้น ซึ่งจะนิยมกันเล่นแพร่หลายในเวลานั้น เช่นเดียว

กับโคตลับในปัจจุบัน เรื่องโคลงรหস্যอักษรนี้เรื่องจะพูดถึงได้มาก
หากแต่เวลาและหน้ากระดาษจำกัด จึงขอให้ผู้อ่านสังเกตกำหนด
เอาเอง

๔. เมื่อกล่าวรวมทั้งหมดแล้ว จะเห็นได้ว่า พระโหราธิบดี ผู้
แต่งหนังสือจินตมณเฑียร เป็นผู้คิดเลือกแบบแผนวิธีเขียนอักษรศาสตร์
และวรรณคดีไทยขึ้น โดยรวบรวมของเก่าที่อยู่กระจัดกระจายกันบ้าง
ดั่งจะเห็นได้จากตัวอย่างที่คัดเอามาจากลิลิตพระลอบ้าง มหาชาติคำ
หลวงบ้าง ท่อนบ้าง แปลมาจากคำกรวดโตหทัยและกษัตริย์สารวิลาสินี
บ้าง แต่งเพิ่มเติมใหม่ หรือรวบรวมบทนิพนธ์ดี ๆ ตามที่หาได้ใน
สมัยนั้นบ้าง ที่เห็นเหมาะสมและสมควร ก็เป็นตำราเรียนอันพิเศษใน
ภาษาไทยเล่มหนึ่ง ซึ่งไม่มีใครสามารถทำได้ในเวลานั้น อันน่าจะเป็น
เป็นผลให้อักษรศาสตร์และวรรณคดีของไทย ในสมัยนั้นและต่อมา
เจริญก้าวหน้าขึ้นไม่น้อยเลย.

ก๊ อัยไพฑูริ์

กรมศิลปากร, ๘ เมษายน ๒๔๘๕